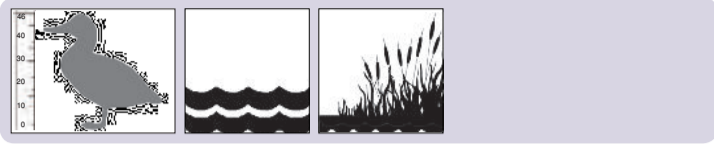

Aythya ferina اردک سر حنایی

Pochard

ترکی: آنقوت باش اوردک، کردی: سه رسور، سیستانی: بل قی

Morphological characteristics: 42-49 cm length and 72-82 cm wing-span. A medium-sized diving duck with rounded crown, long sloping forehead, and long bill. Sexes dissimilar with little seasonal variation. Adult male with pale grey body, chestnut-red head and neck, black breast, pale grey wing-bar, pale blue bill with black base and tip, and red eye. Adult female with yellowish or greyish brown head and body and dark brown breast; bill as male but duller, wing-bar grey. Long bill, grey body, and dark grey wing with pale grey wing-bar make identification easy among Iranian ducks. Male in eclipse similar to adult female, but shows duller brown head and neck, purer grey upperparts, and red eyes. Juvenile similar to female, but without pale eye-stripe and head more uniform brown.

Biological characteristics: Prefers shallow to rather deep open water covered with floating weeds and dense submerged plant vegetation. Outside breeding season favours freshwater lakes, ponds, slow-flowing streams, and sometimes slightly brackish estuaries and sheltered bays. Gregarious outside breeding season, usually in small parties but may occur in large flocks during migration. Flight strong and fast, with rapid wing-beats which produce whistling sound. Usually flies in compact groups, but sometimes in long lines or even V-formation. Usually rests on water, rarely venturing ashore. Swims quietly and often dives with marked jump. Mainly feeds on plants, less on animals. Obtains food chiefly by diving. Breeding starts April to early June. Monogamous. Nest a deep cup of grass and reeds, lined with plant down, well-hidden in thick marginal vegetation. Usual clutch 6-11 oval to semi-oval pale green eggs, 44.2x60.7 mm in size. Eggs hatch after 24-26 days. Chicks precocial and nidifugous. Fledging period 50-65 days.

Distribution and abundance: A very common and widespread winter visitor to the main wetland areas, although rather scarce in northwest and rare in south and southeast. A scarce, and perhaps irregular breeding bird in Azarbaijan, May also breed in small numbers in Kordestan, Gilan, Mazandaran, and Fars.

Conservation status: This bird is not listed in the global or national protected species.

ویژگیهای ظاهری: طول بدن ۴۲ تا ۴۹ سانتی متر و گستردگی بالها ۷۲ تا ۸۲ سانتی متر است. از اردکهای غواص متوسط جثه با تارکی برآمده، پیشانی بلند و شیبدار و منقار به نسبت دراز است. نر ماده متفاوت هستند و اندک تغییرات فصلی دارند. در پرندگی نر بالغ، بدن خاکستری کم رنگ است، سر و گردن بلوطی، سینه سیاه، نوار بالی خاکستری روشن، منقار آبی کم رنگ با قاعده و نوک تیره و چشمها نیز قرمز رنگ است. پرندگی ماده سر و سینه‌ای قهوه‌ای، منقاری شبیه به نر اما تیره تر و نوار بالی خاکستری دارد و به واسطه کم رنگی قاعده منقار، چانه و خط چشمی، از ماده «اردک سیاه کاکل» و «اردک سرسیاه» متمایز می شود. پرندگی نر در پرریزی شبیه به ماده ولی به واسطه سر و گردن خرمایی مات، سطح پشتی خاکستری تر و چشمان قرمز متمایز می شود. پرندگی نابالغ شبیه به پرندگی ماده است ولی یکنواخت تر و فاقد خط چشمی کم رنگ است.

ویژگیهای زیستی: تالابهای آب شیرین کم عمق تا عمیق با گیاهان غوطه‌ور و با پوشش گیاهی انبوه در حاشیه را ترجیح می دهد. خارج از دوره جوجه‌آوری در دریاچه‌های باز، استخرها، رودهای با جریان آرام و گاهی مصیبه‌ها و خلیج‌های دارای پناه دیده می شود. پرندگی اجتماعی است و خارج از دوره جوجه‌آوری در دسته‌های کوچک و هنگام مهاجرت در دسته‌های بزرگ دیده می شود. پروازی قدرتمند با بال‌زدن‌های سریع و آهنگین دارد و معمولاً به صورت گروهی، با فواصل نامنظم و در خطی دراز یا «۷» شکل پرواز می کنند. به ندرت به ساحل می آید و اغلب روی آب به استراحت می پردازد. به آرامی شنا می کند و اغلب با جهشی به داخل آب، غوص می کند. به طور عمده از مواد گیاهی و تا حدی از مواد جانوری تغذیه می کند. برای به دست آوردن غذا بیشتر غوص می کند و با فرو بردن سر و گردن درون آب به تغذیه می پردازد. جوجه‌آوری از اواخر فروردین تا اواسط خرداد در دریاچه‌ها و تالابهای با پوشش گیاهی انبوه در حاشیه آغاز می شود. تک همسر است و آشیانه‌اش توده‌ای از مواد گیاهی است که آن را در بین پوشش گیاهی حاشیه‌ای به صورت کاملاً مستتر بنا می کند و درونش را با پرهای فراوان می پوشاند. معمولاً شش تا ۱۱ و به ندرت تا ۱۸ تخم بیضی تا نیمه بیضی، صاف، سبز کم رنگ تا خاکستری مایل به سبز و به ابعاد ۴۴,۲ x ۶۰,۷ میلی متر می گذارد. تفریح تخمها ۲۴ تا ۲۶ روز به طول می انجامد. جوجه‌ها در بدو تولد پوشیده از کرک، توانمند و برای تغذیه مستقل از والدین هستند. پرورش جوجه‌ها ۵۰ تا ۵۶ روز طول می کشد.

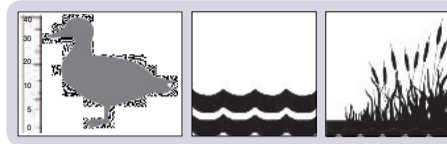
پراکنش و فراوانی: به طور گسترده در اغلب تالابهای اصلی کشور، به ندرت در شمال غرب و به صورت کمیاب در جنوب و جنوب شرق کشور زمستان‌گذرانی می کند. احتمالاً به تعداد کم و به طور نامنظم در برخی تالابهای استانهای آذربایجان، کردستان، گیلان، مازندران و فارس جوجه‌آوری می کند.

وضعیت حفاظت: در فهرست پرندگان حمایت شده جهانی و ملی قرار ندارد.

اردک بلوطی *Aythya nyroca*

Ferruginous Duck

ترکی: قرمزی اوردک، کردی: مراوی خنه‌بی، گیلانی: گرزه پاسه - سیاه گیلار

Morphological characteristics: 38-42 cm length and 63-67 cm wing-span. A rather small diving duck. Sexes dissimilar with no seasonal variation apart from eclipse. Both sexes with rich chestnut head and body and black upperparts, but female a little browner. Distinguished from other diving ducks by white under tail-coverts and narrow dark grey bill with black tip. Male similar to female in eclipse but with blacker upperparts and white eyes (female eye brown). Juvenile resembles adult female but with under tail-coverts dirty white and belly mottled white and brown.

Biological characteristics: Prefers freshwater lakes, fairly shallow swamps rich in submerged and floating plants fringed by dense stands of vegetation. In winter or on migration occupies open lakes, slow-flowing rivers, and coastal waters. Less gregarious than other diving ducks. Outside breeding season, seen singly or in small parties. Rather secretive, tending to skulk among vegetation. Flies in small flocks at low altitude and only for short distances; seldom mixes with other species. Obtains food either by diving or immersing its head and neck into water. Prefers plant material such as seedlings, leaves, and seeds of aquatic plant, but also feeds on various animals like worms, crustaceans, mollusks, aquatic insects and their larvae, frogs, and small fish. Breeding starts mid-April. Monogamous. Nest a bowl-like structure lined with feathers, built in vegetation along water-edge such as dense reed-beds. Usual clutch 7-11, occasionally 14, oval to semi-oval yellow eggs, 52.3x38.2 mm in size. Eggs hatch after 25-27 days. Chicks altricial and nidifugous. Fledging period 56-60 days.

Distribution and abundance: A common and regular breeder in small numbers in freshwater wetlands of Azarbaijan, Kordestan, Hamedan, Kermanshah, Lorestan, Khuzestan, central Fars, and Sistan-Baluchestan; a few birds may breed uncommonly in the south Caspian region. Also, a fairly common winter visitor to the south Caspian region, wetlands of Khuzestan, Fars, and Sistan-Baluchestan.

Conservation status: Globally has been listed as Near Threatened (NT) in IUCN red list. Also concerned as endangered species in Iran and is of conservation values.

ویژگیهای ظاهری: طول بدن ۳۸ تا ۴۲ سانتی‌متر و گستردگی بالها ۶۳ تا ۶۷ سانتی‌متر است. از اردکهای غواص به نسبت کوچک‌جثه است. نر و ماده متفاوت و صرف نظر از دوره پرریزی، فاقد تغییرات فصلی هستند. رنگ عمومی بدن در هر دو جنس، بلوطی سیر و در روتنه، قهوه‌ای پر رنگ است؛ با این تفاوت که ماده اندکی تیره‌تر به نظر می‌رسد. منقاری خاکستری تیره با توک سیاه و پوشش‌های زیر دم به رنگ سفید دارد که به واسطه آن از سایر اردکهای غواص در دسته‌های مخلوط قابل تفکیک است. پرنده نر در دوره پرریزی شبیه به ماده است ولی با سطح پستی تیره‌تر و چشمان سفید تشخیص داده می‌شود. پرنده نابالغ شبیه به ماده بالغ است ولی پوشش‌های زیر دم، به رنگ سفید چرک دیده می‌شود و در ناحیه شکم، لکه‌های سفید و قهوه‌ای دارد.

ویژگیهای زیستی: دریاچه‌های آب شیرین و مردابهای به نسبت کم‌عمق غنی از گیاهان شناور و غوطه‌ور با پوشش گیاهی انبوه در حاشیه را به عنوان زیستگاه برمی‌گزیند. در زمستانها و یا زمان مهاجرت، در دریاچه‌های باز، رودخانه‌های با جریان آرام و پیکره‌های آبی ساحلی به سر می‌برد. نسبت به سایر اردکهای غواص کمی منزوی است و در خارج از دوره جوجه‌آوری به تنهایی یا در دسته‌های چندتایی دیده می‌شود. به نسبت، مخفی کار است و در اطراف و بین پوشش گیاهی حاشیه‌ای خود را پنهان می‌کند. در فواصل کوتاه، در ارتفاع پایین و اغلب در دسته‌های کوچک پرواز می‌کند و به ندرت با سایر اردکها مخلوط می‌شود. برای تغذیه در آب غوص می‌کند و یا فقط سر و گردن را در آب فرو می‌برد. مواد غذایی گیاهی نظیر جوانه‌ها، برگها و دانه‌های گیاهان آبی را ترجیح می‌دهد، اگرچه از مواد جانوری متنوعی مانند کرمها، سخت‌پوستان، نرم‌تنان، حشرات آبی و لارو آنها، قورباغه‌ها و ماهیهای کوچک نیز تغذیه می‌کند. جوجه‌آوری از اواسط اردیبهشت در حاشیه پیکره‌های آبی مناسب آغاز می‌شود. تک همسر است و آشیانه‌اش کاسه‌ای پوشیده از کرک و پر است که آن را در میان پوشش گیاهان حاشیه آب نظیر نی‌زارهای انبوه بنا می‌کند. معمولاً هفت تا ۱۱، گاهی تا ۱۴ تخم بیضی تا نیمه بیضی، صاف، به رنگ زرد مایل به کرم، نخودی مایل به زرد و یا خاکستری مایل به زرد و به ابعاد ۳۸،۲ × ۵۲،۳ میلی‌متر می‌گذارد. تفریح تخمها ۲۵ تا ۲۷ روز طول می‌کشد. جوجه‌ها در بدو تولد پوشیده از کرک، توانمند و برای تغذیه، مستقل از والدین هستند. پرورش جوجه‌ها ۵۶ تا ۶۰ روز به طول می‌انجامد.

پراکنش و فراوانی: به تعداد اندک ولی منظم در برخی تالابهای آب شیرین در آذربایجان، و همچنین استانهای کردستان، همدان، کرمانشاه، لرستان، خوزستان، فارس و سیستان و بلوچستان و احتمالاً به تعداد بسیار اندک و نامنظم در نواحی جنوبی دریای خزر جوجه‌آوری می‌کند. همچنین در نواحی جنوبی دریای خزر و برخی تالابهای استانهای خوزستان، فارس و سیستان و بلوچستان زمستان‌گذرانی می‌کند.

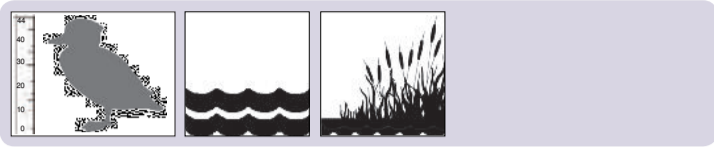
وضعیت حفاظت: جزء پرندهگان نزدیک به تهدید (NT) است. در ایران نیز جزء پرندهگان در معرض خطر انقراض معرفی شده و دارای ارزش حفاظتی است.

Aythya fuligula اردک سیاه کاکل

Tufted Duck

توکی: قارا کاکل اوردک، کردی: مراوی جغه‌دار، سیستانی: کمرک

Morphological characteristics: 40-47 cm length and 67-73 cm wing-span. A medium-sized diving duck with short neck, round head, and hanging crest at the back of head. Sexes dissimilar with strong seasonal variation. Adult male mainly black with purple gloss on head and neck, contrasting sharply with white flanks and belly; also with pale blue bill with small black tip and black wing with contrasting white band along base of flight-feathers. Differs from Greater Scaup *A. marila* by wholly black upperparts and hanging crest. Adult female generally dark brown with dull black head and occasionally with a small white band at base of bill or with white under tail-coverts; crest as male but shorter, bill darker blue-grey than in male. Eclipse male similar to female but with darker upperparts, whiter underparts, and no white band at base of bill. Juvenile resembles adult female but browner, also on head, with no crest at back of head.

Biological characteristics: Prefers freshwater lakes with rather ample marginal vegetation, slow-flowing rivers, coastal water bodies, estuaries, and shallow brackish gulfs. Highly gregarious, seen in large flocks outside breeding season. Swims slowly, often keeping its tail on water surface. Dives usually with distinct jump. Omnivorous; Obtains food chiefly by diving. Breeding starts late March. Monogamous. Nest a cup of grass, lined with feathers and down, situated under bush or inside tall vegetation. Usual clutch 5-12, occasionally 14-18, oval to semi-oval light green to olive-grey eggs, 58.3x40.8 mm in size. Eggs hatch after 23-25 days. Chicks precocial and nidifugous. Fledging period 45-50 days.

Distribution and abundance: An abundant winter visitor to the south Caspian region. Winters commonly in most wetlands throughout country except for the southeast. Bred in small number in Ghuri Gol wetland (Azarbaijan) in 1970s, but no recent records.

Conservation status: This bird is not listed in the global or national protected species.

ویژگیهای ظاهری: طول بدن ۴۰ تا ۴۷ سانتی‌متر و گستردگی بالها ۶۷ تا ۷۳ سانتی‌متر است. از اردکهای غواص متوسط‌جثه است که گردنی کوتاه، سری گرد و کاکلی آویزان در پس سر دارد. نر و ماده متفاوت و دارای اندک تغییرات فصلی هستند. پرنده نر بالغ سر و گردنی به رنگ سیاه با جلای بنفش و کاکلی آویزان در پس سر دارد. روتنه، دمگاه و دم یکدست سیاه است. زیر بالها، شکم و پهلوها سفید است و منقار آن آبی مایل به خاکستری با نوک سیاه است. پرنده ماده بالغ به رنگ عمومی قهوه‌ای تیره دیده می‌شود و نسبت به نر، کاکلی کوتاه‌تر، منقار تیره‌تر و نیز گاهی اندک حاشیه سفید در قاعده منقار دارد. پرنده نر در دوره پرریزی شبیه به ماده است ولی قسمت فوقانی بدن تیره‌تر و زیرتنه، سفیدتر است که سفیدی قاعده منقار را ندارد. پرنده نابالغ شبیه به ماده بالغ است ولی کمرنگ‌تر و فاقد کاکل در پس سر است.

ویژگیهای زیستی: دریاچه‌های آب شیرین با پوشش گیاهی مناسب در حاشیه، رودخانه‌های با جریان آرام، پیکره‌های آبی ساحلی، مصیها و خلیج‌های ساحلی را به عنوان زیستگاه برمی‌گزیند. بسیار اجتماعی است و در خارج از دوره جوجه‌آوری، در دسته‌های بزرگ دیده می‌شود. آهسته شنا می‌کند، دم را بر سطح آب نگاه می‌دارد و معمولاً با جهشی به درون آب غوص می‌کند. همه‌چیز‌خوار است و به طور عمده با غوص کردن و گاهی با فرو بردن سر و گردن درون آب و یا قدم زدن در مناطق کم‌عمق به جستجوی غذا می‌پردازد. جوجه‌آوری از اواخر فروردین در جزایر و یا در پوشش گیاهی متراکم حاشیه‌ای در دریاچه‌های آب شیرین یا آبگیرها آغاز می‌شود. تک همسر است و آشیانه‌اش کاسه‌ای پوشیده از علفه و پرها است که آن را در حاشیه آب، در زیر بوته‌های کوتاه یا در میان پوشش گیاهی بلند بنا می‌کند. معمولاً پنج تا ۱۲، گاهی ۱۴ تا ۱۸ تخم بیضی تا نیمه بیضی، صاف، سبز کمرنگ تا خاکستری مایل به سبز و به ابعاد ۴۰.۸ × ۵۸.۳ میلی‌متر می‌گذارد. تفریح تخمها ۲۳ تا ۲۵ روز به طول می‌انجامد. جوجه‌ها در بدو تولد، پوشیده از کرک، توانمند و برای تغذیه مستقل از والدین هستند. پرورش جوجه‌ها ۴۵ تا ۵۰ روز طول می‌کشد.

پراکنش و فراوانی: به فراوانی در نواحی جنوبی دریای خزر و به صورت معمول در اغلب تالابهای کشور (به استثنای نواحی جنوب شرقی) زمستان‌گذرانی می‌کند. در گذشته به تعداد اندک در تالاب قوریگل در استان آذربایجان شرقی جوجه‌آوری می‌کرد ولی اخیراً گزارشی از جوجه‌آوری این پرنده در دست نیست.

وضعیت حفاظت: در فهرست پرندگان حمایت شده جهانی و ملی قرار ندارد.

ویژگیهای ظاهری: طول بدن ۴۲ تا ۵۱ سانتی‌متر و گستردگی بالها ۷۲ تا ۸۴ سانتی‌متر است. از اردکهای غواص متوسط‌جثه است. نر و ماده با یکدیگر تفاوت دارند و دارای تغییرات فصلی هستند. پرنده نر بالغ سر، گردن، سینه و دم سیاه رنگ دارد. شکم و پهلوها به رنگ سفید و منقار خاکستری مایل به آبی است. از اردک «سیاه‌کاکل» نر به واسطه بدن پهنتر، روتنه خاکستری روشن و فقدان کاکل در پس سر قابل تشخیص است. پرنده ماده به رنگ قهوه‌ای مات با پهلوهای خاکستری مایل به قهوه‌ای و روتنه تیره‌تر دیده می‌شود. حلقه سفید پهن و مشخصی در قاعده منقار دارد که آن را از ماده اردک «سیاه‌کاکل» متمایز می‌کند. پرنده نر در دوره پرریزی شبیه به پرنده ماده است ولی روتنه خاکستری دارد و حلقه سفید در اطراف منقارش خیلی کم‌رنگ است و یا اصلاً دیده نمی‌شود. پرنده نابالغ شبیه به ماده است ولی قهوه‌ای مات به نظر می‌رسد و حلقه سفید در اطراف منقارش باریکتر است.

ویژگیهای زیستی: اغلب در آبهای ساحلی لب‌شور و شور، گاهی در دهانه مصبها، دریاچه‌های آب شیرین و آب‌بندانها مشاهده می‌شود. پرنده‌ای اجتماعی است و معمولاً در دسته‌های به نسبت بزرگ دور هم جمع می‌شوند. به سختی از سطح آب به پرواز در می‌آید اما پروازی سریع و پر قدرت با بال‌زدن‌های تند دارد. همه‌چیزخوار است ولی نرم‌تنان را ترجیح می‌دهد. غذای خود را بیشتر با غوص کردن و گاهی با معلق زدن و فرو بردن نیمه جلویی بدن درون آب به دست می‌آورد. گاهی نیز از سطح آب تغذیه می‌کند.

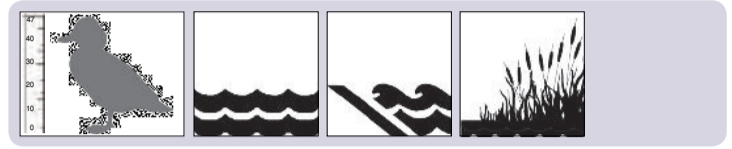
پراکنش و فراوانی: زمستانها به تعداد اندک و به صورت نامنظم در سواحل جنوبی دریای خزر همراه با دسته‌های اردک «سیاه‌کاکل» دیده می‌شود.

وضعیت حفاظت: در فهرست پرندگان حمایت شده ایران قرار دارد و دارای ارزش حفاظتی است.

اردک سر سیاه *Aythya marila*

Greater Scaup

ترکی: قارا باش اوردک، کردی: مرای سهرره‌ش، گیلانی: تک سفید بال گیلار

Morphological characteristics: 42-51 cm length and 72-84 cm wing-span. A medium-sized diving duck. Sexes dissimilar with some seasonal variation. Adult male with rounded black head, black neck and breast, white belly, finely vermiculated grey and white upperparts, upper wing-coverts, and flanks, and pale blue bill with black nail; white band on wing as in Tufted Duck *A. fuligula*, but differs by light grey upperparts and absence of crest. Adult female with black-brown head, dull brown breast and upperparts, and brown-grey flanks; distinguished from female Tufted Duck by a noticeable broad band of white at base of bill, broader bill tip, and absence of crest. Male in eclipse similar to female but with breast blacker and upperparts greyer; white band along bill-base sometimes absent. Juvenile resembles female except for duller brown general body colour and narrower white band round bill.

Biological characteristics: Prefers fairly deep saline or brackish coastal waters and estuaries, often in rough water well-away from shore; more rarely on freshwater lakes and ponds, especially during pair-formation in spring. Gregarious, usually congregating in large flocks. Rises with difficulty from water surface; however, flight rapid and powerful with quick wing-beats. Omnivorous but prefers to feed on mollusks. Obtains food almost completely by diving, occasionally by up-ending and immersing front half of body into water or by dabbling in water surface.

Distribution and abundance: An uncommon and irregular winter visitor to the south Caspian coast, usually along with flocks of Tufted Duck.

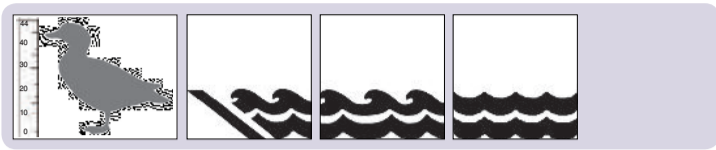
Conservation status: Listed in protected species of Iran and is of conservation values.

اردک دم دراز *Clangula hyemalis*

Long-tailed Duck (Oldsquaw)

ترکی: تل قویروق اوردک، کردی: مراوی کلک دریز

Morphological characteristics: 40-47 cm length (not considering tail-feathers) and 73-79 cm wing-span. A rather small sea-duck with short pink bill and small round head. Sexes dissimilar with much more seasonal variation compared to other ducks. Adult male with long, pointed tail (about 13 cm) which is usually held on water surface. In summer, predominantly dark brown with white patch round eyes and on belly. In winter, with head, neck, belly, flanks, and scapulars white; breast, upperparts, and wings blackish brown, and a large dark patch on neck. Bill pink with black tip and base. Adult female with white body, dark head and breast, brown upperparts in summer, and no long tail. In winter, with white face, black crest and cheek patch, and brown breast-shield. Scapulars brown-buff and flanks white. Juvenile resembles adult female but with greyer body and browner face and throat. Differs from most other ducks by uniform dark brown wings, without contrasting pale or glossy speculum or pale wing-bar.

Biological characteristics: Truly aquatic in winter, favouring deep water far away from shores and freshwater, often spending longer periods under water than on surface when feeding. Occasionally strays to inland lakes and wetlands, especially inexperienced immatures or sick birds. Gregarious outside breeding season, occurring in small flocks at sea. Flies rapidly above water surface. Obtains food by surface-diving and feeds mainly on animals, especially mollusks and crustaceans.

Distribution and abundance: Recorded as a vagrant in winter on the coast near Fereidoonkenar (Mazandaran), at Boujagh National Park, Amir Kelayeh Lake and Lahijan pond (Gilan), and at Khor-e Tiab (Hormozgan).

Conservation status: Listed in protected species of Iran and is of conservation values.

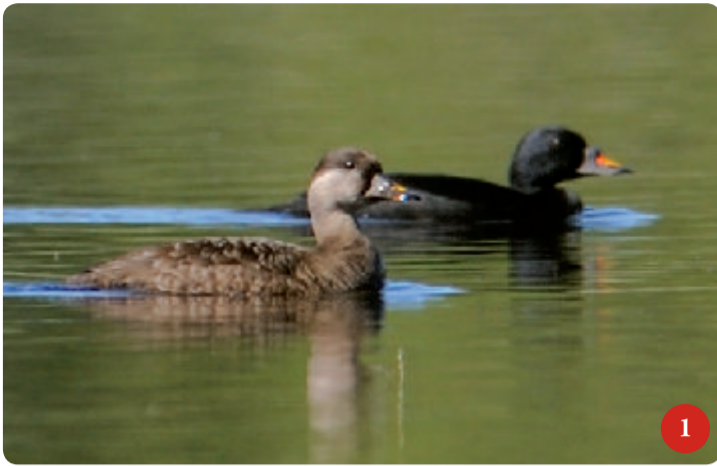
ویژگیهای ظاهری: طول بدن ۴۰ تا ۴۷ سانتی متر (بدون احتساب شاهپرهای بلند دم) و گستردگی بالها ۷۳ تا ۷۹ سانتی متر است. از اردکهای دریایی به نسبت کوچک جثه است که منقاری کوتاه، سری کوچک و گرد و دم بلند دارد. نر و ماده متفاوت هستند و نسبت به سایر اردکها تغییرات فصلی بیشتری دارند. پرنده نر بالغ، دم بلند و نوک تیز (در حدود ۱۳ سانتی متر) دارد. در تابستان قهوه‌ای تیره دیده می‌شود، دور چشمها لکه سفیدی دارد و شکم سفید است. در زمستان، سر، گردن، شکم، پهلوها و پرهای شانهای به رنگ سفید و سینه، روتنه و بالها قهوه‌ای مایل به سیاه هستند. در بخش عقبی گونه‌ها، لکه تیره رنگ بزرگی دیده می‌شود و منقار به رنگ صورتی با قاعده و نوک سیاه است. پرنده ماده بالغ فاقد دم دراز است و در تابستان، با سر و سینه تیره، روتنه قهوه‌ای و زیرتنه سفید قابل تشخیص است. در زمستان، صورتش به سفیدی می‌گراید، در بخش عقبی گونه‌ها لکه تیره رنگ بزرگی دیده می‌شود، تارک سر تیره و نوار سینه‌ای قهوه‌ای رنگی دارد. پرهای شان، قهوه‌ای مایل به نخودی و پهلوها به رنگ سفید هستند. پرنده نابالغ شبیه به ماده بالغ ولی خاکستری تر است و گلو و صورت قهوه‌ای تری دارد.

ویژگیهای زیستی: دریازی است و زمستانها اغلب در آبهای دور از ساحل و به ندرت در آبهای شیرین داخلی به سر می‌برد. در خارج از دوره جوجه‌آوری، پرنده‌ای اجتماعی است و اغلب در دسته‌های کوچک در آبهای دریایی دیده می‌شود. پروازی سریع دارد و نزدیک به سطح آب پرواز می‌کند. غوصهای کم عمق می‌کند و بیشتر از جانوران، به ویژه سخت‌پوستان و نرم‌تنان تغذیه می‌کند.

پراکنش و فراوانی: در گذشته حضور آن به صورت سرگردان و به تعداد بسیار اندک در آبهای ساحلی و برخی تالابهای نواحی جنوبی دریای خزر ثبت شده است. اخیراً حضور چند فرد از این پرنده در زمستان از خور تیاب در استان هرمزگان و پارک ملی بوجاق، تالاب امیر کلاویه و استخر لاهیجان در استان گیلان گزارش شده است.

وضعیت حفاظت: در فهرست پرنده‌گان حمایت شده ایران قرار دارد و دارای ارزش حفاظتی است.

ویژگیهای ظاهری: طول بدن ۴۴ تا ۵۴ سانتی‌متر و گستردگی بالها ۷۹ تا ۹۰ سانتی‌متر است. از اردکهای دریایی درشت‌جثه با گردن ضخیم و دم به نسبت بلند و نوک‌تیز است. نر و ماده متفاوت و فاقد تغییرات فصلی هستند. پرنده نر بالغ، بدن یکدست سیاه دارد. منقار نیز سیاه است که در بخش فوقانی آن نارنجی رنگ دیده می‌شود و در قاعده یک برآمدگی سیاه بزرگ دارد. از «اسکوتر بال سفید» نر به واسطه فقدان آینه بالی سفید و لکه سفید زیر چشمها تشخیص داده می‌شود. پرنده ماده بالغ، قهوه‌ای تیره با سینه و شکم کمرنگتر دیده می‌شود و گونه‌ها، اطراف گردن و گلو، رنگی سفید مایل به قهوه‌ای دارد. تفاوت آن با «اسکوتر بال سفید» ماده در رنگ صورت، آینه بالی سفید و پاهای سیاه (نه قرمز) است. پرنده نابالغ شبیه به ماده بالغ است ولی روتنه تیره‌تر و زیرتنه سفیدتری دارند.

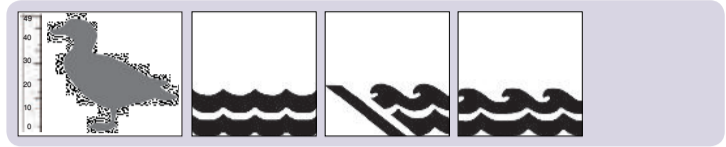
ویژگیهای زیستی: آبهای ساحلی با عمق بیش از ۱۰ تا ۲۰ متر که در فاصله ۵۰۰ تا ۲۰۰۰ متری از ساحل واقع شده و از نظر منابع غذایی جانوری غنی باشد را ترجیح می‌دهد. گاهی اوقات نیز در دهانه مصیبه‌ها و دریاچه‌های آب شیرین دیده می‌شود. در خارج از دوره جوجه‌آوری پرنده‌ای اجتماعی است و در دسته‌های بزرگ یافت می‌شود. نسبت به دیگر اسکوترها با دشواری کمتری از سطح آب به پرواز در می‌آید، پروازی قوی با بال‌زدن‌های سریع دارد و معمولاً به صورت خطوط موجدار یا در گروه‌های نامنظم پرواز می‌کنند. به راحتی شنا می‌کند، اغلب دم خود را بالا نگه می‌دارد و با غوص کردن به تغذیه از نرم‌تنان می‌پردازد.

پراکنش و فراوانی: در گذشته به صورت سرگردان و به تعداد بسیار اندک در سواحل جنوبی دریای خزر دیده می‌شد ولی اخیراً گزارشی از حضورش در کشور در دست نیست. **وضعیت حفاظت:** در فهرست پرندگان حمایت شده ایران قرار دارد و دارای ارزش حفاظتی است.

اسکوتر سیاه *Melanitta nigra*

Common Scoter

ترکی: قارا اوردک، کردی: مله‌وری ره‌ش

Morphological characteristics: 44-54 cm length and 79-90 cm wing-span. A large sea-duck with thick neck and rather long and pointed tail. Sexes dissimilar with no seasonal variation. Adult male entirely black, bill also black apart from patch of orange on the front; a large black knob at base of bill. Distinguished from Velvet Scoter *M. fusca* by black legs (not red), and fully black side of head and wing (no white below eye or on wing). Adult female entirely dark brown with paler breast and belly and contrastingly pale grey-brown cheeks and throat. Similar to female Velvet Scoter except for face colouration, fully dark brown wing (no white speculum), and black (not red) legs. Juvenile resembles adult female but with mottled brown-and-grey underparts.

Biological characteristics: Prefers littoral waters of about 10-20 m depth, 500-2000 m off-shore, especially where banks of mollusks occur on sea-floor. Occasionally seen in estuaries; vagrants may reach freshwater lakes. Gregarious outside breeding season, sometimes occurring in large flocks. Compared with other scoters, rises more easily from water surface. Flight powerful with rapid wing-beats, usually flying in undulating lines or in scattered parties. Swims easily, often with tail upwards. Feeds on mollusks by diving.

Distribution and abundance: A vagrant to the south coast of the Caspian Sea, though not recorded recently.

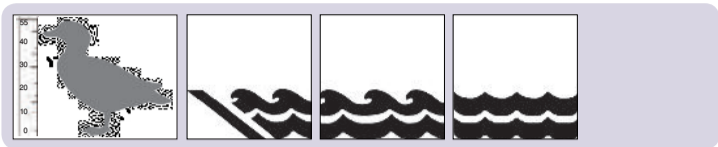
Conservation status: Listed in protected species of Iran and is of conservation values.

Melanitta fusca اسکوتر بال سفید

Velvet Scoter

ترکی: آغ قانات قارا اوردک، کردی: ملهور

Morphological characteristics: 51-58 cm length and 90-99 cm wing-span. A large sea-duck. Sexes dissimilar with no seasonal variation. Adult male glossy black with small white mark immediately under eye, thick bill with black knob at base and yellow at sides. Adult female uniform dark brown with dark bill and two white patches at sides of head. Both sexes have white secondaries which form an obvious white patch contrasting with the black or dark brown remainder of the wing in flight. Juvenile similar to adult female, but shows duller grey-brown body, mottled dark brown and pale grey underparts, and white patches at sides of head which vary in development.

Biological characteristics: A typical sea-duck in winter, present along exposed coasts where food accessible on sea-floor, though sometimes attracted by mussel-beds in estuaries or inlets. On migration, occasionally found on inland freshwater. Usually occurs in small flocks. General behaviour as Common Scoter *M. nigra*. Rises from surface with difficulty and spends most of its time swimming in turbulent waters. Usually flies at low altitude near water surface, surface-diving with partly-opened wings. Feeds chiefly on mollusks.

Distribution and abundance: In the past, few vagrants seen in south Caspian region; however, no recent records available for its presence in Iran. Breeds in some lakes in mountains of Turkey, Armenia, Azerbaijan, and Georgia. Might breed in similar habitats in north-western Iran.

Conservation status: Listed in protected species of Iran and is of conservation values.

ویژگیهای ظاهری: طول بدن ۵۱ تا ۵۸ سانتی‌متر و گستردگی بالها ۹۰ تا ۹۹ سانتی‌متر است. از اردکهای دریایی درشت‌جثه با بدن یکدست سیاه است. نر و ماده تا حدی هم‌شکل و فاقد تغییرات فصلی هستند. در پرنده نر بالغ، بدن سیاه براق و لکه سفید کوچکی زیر چشمها دیده می‌شود. منقار ضخیم، در قاعده برجسته و به رنگ سیاه که در دو طرف زرد رنگ است. پرنده ماده بالغ به رنگ قهوه‌ای تیره یکنواخت با منقار تیره و دو لکه سفید در دو طرف سر قابل تشخیص است. آینه بالی در هر دو جنس نر و ماده سفید است که در پرواز در تضاد با رنگ سیاه پروبال به خوبی نمایان است. پرنده نابالغ شبیه به ماده بالغ است ولی بدن به رنگ قهوه‌ای مات است، شکم کمرنگتر و لکه‌های سفید اطراف سر مشخصتر است.

ویژگیهای زیستی: زمستانها در آبهای دریایی و اغلب در امتداد سواحل باز، جایی که غذای فراوان در بستر دریا در دسترس باشد، به سر می‌برد. گاهی اوقات به مصیبه‌ها و خورهای با بستر پوشیده از دو کفه‌ای‌ها جذب می‌شود. همچنین ممکن است در مسیر مهاجرت در دریاچه‌های آب شیرین داخلی نیز دیده شود. به تنهایی یا در دسته‌های کوچک و پراکنده مشاهده می‌شود. رفتار شبیه به «اسکوتر سیاه» است. معمولاً در ارتفاع کم و نزدیک به سطح آب پرواز می‌کند، به سختی از سطح آب به پرواز در می‌آید و اغلب اوقاتش را به شنا در آبهای متلاطم می‌گذراند. با بالهای نیمه باز غوصهای کم عمق می‌کند و به طور عمده از نرم‌تنان تغذیه می‌کند.

پراکنش و فراوانی: در گذشته به صورت سرگردان و به تعداد اندک در سواحل جنوبی دریای خزر دیده می‌شد ولی اخیراً گزارشی از حضورش در ایران در دست نیست. در برخی دریاچه‌های موجود در نواحی کوهستانی کشورهای ترکیه، ارمنستان، آذربایجان و گرجستان، مجاور مرزهای شمال غربی ایران جوجه‌آوری می‌کند و احتمال دارد که در زیستگاههای مشابه در ایران حضور یابد.

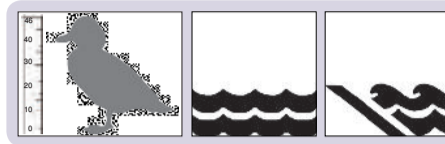
وضعیت حفاظت: در فهرست پرندگان حمایت شده ایران قرار دارد و دارای ارزش حفاظتی است.

اردک چشم‌طلایی *Bucephala clangula*

Common Goldeneye

ترکی: قزل گوز اوردک، کردی: مرای رهشکه

Morphological characteristics: 42-50 cm length and 65-80 cm wingspan. A medium-sized sea-duck with triangular head and yellow eyes. Sexes dissimilar with some seasonal variation. Adult male with black head glossed green, large and rounded white loreal patch, black upperparts and rump with white streaks on shoulder-feathers. Tail grey, neck, underparts, and flanks white, bill black. Adult female with chocolate-brown head, dark brown to brown-grey upperparts, white collar and underparts, and black bill with yellow tip. In flight, wings black with square white speculum on secondaries, but extending almost up to front edge of wing in adult male. Male in eclipse similar to female but with darker head and white breast. Juvenile resembles female but with paler head and no white collar.

Biological characteristics: Prefers saline or freshwater lakes, estuaries, and sheltered shallow bays. On passage, can be found on any kind of inland wetland or reservoir. Usually occurs in small flocks (apart from breeding season), not mixing with other ducks. Generally shy. Takes off easily from water surface. Flight with rapid wing-beats, usually at low altitude, producing distinctive tinkling sound. Obtains food by surface-diving, feeding on mollusks, crustaceans, and insect larvae.

Distribution and abundance: A fairly common winter visitor to the south Caspian region, both at sea and in wetlands on coastal plain. Recorded as vagrant or scarce migrant in wetlands in Azarbaijan, Kermanshah, and Khuzestan.

Conservation status: Listed in protected species of Iran and is of conservation values.

ویژگیهای ظاهری: طول بدن ۴۲ تا ۵۰ سانتی‌متر و گستردگی بالها ۶۵ تا ۸۰ سانتی‌متر است. از اردکهای دریایی متوسط‌جثه با تارک سر برآمده، سر مثلثی شکل و چشمان زرد رنگ است. نر و ماده، متفاوت و دارای اندکی تغییرات فصلی هستند. در پرنده نر بالغ، سر به رنگ سیاه با جلای سبز و لکه سفیدی در فاصله بین چشمها تا منقار دیده می‌شود. گردن سفید و روتنه و دمگاه سیاه دارد که رگه‌رگه سفید مشخصی روی پره‌های شانه نقش بسته است. دم، خاکستری و زیرتنه و پهلوها سفید هستند. در پرنده ماده بالغ، سر به رنگ قهوه‌ای شکلاتی و روتنه، خاکستری مایل به قهوه‌ای دیده می‌شود. در هر دو جنس، زیرتنه سفید است و طوقی به همین رنگ در گردن وجود دارد. در پرواز، آینه بالی سفید و مربعی شکل که تقریباً تا لبه جلویی بالها امتداد یافته است، در تضاد با بالهای سیاه رنگش به خوبی نمایان است. پرنده نر در دوره پرریزی شبیه به ماده است ولی سر تیره‌تر و سینه سفید دارد. پرنده نابالغ شبیه به ماده بالغ است ولی سر کمرنگتری دارد و طوق سفید نیز در گردن مشاهده نمی‌شود.

ویژگیهای زیستی: آبهای شیرین و شور، مصبها و خلیجهای ساحلی دارای پناه را به عنوان زیستگاه ترجیح می‌دهد ولی در مسیر مهاجرت، تقریباً در انواع زیستگاههای آبی و تالابی فرود می‌آید. پرنده‌ای خجالتی است و اغلب به دور از سایر اردکها به سر می‌برد و در خارج از دوره جوجه‌آوری در دسته‌های کوچک یافت می‌شود. به راحتی از سطح آب به پرواز درمی‌آید، بال‌زدن‌های سریع و آهنگین دارد و معمولاً در ارتفاع پایین پرواز می‌کند. با غوصهای کم‌عمق و به ندرت با فرو بردن سر و گردن درون آب به تغذیه از نرم‌تنان، سخت‌پوستان و لارو حشرات می‌پردازد.

پراکنش و فراوانی: به صورت به نسبت معمول زمستان‌گذران در طول سواحل جنوبی دریای خزر دیده می‌شود. گزارشهایی مبنی بر مشاهده چند فرد از این گونه در برخی تالابهای استانهای آذربایجان، کرمانشاه و خوزستان موجود است.

وضعیت حفاظت: در فهرست پرندگان حمایت شده ایران قرار دارد و دارای ارزش حفاظتی است.

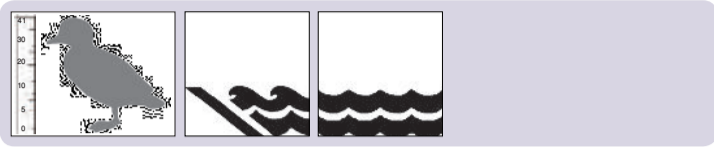

Mergus albellus مرگوس سفید

Smew

ترکی: کیچیک بیز دیمدیک اوردک، کردی: کانوون ی سهرسپی، گیلانی: میخ نوک

Morphological characteristics: 38-44 cm length and 55-69 cm wing-span. A small piscivorous duck with short and small saw-like bill. Sexes dissimilar, male with seasonal variation. Adult male shows white general body colour, bold black patch round eye and on nape, light grey flanks, black central upperparts, grey rump and tail, and a few black lines at sides of breast. Wings almost black, medium wing-coverts, tips of greater coverts, and secondaries white; wings look black-and-white in flight. Adult female smaller and darker grey, showing black patch round eye, chestnut cap, white cheek and throat, grey upperparts, and white underparts; wing pattern as male. Eclipse male like female but with brown patch round eye and darker upperparts. Juvenile resembles adult female but with brown loreal patch and body mottled with grey spots; belly whiter.

Biological characteristics: Prefers freshwater of open lakes and sometimes saline or brackish estuaries, inlets, and sheltered shallow bays. Gregarious, mainly seen in small flocks. Rises easily from water surface. Flies in group in oblique lines or in V-formation. Obtains food by surface-diving and feeds mostly on fish and to some extent on insects.

Distribution and abundance: A fairly common winter visitor to wetlands of the south Caspian region, including lakes in inland Golestan; an uncommon winter visitor to wetlands in Azarbaijan, Kordestan, Kermanshah, and Tehran area (Latian Dam). Rarely seen in Zayandeh Rud of Esfahan, Qom, and Tashk, and Parishan lakes in Fars.

Conservation status: Listed in protected species of Iran and is of conservation values.

ویژگیهای ظاهری: طول بدن ۳۸ تا ۴۴ سانتی‌متر و گستردگی بالها ۵۵ تا ۶۹ سانتی‌متر است. از اردکهای ماهیخوار کوچک‌جثه با منقار اره‌ای کوچک و کوتاه است. نر و ماده متفاوت و فقط پرنده نر دارای تغییرات فصلی است. در پرنده نر بالغ رنگ عمومی بدن سفید، پهلوها خاکستری و روتنه سیاه است و خطوطی به همین رنگ در دو طرف سینه قرار گرفته و لکه مشخص سیاهی نیز در ناحیه چشمها دارد. بالها به طور عمده سیاه، پوششهای روی بالها و حاشیه شاهرهای ثانویه سفید است لذا در پرواز بالها سیاه و سفید دیده می‌شوند. پرنده ماده کوچکتر و خاکستری‌تر است، سر و گردن بلوطی و گونه‌ها و گلوی سفید دارد. سایر قسمتهای بدن خاکستری است. پرنده نر در دوره پرریزی تا حد زیادی شبیه به پرنده ماده است ولی لکه‌های سفید بالها بیشتر و روتنه تیره‌تر دیده می‌شود. پرنده نابالغ شبیه به ماده است ولی یک لکه قهوه‌ای در فاصله بین چشمها تا منقار دارد. بدن دارای لکه‌لکه خاکستری بیشتر است و در ناحیه شکم سفیدی بیشتری دیده می‌شود.

ویژگیهای زیستی: دریاچه‌های آب شیرین باز، گاهی مصبها، خورها و خلیجهای ساحلی به نسبت کم‌عمق دارای پناه را به عنوان زیستگاه برمی‌گزیند. پرنده‌ای اجتماعی است و بیشتر در دسته‌های کوچک دیده می‌شود. به راحتی از سطح آب به پرواز در می‌آید و به صورت گروهی در خطوطی اریب و با «۷» شکل پرواز می‌کند. برای تغذیه غوصهای کم‌عمق انجام می‌دهد و بیشتر از ماهیها و تا حدی از حشرات تغذیه می‌کند.

پراکنش و فراوانی: زمستانها به طور منظم در تالابهای نواحی جنوبی دریای خزر و به طور غیر منظم در برخی تالابهای آذربایجان، همچنین استانهای کردستان، کرمانشاه، و تهران (سد لتیان) زمستان‌گذرانی می‌کند. همچنین به ندرت در زاینده رود اصفهان، استان قم و دریاچه‌های تشک و پریشان در استان فارس دیده می‌شود.

وضعیت حفاظت: در فهرست پرندگان حمایت شده ایران قرار دارد و دارای ارزش حفاظتی است.

ویژگیهای ظاهری: طول بدن ۵۲ تا ۵۸ سانتی‌متر و گستردگی بالها ۷۰ تا ۸۶ سانتی‌متر است. از اردک‌های ماهیخوار با بدن کشیده و تیره رنگ است که کاکلی افشان و منقاری اره‌ای، باریک و قرمز با انتهای خمیده دارد. نر و ماده متفاوت و دارای تغییرات فصلی هستند. پرنده نر بالغ سر سیاه با جلای سبز دارد. سینه بلوطی با خاله‌های سیاه است که با یک نوار پهن سفید از سر و گردن سیاه جدا می‌شود. پهلوها خاکستری و پشت سیاه است. آینه بالی سفید و پهن با دو نوار سیاه دارد. در پرنده ماده بالغ سر و گردن بلوطی، چانه سفید و روتنه و پهلوها خاکستری است و آینه بالی سفید با یک خط سیاه دارد. پرنده نر در دوره پرریزی شبیه به ماده بالغ است ولی روتنه تیره‌تر و لکه سفید روی بالها همچنان قابل تشخیص است. پرنده نابالغ شبیه به ماده بالغ است اما تاج آن کوتاه‌تر و رنگ بدن خاکستری تیره‌تر (به ویژه در سینه) دیده می‌شود.

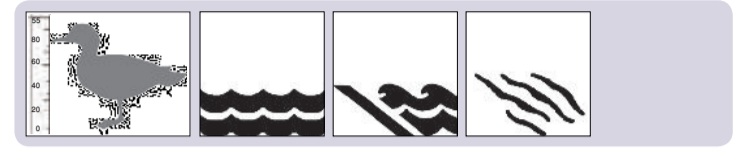
ویژگیهای زیستی: آبهای شور واقع در خلیج‌های کم‌عمق دارای پناه، خورها، تنگه‌ها یا مصب‌های دارای بستر شنی و سواحل علفی، آبهای داخل خشکی، سواحل جزرومدی، دریاچه‌های آب شیرین و رودخانه‌های دارای عمق مناسب را به عنوان زیستگاه برمی‌گزیند. در زمستان زیستگاه‌های دریایی را بیشتر ترجیح می‌دهد. پرنده‌ای اجتماعی است و تقریباً در تمام طول سال در دسته‌های با اندازه متوسط دیده می‌شود. پروازی سریع و مستقیم دارد و اغلب اوقات را به پرواز در ارتفاع پایین می‌گذراند. شناگر و غواص خوبی است و هنگام شنا نسبت به دیگر اردک‌های ماهیخوار بیشتر در آب فرو می‌رود. در این زمان سر، گردن و دم خود را در یک خط نگه می‌دارد. برای صید ماهی ابتدا سر را به زیر آب فرو می‌برد و سپس به درون آب غوص می‌کند.

پراکنش و فراوانی: به صورت منظم در سواحل جنوبی دریای خزر و به صورت نامنظم در سواحل استان‌های هرمزگان، بوشهر و سیستان و بلوچستان زمستان‌گذرانی می‌کند. فقط یک گزارش از مشاهده این پرنده در آبهای داخلی (سد لتیان در سال ۱۳۵۳) موجود است. **وضعیت حفاظت:** در فهرست پرندگان حمایت شده ایران قرار دارد و دارای ارزش حفاظتی است.

مرگوس کاکلی *Mergus serrator*

Red-breasted Merganser

ترکی: کاکلی بیژ دیمدیک اوردک، کردی: کانوون ی کاکولڈار، گیلانی: الشه مرغ-پیلامیخ توک

Morphological characteristics: 52-58 cm length and 70-86 cm wingspan. A piscivorous duck with elongated dark body, wispy crest, and thin saw-like red bill with decurved tip. Sexes dissimilar with some seasonal variation. Adult male with glossy green black head, chestnut breast mottled black, separated from head and neck by a wide white collar, and row of black feathers with boldly white centres on side of breast. Also, has grey rump, tail, and flanks, black upperparts, and broad white speculum with two black bars. Adult female with rufous head and neck, black patch round eye, and ill-defined white chin; flanks and upperparts grey. Speculum smaller than in male, white with a single black bar. Eclipse male similar to female but with darker upperparts, no black round eye, and larger white wing patch. Juvenile resembles adult female, but with shorter crest and darker grey plumage, especially on breast.

Biological characteristics: Prefers saline waters of sheltered shallow bays, inlets, straits, or estuaries with sandy floor; rarely on inland freshwater like lakes and rivers, but sometimes on lower course of rivers near coast. Gregarious, often seen in small to medium-sized flocks. Swims and dives well, diving in water deeper than other kinds of *Mergus*. Flight fast and straight, spending a lot of time flying in low altitudes keeping its head, neck, and tail in a straight line. To catch fish, immerses head into water to look for prey before diving.

Distribution and abundance: A regular winter visitor to the south Caspian coasts, and in small numbers to the coast of Bushehr, Hormozgan, and Sistan-Baluchestan. Only one record inland, a single bird at Latian Dam (Tehran) in November 1974.

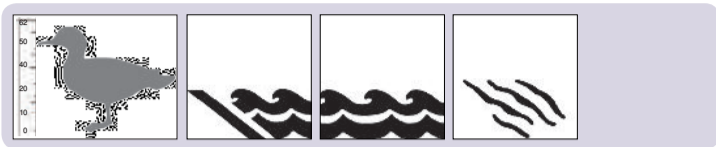
Conservation status: Listed in protected species of Iran and is of conservation values.

مرگوس بزرگ *Mergus merganser*

Goosander (Common Merganser)

ترکی: بیزدیمدیک اوردک، کردی: کانوون ی گهوره، گیلانی: الشه مرغ - پیلامیخ توک

Morphological characteristics: 58-66 cm length and 82-97 cm wing-span. A bulky piscivorous duck with elongated body and long narrow saw-like bill. Sexes dissimilar with marked seasonal variation. Adult male with greenish black head, black upperparts, grey rump and tail, and pinkish-white breast and underparts; in flight, inner wing largely white, tip black. Male distinguished from male of Red-breasted Merganser *M. serrator* by larger and brighter body, white breast and flanks, largely unmarked white inner wing, and absence of shaggy crest. Adult female with chestnut head, double crest, grey upperparts and flanks, and white belly, distinguished from female of Red-breasted Merganser by sharp demarcation between chestnut of head and white of cheek and throat, greyer body, and white square speculum lacking black line. Eclipse male similar to female but head more rufous and marked with pale line on lore, as well as largely white inner wing. Juvenile resembles adult female, but head paler rufous and with pale buff to off-white line on lore.

Biological characteristics: Prefers large bodies of freshwater like lakes, large reservoirs, and slow-flowing rivers; only occasionally in estuaries or brackish wetlands; largely avoids saline waters. Gregarious outside breeding season, congregating in small flocks. Flight pattern different from that of other ducks and more similar to Pygmy Cormorant *Phalacrocorax pygmeus*. Rises from water surface with difficulty. Flight action rapid with powerful, even wing-beats producing whistling sound. Flies in scattered groups. Mostly seen on water surface, only occasionally resting on shore or tree-trunk. Chases and catches fish with open eyes while surface-diving, returning to surface to swallow prey (occasionally swallows small preys when still submerged); in shallow water, may just immerse head and neck into water to feed.

Distribution and abundance: A regular winter visitor in small numbers to the south Caspian region; also recorded in several wetlands of Kordestan, Azarbaijan and Tehran.

Conservation status: Listed in protected species of Iran and is of conservation values.

ویژگیهای ظاهری: طول بدن ۵۸ تا ۶۶ سانتی‌متر و گستردگی بالها ۸۲ تا ۹۷ سانتی‌متر است. اردک ماهیخواری درشت‌جثه با بدنی کشیده و منقار اره‌ای دراز و باریک است. نر و ماده متفاوت و فقط پرنده نر دارای تغییرات فصلی است. پرنده نر بالغ سر سیاه مایل به سبز براق، روتنه سیاه و سینه و زیرتنه سفید مایل به صورتی دارد و به واسطه جثه بزرگتر و روشنتر، سینه، پهلوها و زیرتنه سفید و فقدان کاکل مشخص از «مرگوس کاکلی» نر تشخیص داده می‌شود. پرنده ماده بالغ سر بلوطی و کاکلدار، روتنه و پهلوهای خاکستری و سطح شکمی سفید دارد و به واسطه مرز مشخص بین سر و گردن بلوطی با سفیدی سینه و نیز آینه بالی سفید مربعی بدون خط سیاه از «مرگوس کاکلی» ماده تفکیک می‌شود. پرنده نر در خارج از دوره جوجه‌آوری تا حدی شبیه به ماده بالغ است ولی اطراف بدن سفیدتر، روتنه سیاهتر و آینه بالی بزرگتر دارد. پرنده نابالغ شبیه به ماده بالغ است ولی کاکل کوتاهتری دارد و سفیدی گلو کمتر مشخص است.

ویژگیهای زیستی: در دریاچه‌های آب شیرین وسیع و گاهی در مصبها و تالابهای لبشور به سر می‌برد و از آبهای شور دوری می‌کند. زمستان اغلب در پهنه‌های آبی باز نظیر خلیج‌های دریایی دیده می‌شود. در خارج از دوره جوجه‌آوری پرنده‌های اجتماعی است و دسته‌های کوچک تشکیل می‌دهد. الگوی پروازش متفاوت از دیگر اردکها است و بیشتر به «باکلان کوچک» شباهت دارد. به سختی از سطح آب به پرواز در می‌آید، ولی پروازی سریع با بال‌زدن‌های قدرتمند و آهنگین دارد و به صورت گروهی و بدون نظم پرواز می‌کنند. اغلب اوقات خود را روی آب می‌گذرانند و کمتر به ساحل می‌آید. با غوصهای کم‌عمق و چشمانی باز به تعقیب و صید ماهیها می‌پردازد و برای بلعیدن طعمه به سطح آب بازمی‌گردد (گاهی صیده‌های کوچک را در زیر آب می‌بلعد). گاهی نیز برای تغذیه فقط سر و گردن خود را در آب فرو می‌برد.

پراکنش و فراوانی: به صورت منظم ولی به تعداد کم در نواحی جنوبی دریای خزر زمستان‌گذرانی می‌کند. همچنین زمستان‌گذرانی از برخی تالابهای استانهای کردستان، آذربایجان و تهران گزارش شده است. **وضعیت حفاظت:** در فهرست پرندگان حمایت‌شده ایران قرار دارد و دارای ارزش حفاظتی است.

ویژگیهای ظاهری: طول بدن ۴۳ تا ۴۸ سانتی‌متر و گستردگی بالها ۶۲ تا ۷۰ سانتی‌متر است. اردکی است با اندازه متوسط، گردن کوتاه، منقار ضخیم، سر بزرگ و دم مستقیم که اغلب هنگام شنا کردن آن را به صورت عمودی نگه می‌دارد. نر و ماده متفاوت و دارای تغییرات فصلی هستند. پرنده نر بالغ در دوره جوجه‌آوری با منقاری به رنگ آبی روشن، لکه سیاه در تارک سر، گردن سیاه، سینه بلوطی، روتنه قهوه‌ای مایل به خاکستری و دم قهوه‌ای از پرنده ماده قابل تشخیص است. پرنده ماده بالغ در این دوره، منقاری به رنگ آبی مایل به خاکستری دارد. سر و پس سر قهوه‌ای تیره و چانه، گلو و بخش پایینی گونه‌ها سفید است. نوار زیر چشمی باریک و نخودی مایل به سفید دارد. در دوره پرریزی، منقار در هر دو جنس خاکستری و پروبال کمرنگتر است. پرنده نابالغ به رنگ خاکستری مایل به قهوه‌ای مات دیده می‌شود.

ویژگیهای زیستی: دریاچه‌های شور و شیرین کوچک و کم‌عمق با پوشش گیاهی حاشیه‌ای را به عنوان زیستگاه برمی‌گزیند. معمولاً در دسته‌های ۲۰ تا ۳۰ تایی دیده می‌شود. به طور عمودی و درجا از سطح آب به پرواز درمی‌آید و پروازی پر صدا با بال‌زدن‌های سریع دارد. به سرعت در آب غوص می‌کند. همه‌چیزخوار است و اغلب با فرو بردن سر و بدن به زیر آب از مواد گیاهی تغذیه می‌کند. جوجه‌آوری از اواسط اردیبهشت و اغلب در بیکره‌های آبی لب‌شور با پوشش گیاهی انبوه و نیزارهای وسیع در حاشیه آغاز می‌شود. تک همسر است و آشیانه‌اش توده‌ای از ساقه‌های نی و سایر مواد گیاهی است که آن را بر روی نی‌ها یا سایر گیاهان بن در آب بنا می‌کند. گاهی نیز آشیانه قدیمی سایر پرندگان به ویژه چنگرها را ترمیم و استفاده می‌کند. معمولاً پنج تا ۱۲، گاهی دو تا ۱۲ تخم بیضی یا نیمه بیضی کوتاه، به رنگ سفید مات و به ابعاد ۵۰,۷ × ۶۶,۴ میلی‌متر می‌گذارد. تفریح تخمها ۲۵ تا ۲۷ روز به طول می‌انجامد. جوجه‌ها در بدو تولد پوشیده از کرک، توانمند و برای تغذیه مستقل از والدین هستند. پرورش جوجه‌ها در حدود ۳۵ روز طول می‌کشد.

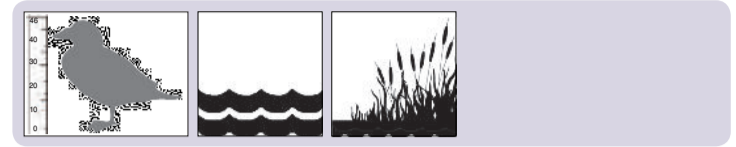
پراکنش و فراوانی: به صورت تابستان‌گذران غیرمعمول در تالابهای استانهای آذربایجان و کردستان و به صورت مقیم در استان فارس دیده می‌شود. تاکنون جوجه‌آوری این پرنده از تالابهای قوریگل، گرده قیت، یادگارلو، دورگه سنگی، دریاچه گوبی، سد مه‌آباد، دریاچه زریوار و دریاچه پریشان گزارش شده است. به طور منظم در تالابهای استانهای مازندران و گلستان (به ویژه میانکاله و خلیج گرگان)، خوزستان، به تعداد اندک در گیلان و به ندرت در سیستان و بلوچستان زمستان‌گذرانی می‌کند. اخیراً زمستان‌گذرانی این پرنده به تعداد قابل توجهی در دریاچه سد حنا در نزدیکی شهرستان سمیرم در استان اصفهان گزارش شده است.

وضعیت حفاظت: جزء پرندگان در معرض خطر انقراض (EN) است، همچنین در ضمیمه II کنوانسیون منع تجارت بین‌المللی گونه‌های در معرض انقراض (CITES) قرار دارد. در ایران نیز جزء پرندگان در معرض خطر انقراض معرفی شده و دارای ارزش حفاظتی است. از مهمترین تهدیدها برای این پرنده در مقیاس بین‌المللی، از دست رفتن بخش عمده‌ای از زیستگاههای جوجه‌آوری به واسطه زهکشی تالابها، ورود مواد آلاینده و پایین آمدن سطح آب به دلیل مصرف بیش از حد برای مصارف کشاورزی، برداشت تخم از آشیانه‌ها، شکار غیرقانونی، مسمومیت ناشی از بلعیدن گلوله‌های سربی شکارچیان، غرق شدن در تورهای ماهیگیران، ناامنی ناشی از حضور ماهیگیران در زیستگاههای زمستان‌گذرانی و رقابت و آمیختگی با اردک Ruddy (*O. jamaicensis*) هستند.

اردک سرسفید *Oxyura leucocephala*

White-headed Duck

ترکی: دیک قوبروق اوردک، کردی: مروای سهرسپی، گیلانی: خوکر گیلار، سیستانی: مچنگ

Morphological characteristics: 43-48 cm length and 62-70 cm wing-span. A medium-sized duck with short neck, large head and bill, and long stiff tail, sometimes kept erect while swimming. Sexes dissimilar with strong seasonal variation. Adult male shows conspicuous white head with black cap, light blue bill with swollen base, black neck, chestnut breast, brown tail, and rufous- or grey-brown body and wings. Female has body and wings as male, but head dark brown with bold white or buff eye-stripe, cheeks, and throat, marked by black-brown line over upper cheek; bill dull grey, less swollen than in male. When moulting, both sexes with grey bill and paler plumage. Juvenile dull brownish grey.

Biological characteristics: Prefers shallow brackish and freshwater lakes with dense vegetation along border. In winter, on larger saline and brackish lakes in open steppe, usually congregating in flocks of 20-30 birds. A strong diver, rises from water with difficulty because of small wings; flight with rapid wing-beats producing loud noise. Omnivorous, feeding on invertebrates and aquatic plants by immersing head and body in water. Breeding starts mid-April mainly in saline waters with dense vegetation and reed-beds in borders. Monogamous. Nest a flat structure of reeds and leaves, nests of other birds, like Eurasian Coot *Fulica atra*, might be repaired and used. Usual clutch 5-12, short oval or semi-oval dull white eggs, 66.4 × 50.7mm in size. Eggs hatch after 25-27 days. Chicks precocial and nidifugous. Independent in 35 days.

Distribution and abundance: An uncommon summer visitor to wetlands of Azarbaijan and Kordestan; a resident bird in Fars. Some cases of breeding recorded in wetlands of Ghuri Gol, Gardeh gheit, Yadegarlou, Dorgeh sangi, Kobi Lake, Mahabad Dam, and Zarivar and Parishan Lakes. A regular winter visitor to Mazandran, Golestan (Miankaleh and Gorgan Bay), Khuzestan, and rarely Gilan and Sistan-Baluchestan. Fair numbers recently recorded to winter in Hanna Dam near Semirom (Esfahan).

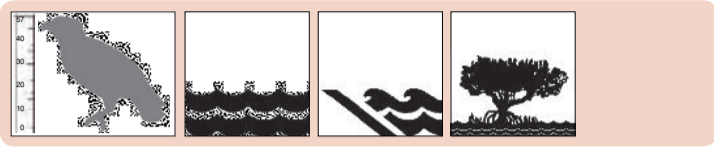
Conservation status: Globally had been listed as Endangered (EN) in IUCN red list and also listed in CITES Appendix II. Also concerned as threatened species in Iran and is of conservation values. Most important factors internationally threatening this species include loss of great parts of breeding habitats due to drainage, spilling of pollutants into lakes, lowering of water level due to extraction of water for agricultural usage, egg robbing, illegal hunting, poisoning due to swallowing stray lead bullets left by hunters, drowning in fishing nets, disturbance due to increasing fishery activities in winter habitats, and competition and hybridization with introduced *O. jamaicensis*.

Pandion haliaetus عقاب ماهیگیر

Osprey

ترکی: بالیخ چی قارتال، کردی: هه‌لوی ماسیگر

Morphological characteristics: 55-58 cm length and 145-170 cm wing-span. Along with Short-toed Eagle *Circus gallicus*, the only eagles that combine black upperparts and upperwing with white underparts, the latter marked with a broken dark breast-band. Sexes similar (female slightly larger) with no seasonal variation. Head mainly white with noticeable black stripe through eye which widens on side of neck. Wings long and large, with noticeable angle at carpal joint. Under wing-coverts white, with contrasting black carpal patches; flight-feathers and tail barred black-and-white. Juvenile similar to adult but feathers of upperparts fringed cream-white, creating a scaly look. Also, head white with black stripes and eyes orange.

Biological characteristics: Occurs along fresh and brackish lakes, open seawater, estuaries, and rivers. Flight strong with quiet regular wing-beats. Searches for fish by hovering and high soaring, diving to surface to catch fish with talons when prey detected; sometimes completely submerged when fish caught. Main food fish, though small mammals, birds, amphibians, and even turtles occasionally reported. Breeding starts early March. Monogamous. Nest a pile of sticks and twigs, covered with softer material like seaweeds and leaves, usually built on trees on cliffs, either near water or several miles inland, among boulders, in small bush, or directly on the ground on treeless coasts and islets; occasionally nests on electricity pylon, in mast of wrecked ship, or other man-made structure. Usual clutch 3, seldom 2-4, semi oval, yellow-cream eggs, with red-chestnut to black-brown spots, 61.6 × 46.4 mm in size. Eggs hatch after 35-38 days. Chicks semi-altricial and nidicolous. Fledging period 51-59 days, independent one week later.

Distribution and abundance: Formerly up until the 1970s a fairly common summer visitor to the south Caspian region, breeding around wetlands. But now, only a scarce and local breeding bird in the Persian Gulf and a common winter visitor to this region and southern Baluchestan. Occasionally seen inland on migration.

Conservation status: Listed in threatened species of Iran and is of conservation values.

ویژگیهای ظاهری: طول بدن ۵۵ تا ۵۸ سانتی‌متر و گستردگی بالها ۱۴۵ تا ۱۷۰ سانتی‌متر است. برخلاف سایر عقابها (به استثنای «عقاب مارخور») تنها عقابی است که سطح پشتی تیره و سطح شکمی سفید با یک نوار سینه‌ای تیره دارد. نر و ماده همشکل (ماده اندکی بزرگتر) و فاقد تغییرات فصلی هستند. پرنده بالغ سر سفید و نوار چشمی پهنی دارد که به سمت عقب تا کنار گردن امتداد یافته است. بالها بلند و باریک و در قسمت مج، زاویه‌دار است. پوشش‌های زیر بالها سفید، مچها دارای لکه سیاه مشخص و شاهپره‌های اولیه، ثانویه و دم دارای ردیفهای موازی از نقطه‌های تیره رنگ هستند. پرنده نابالغ تا حد زیادی شبیه بالغها است ولی حاشیه پرهای روتنه سفید نخودی است و ظاهری فلس مانند ایجاد می‌کند. همچنین سر به رنگ سفید همراه با خطوط تیره است و چشمها نیز نارنجی هستند.

ویژگیهای زیستی: در حاشیه دریاچه‌های آب شیرین و لب‌شور، پیکره‌های آبی باز، مصبها و رودخانه‌ها به سر می‌برد. پروازی قوی با بال‌زدن‌های یکنواخت و آرام دارد. با درجا بال‌زنی و در بعضی مواقع با بال‌بازروی به سمت آب شیرجه رفته و با کمک پاهای خود طعمه را از آب می‌گیرد. گاهی نیز تمام بدن را به داخل آب فرو می‌برد. بیشتر از ماهیها، گاهی نیز از پستانداران کوچک، پرندگان، دوزیستان و حتی لاکپشتهای تغذیه می‌کند. جوجه‌آوری از اواخر اسفند آغاز می‌شود. تک همسر است. آشیانه‌اش توده‌ای مترمتر و حجیم از ساقه‌ها و شاخه‌های درختان است که آن را روی درختان در حاشیه پیکره‌های آبی، در لبه صخره‌ها، در جزایر کوچک، روی بوته‌های کوتاه و یا ساختارهای انسانی نظیر تیرهای چراغ برق و اسکله‌های چوبی کوچک می‌سازد و درونش را با الیاف نرم گیاهی می‌پوشاند. معمولاً سه و به ندرت دو تا چهار تخم نیمه بیضی کوتاه، تا حدی صیقلی، کرم مایل به زرد، همراه با خالها و لکه‌هایی به رنگ قرمز بلوطی تا قهوه‌ای تیره و به ابعاد ۴۶،۴ × ۶۱،۶ میلی‌متر می‌گذارد. تفریح تخمها ۳۵ تا ۳۸ روز به طول می‌انجامد. جوجه‌ها در بدو تولد پوشیده از کرک، تا حدی ناتوان و برای تغذیه وابسته به والدین هستند. جوجه‌ها تا حدود ۳۰ روزگی توسط پرنده ماده و با طعمه‌ای که پرنده نر به آشیانه آورده تغذیه می‌شوند، در حدود ۵۱ تا ۵۹ روزگی قادر به پرواز و در حدود یک هفته پس از آن مستقل می‌شوند.

پراکنش و فراوانی: تابستان‌ها به تعداد اندک ولی به طور منظم در امتداد سواحل خلیج فارس جوجه‌آوری می‌کند. در گذشته (دهه ۵۰ شمسی و قبل از آن) در نواحی جنوبی دریای خزر نیز جوجه‌آوری داشته است. همچنین به تعداد قابل توجهی در امتداد سواحل خلیج فارس و سواحل استان سیستان و بلوچستان زمستان‌گذرانی می‌کند و به ندرت در مسیر مهاجرت خود در آبهای داخلی دیده می‌شود.

وضعیت حفاظت: در فهرست پرندگان در معرض خطر انقراض ایران قرار دارد و دارای ارزش حفاظتی است.

2

3

1

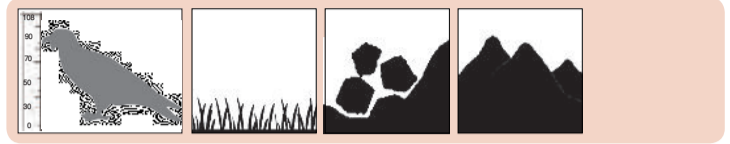
ویژگیهای ظاهری: طول بدن ۱۰۰ تا ۱۱۵ سانتی‌متر و گستردگی بالها ۲۶۶ تا ۲۸۲ سانتی‌متر است. دالی با بالهای بلند، باریک و زاویه‌دار و دم بلند، لوزی شکل و تیره رنگ است. نر و ماده هم‌شکل (ماده اندکی بزرگتر) و فاقد تغییرات فصلی هستند. در پرنده بالغ روتنه، بالها و دم سیاه مایل به قهوه‌ای است که با رنگ زرد مایل به نارنجی زیر بدن و سر روشن آن در تضاد آشکار است. نقاب سیاهی در صورت دارد که به موی‌پرهای جلو آمده به شکل ریش منتهی می‌شود. پوشش‌های زیر بالها از شاهپره‌های پرواز تیره‌تر هستند و روی بالها نقوش سفیدی به صورت رگه‌رگه دارد. در پرواز پروبال و دم طرحی شبیه به صلیب دارند. پرنده نابالغ پروبالی تیره‌تر و یکنواخت‌تر از بالغها دارد، موی‌پرهای ریش مانند صورتش کوتاه‌تر است، روتنه خاکستری مایل به نخودی، سر و گردن سیاه و زیرتنه نخودی چرک دیده می‌شود.

ویژگیهای زیستی: کوهستانهای مرتفع و دور افتاده -جایی که به آب دسترسی داشته باشد- را به عنوان زیستگاه برمی‌گزیند. معمولاً پرتگاههای بلند، لبه‌های پرشیب و دره‌ها که جریان‌های قوی هوای گرم دارد را برای بال‌بازروی ترجیح می‌دهد. گاهی اوقات نیز در نواحی استپی یا در تپه ماهورهای کم ارتفاع در مجاورت دشتهای و جنگلهای نواحی پست دیده می‌شود. تکزی است و قلمرو بسیار وسیعی دارد. برخی مواقع برای پیدا کردن غذا به مناطق روستایی یا شهری نزدیک می‌شود. کمتر با دیگر دالها برای غذا رقابت می‌کند و به طور عمده از استخوان و گوشت لاشه‌های تازه پستانداران، پرنده‌گان و خزندگان تغذیه می‌کند. در زمانی که غذا کمیاب باشد، لاشه‌های قدیمی را نیز مورد استفاده قرار می‌دهد. معمولاً استخوانهای کوچک را می‌بلعد و استخوانهای بزرگ را از ارتفاع زیاد بر روی تخته‌سنگهای مسطح پرتاب می‌کند تا بشکنند و از مغز استخوان آنها تغذیه کند و این کار را تا رسیدن به نتیجه بارها تکرار می‌کند. گاهی نیز از منقار برای خرد کردن استخوانها استفاده می‌کند. به ندرت دیده می‌شود که با ضربات مکرر بال، منقار یا پا به جانوران مریض یا ضعیف حمله کند. معمولاً در کوهستانهای ناهموار دارای پرتگاه در ارتفاعات بالا (۱۰۰۰ تا ۳۰۰۰ متری) و گاهی تا ۴۵۰۰ متری) فاقد یخ و برف جوجه‌آوری می‌کند. تک همسر است و آشیانه‌اش توده بزرگی از شاخه‌های کوچک همراه با استخوانها است که آن را در غارهای مشرف به دره‌ها و یا فرورفتگیهای واقع در دیواره‌های سنگی پرتگاهها و در پناه برآمدگیها بنا می‌کند. معمولاً یک تا دو تخم بیضی کوتاه، به رنگ سفید، با خالهای قهوه‌ای و ارغوانی، گاهی به رنگ نخودی یا مایل به زرد و به ابعاد ۶۶،۱ × ۸۵،۶ میلی‌متر می‌گذارد. تفریح تخمها ۵۵ تا ۶۰ روز به طول می‌انجامد. جوجه‌ها در بدو تولد پوشیده از کرک، تا حدی ناتوان و برای تغذیه وابسته به والدین هستند و در ابتدا توسط غذای نیمه هضم شده و برگردانده شده در کف آشیانه تغذیه می‌شوند. در حدود ۱۰۷ تا ۱۱۷ روزگی قادر به پرواز می‌شوند و آشیانه را ترک می‌کنند ولی همچنان تا مدتی پس از آن به آشیانه مراجعت می‌کنند.

پراکنش و فراوانی: به تعداد اندک مقیم نواحی کوهستانی سراسر ایران است.
وضعیت حفاظت: در فهرست پرندهگان در معرض خطر انقراض ایران قرار دارد و دارای ارزش حفاظتی است.

هما *Gypaetus barbatus* Lammergeier (Bearded Vulture)

ترکی: ساقالی قوزقون، کردی: پیروزه

Morphological characteristics: 100-115 cm length and 266-282 cm wingspan. A large bird with long, narrow, and angular wings and long, dark, diamond-shaped tail. Sexes similar (female slightly larger) with no seasonal variation. Adult brown-black on upperparts, wings, and tail, contrasting with glowing orange-yellow underparts and yellow-white head. Eyes surrounded by black mask, with bristles extending forward to form a beard below bill. Under wing-coverts more intensely black than flight-feathers and white stripes on upperwing. Juvenile darker and more uniform than adult, with black head, shorter beard-like bristles, and grey-brown underparts.

Biological characteristics: Prefers remote highlands and mountains with access to freshwater, provided with steep cliffs or ridges for breeding, alternated by warm valleys and plains generating strong thermals to soar effortlessly. Ventures into lowland parkland and steppe to obtain food, and may enter villages or towns. Mainly solitary, occupying a large territory. Rarely competes with other vultures for food, feeding on bones and leftover scraps of mammals, birds, and reptiles. If food scarce, will scavenge older carcasses. Usually swallows small bones whole, but big bones may be smashed by dropping from height until marrow exposed. Sometimes uses beak to hammer bones. Rarely attacks ill animals with beatings of wings, rarely if ever with beak or feet. Monogamous. Usually breeds at high altitude (1000-3000 m; up to 4500 m) in areas free of ice and snow. Large nest consists of sticks and bones piled up in caves, cliff-holes, or on sheltered ledge facing valleys. Usual clutch 1-2 oval, white or yellow-buff eggs, with purple and brown spots, 85.6 × 66.1 mm in size. Eggs hatch after 55-60 days. Chicks, semi-altricial and nidicolous, are fed by regurgitation. Able to fly and leave nest after 107-117 days but still return for some more time.

Distribution and abundance: A scarce but widespread resident in all areas with high mountains throughout Iran.

Conservation status: Listed as threatened species in Iran, and is of conservation values.

2

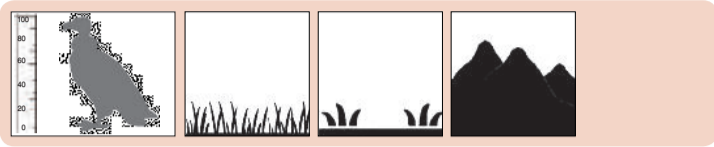
3

دال *Gyps fulvus*

Eurasian Griffon Vulture

ترکی: قوزقون، کردی: شانه کووره، گیلانی: دال - گردن گلابی

Morphological characteristics: 95-105 cm length and 240-280 cm wing-span. A large vulture, with broad long wings and well-fingered wing-tips, small head, and short square tail. Smaller than Black Vulture *A. monachus* and with shorter wings and tail than Lammergeier *Gypaetus barbatus*. Sexes similar with no seasonal variation. Head and neck of adult covered with short white feathers and woolly white ruff round neck. Body and wing-coverts grey-brown, contrasting with black flight-feathers and tail. Bill yellow, base of upper mandible black at nostrils. Juvenile similar to adult but with yellow- or rufous-brown general body colour streaked with buff below, grey bill, and light brown feathered neck-ruff.

Biological characteristics: Prefers highlands and mountainous regions, venturing to open valleys, steppes, and arid deserts in search of food. Fairly gregarious, seen in parties when feeding. Flight active, with powerful slow wing-beats, flies with extended wings placed above body-line and retracts head into ruff around neck. Scavenger, spends much time soaring in search for food. Breeding starts late January to mid-February. Breeding colonies located on exposed parts of cliffs, ledges, or caves. Monogamous. Nest a flat structure of branches and twigs. Usual clutch only 1 short semi-oval white egg, spotted red-brown, 92.4x69.7 mm in size. Chick, semi-altricial and nidicolous, feeds on regurgitated food deposited by parents on nest floor. Fledging period 110-115 days.

Distribution and abundance: A scarce but widespread resident of mountains from Azarbaijan in the northwest east through Alborz and Zagros mountains to highlands of Khorasan, Kerman, and through Makran Mountains to Pakistan border.

Conservation status: Listed in protected species of Iran and is of conservation values.

ویژگیهای ظاهری: طول بدن ۹۵ تا ۱۰۵ سانتی متر و گستردگی بالها ۲۴۰ تا ۲۸۰ سانتی متر است. دالی درشت جثه با بالهای پهن و دراز با شاهپره‌های نخستین گسترده، شبیه به انگشتانی بلند است که سری کوچک و دم کوتاه و چهار گوش دارد. کمی کوچکتر از «دال سیاه» است و نسبت به «هما» بالها و دم کوتاهتری دارد. نر و ماده همشکل و فاقد تغییرات فصلی هستند. در پرندگی بالغ سر و گردن با پرهای ریز و کوتاهی به رنگ سفید مات پوشیده شده و شلی سفید در اطراف گردن دارد. بدن و پوشپره‌های بالها کرم تا قهوه‌ای مایل به زرد کم‌رنگ هستند و در تضاد با رنگ سیاه شاهپره‌های پرواز و پرهای دم به خوبی نمایان است. منقار زرد و قاعده نیم‌نوک بالای در اطراف سوراخ بینی سیاه است. پرندگی نابالغ شبیه به پرندگی بالغ است ولی رنگ کلی بدن آن قهوه‌ای تیره‌تر است. همچنین منقار خاکستری و شل اطراف گردن به رنگ قهوه‌ای کم‌رنگ دیده می‌شود.

ویژگیهای زیستی: در مناطق مرتفع و کوهستانی، دره‌های باز و استپها و بیابانهای خشک به سر می‌برد. پرندگی به نسبت اجتماعی است و در زمان تغذیه از لاشه‌ها به طور دسته جمعی دیده می‌شود. پروازی پرتحرک با بال‌زدن‌های قوی و آرام دارد. با بالهایی باز و بالاتر از سطح بدن بال‌باز روی می‌کند و هنگام پرواز گردن بلندش را به طور کامل به داخل شل گردنی سفیدش فرو می‌برد. لاشه‌خوار است و زمان زیادی را به جستجوی غذا می‌پردازد. جوجه‌آوری از اواخر بهمن تا اواسط اسفند و با تشکیل کلنیهای کوچک در پرتگاهها و دره‌های دارای بیرون‌زدگیهای صخره‌ای آغاز می‌شود. تک همسر است و آشیانه‌اش توده مسطحی از شاخه‌ها و ساقه‌هاست که در شکاف صخره‌ها و غارها، گاهی در لبه صخره‌ها بنا می‌کند. یک تخم نیمه بیضی کوتاه، صاف، سفید رنگ، با خاله‌های پراکنده قرمز قهوه‌ای و به ابعاد ۶۹,۷ × ۹۲,۴ میلی‌متر می‌گذارد. تفریح تخمها ۴۸ تا ۵۴ روز به طول می‌انجامد. جوجه‌ها در بدو تولد پوشیده از کرک، تا حدی ناتوان و برای تغذیه وابسته به والدین هستند و در ابتدا توسط غذای نیمه هضم شده و برگردانده شده در کف آشیانه تغذیه می‌شوند. در حدود ۱۱۰ تا ۱۱۵ روزگی قادر به پرواز می‌شوند و آشیانه را ترک می‌کنند.

پراکنش و فراوانی: به صورت پراکنده مقیم رشته کوههای مهم کشور از آذربایجان در شمال غرب تا رشته کوههای البرز، ارتفاعات خراسان، رشته کوههای زاگرس، بلندیهای استان کرمان و کوههای مکران تا مرز پاکستان است.

وضعیت حفاظت: در فهرست پرندگان حمایت شده ایران قرار دارد و دارای ارزش حفاظتی است.

1

ویژگیهای ظاهری: طول بدن ۱۰۰ تا ۱۱۰ سانتی‌متر و گستردگی بالها ۲۵۰ تا ۲۹۵ سانتی‌متر است. دالی درشت‌جثه با منقار بزرگ و ضخیم، بالهای بسیار بلند و پهن و دم به نسبت کوتاه و تا حدی مثلثی شکل است. نر و ماده هم‌شکل (ماده اندکی بزرگتر) و فاقد تغییرات فصلی هستند. پرنده بالغ بدن یکدست قهوه‌ای تیره دارد، به جز شاهپره‌های پرواز که اندکی خاکستری‌تر هستند. سر و گردن بدون پر با پوستی خاکستری رنگ با تهرنگ آبی و صورتی است و در اطراف گردنش شل قهوه‌ای کم‌رنگ دارد. پرنده نابالغ بسیار شبیه بالغها است ولی سر، شل اطراف گردن و بدن سیاه‌تر دیده می‌شود.

ویژگیهای زیستی: دامنه تپه‌ها و کوهستانها و مناطق مجاور دشتهای دور افتاده را به عنوان زیستگاه برمی‌گزیند و محدوده وسیعی از سرزمینهای باز نیمه‌بیابانی، استپی تا علفزارهای مرتفع و حتی کوهستانهای بدون پوشش را برای یافتن غذا جستجو می‌کند. رفتاری شبیه به «دال» دارد و اغلب به تنهایی و یا جفت دیده می‌شود. گاهی در آسمان یا کنار لاشه و هنگام استراحت شبانه دسته کوچکی تشکیل می‌دهند. در مقایسه با «دال» در ارتفاع کمتری پرواز می‌کند و اغلب بر فراز درختارها با بال‌بازروی به جستجوی لاشه‌ها می‌پردازد ولی قلمرو وسیعی را پوشش نمی‌دهد. به طور عمده از لاشه‌های متوسط تا بزرگ‌جثه تغذیه می‌کند ولی گاهی جانوران مریض و تنه‌ها، کوچک‌جثه و یا آبهایی که به کندی حرکت می‌کنند را شکار می‌کند. جوجه‌آوری از اواسط بهمن تا اوایل فروردین و اغلب به صورت منزوی در درختارهای نواحی کوهستانی پایینتر از ارتفاع ۲۰۰۰ متر آغاز می‌شود. تک‌همسر است و معمولاً هر سال آشیانه سال قبلیش را بازسازی و استفاده می‌کند. آشیانه، توده‌ای حجیم از چوبهای بزرگ با پوششی از شاخه‌های برگ‌دار و پوست درختان است که آن را روی درختان بزرگ و منفرد و یا در لبه پرتگاهها بنا می‌کند. یک تخم بیضی کوتاه، به رنگ سفید یا مایل به نخودی، با لکه‌هایی به رنگ بلوطی قرمز، قهوه‌ای یا ارغوانی و به ابعاد ۶۹,۷ × ۹۰ میلی‌متر می‌گذارد. تفریح تخمها ۵۲ تا ۵۵ روز به طول می‌انجامد. جوجه‌ها در بدو تولد پوشیده از کرک، تا حدی ناتوان و برای تغذیه وابسته به والدین هستند و در ابتدا توسط غذای نیمه هضم شده و برگردانده شده در کف آشیانه تغذیه می‌شوند. در حدود ۱۰۰ روزگی قادر به پرواز می‌شوند و آشیانه را ترک می‌کنند ولی همچنان تا حدود ۴۰ روز بعد در حواشی آشیانه باقی می‌مانند.

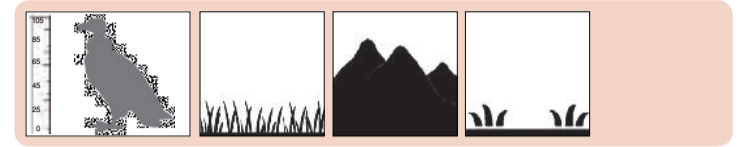
پراکنش و فراوانی: به صورت کمیاب مقیم سراسر کشور است.

وضعیت حفاظت: جزء پرندهگان نزدیک به تهدید (NT) است. در ایران نیز در فهرست پرندهگان حمایت شده قرار دارد و دارای ارزش حفاظتی است.

دال سیاه *Aegypius monachus*

Eurasian Black Vulture (Cinereous Vulture)

ترکی: قارا قوزقون، کردی: ره‌شه دال، گیلانی: دال - گردن گلابی

Morphological characteristics: 100-110 cm length and 250-295 cm wing-span. A large vulture with massive bill, extremely long and broad wings, and relatively short triangular tail. Sexes similar (female slightly larger) with no seasonal variation. Adult bird with wholly black-brown plumage, except for slightly silvery flight-feathers. Cap covered with short woolly feathers, lore, patch around eye, and throat black, skin on side of head and nape bare, blue-white; bill light horn-coloured with black tip; side and rear of neck with dense ruff of soft black-brown feathers. Juvenile similar to adult, but short feathering on cap black, bill-base pink, and feathering of neck and body purer black.

Biological characteristics: Breeds in trees in flat or hilly country, preferring open woodland but venturing into adjacent mountains and to semi-desert and steppe. Behaviour similar to Eurasian Griffon Vulture *Gyps fulvus*, but usually solitary or in pairs. Occasionally forms small flock in flight, during nocturnal rest, or at a carcass. Feeds mainly on large or middle-sized carcasses, also preys on small sick solitary or slow-moving animals. Flight with enormous long and broad wings. Compared to Griffon Vulture, flies at lower altitudes and more often occurs in woodland, mostly does not breed in colonies and occupies a relatively small territory. Breeding starts mid-February to early March, often in woodlands below 2000 m. Monogamous. Usually re-uses nest of previous year. Nest a massive pile of branches, leaves, and bark, built either on huge tree or cliff ledge. Usual clutch only 1 short-oval white egg with chestnut to red or brown to purple patterns, 90×69.7 mm in size. Egg hatches after 52-55 days. Chick downy and semi-altricial. Fed on regurgitated materials either on nest floor or directly into bill. Fledging period about 100 days, but remains in nest vicinity for another 40 days.

Distribution and abundance: A widely distributed but rather scarce resident of Iran.

Conservation status: Globally has been listed as Near Threatened (NT) in IUCN red list. Also concerned as protected species in Iran and is of conservation values.

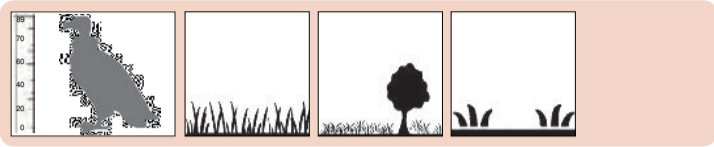

2

دال پشت سفید *Gyps bengalensis* White-rumped Vulture (Indian White-backed Vulture)

ترکی: کورگی آغ قوزقون، کردی: دالی پشت سپی

Morphological characteristics: 87-90 cm length and 208 cm wing-span. A rather small vulture. Sexes similar with no seasonal variation. Adult black with silvery-grey bill, thin bare dark grey neck, white woolly ruff at base of neck, and white back, rump, and median and greater under wing-coverts. In flight, easily distinguished by contrast between black primaries and secondaries and white under wing-coverts. Juvenile dark brown, also on ruff, back, rump, and underwing, each feather of body with contrastingly pale buff central stripe; bill black, neck covered with short white feathers (brown on nape).

Biological characteristics: Prefers open and flat or hilly areas with scattered trees. Unlike other vultures, rarely seen in mountainous areas. Used to living with human, feeding on carcasses and rubbish around villages and cities. Rather gregarious, usually seen in small flocks perched on trees, roofs, and walls of abattoirs and other places where human waste material is released. Behaviour similar to other vultures; puts head into shoulders when roosting. Soars on thermals with stretched motionless wings. Breeding starts mid-October to mid-February in large trees near villages, next to roads or water canals. Monogamous. Nest a flat structure of small stems and twigs, mostly covered with green leaves. Usual clutch 1, seldom 2, reddish white to brown or brownish grey eggs, 86 × 64 mm in size. Eggs hatch after 45 days. Chicks semi-altricial and nidicolous. Fed on pieces of meat regurgitated by parents. No data available on fledging period.

Distribution and abundance: An uncommon resident of eastern Hormozgan and southern Baluchestan. In recent 30 years, only 3 observations registered.

Conservation status: Globally has been listed as Critically Endangered (CR) in IUCN red list. Also concerned as protected species in Iran and is of conservation values. The most important factors internationally threatening this species include death due to feeding on carcasses contaminated with antibiotics or other medicine such as diclofenac derivatives, decrease in availability of prey as a result of reduction in populations of wild ungulates, and improvement in management of removing carcasses of domestic cattle from nature.

ویژگیهای ظاهری: طول بدن ۸۷ تا ۹۰ سانتی متر و گستردگی بالها ۲۰۸ سانتی متر است. از دالهای به نسبت کوچک جثه است. نر و ماده هم شکل و فاقد تغییرات فصلی هستند. پرنده بالغ قهوه‌ای مایل به سیاه با گردن برهنه و لاغر و به رنگ خاکستری تیره دیده می‌شود. در قاعده گردن سنی از پرهای نرم به رنگ سفید تا سفید نخودی دارد. شاهپره‌های اولیه و ثانویه سفید و در تضاد با پوشپره‌های سیاه رنگ زیر بالها به خوبی نمایان است. دمگاه و تا حدودی از روتنه، رانها و پوشپره‌های زیر دم سفید هستند. پرنده نابالغ قهوه‌ای تیره است، پرهای بدن دارای نواری به رنگ نخودی کم‌رنگ در مرکز خود هستند و گردن با کرکهای کوتاه و سفید رنگی پوشیده شده است.

ویژگیهای زیستی: مناطق باز و مسطح با درختان پراکنده را به عنوان زیستگاه برمی‌گزیند و برخلاف سایر دالها کمتر در مناطق کوهستانی دیده می‌شود. تا حد زیادی به زیستن در مجاورت انسان خو گرفته و از لاشه‌ها و زباله‌های اطراف روستاها و شهرها تغذیه می‌کند. پرنده‌ای به نسبت اجتماعی است و به طور معمول در دسته‌های کوچک به شکل قوز کرده روی درختان (به ویژه نخلها)، بام یا دیوار کشتارگاهها و مکانهای رهاسازی یا دفن پسماندهای روستایی و شهری دیده می‌شود. رفتاری شبیه «دال» دارد و هنگام استراحت سر را بین شانه‌ها فرو می‌برد. با بالهایی گسترده و بی‌تحرک، بال‌باز روی می‌کند. جوجه‌آوری از اواسط مهر تا اواسط اسفند روی درختان بزرگ نزدیک روستاها، کنار جاده‌ها و یا کانالهای آبرسانی آغاز می‌شود. تک همسر است و آشیانه‌اش توده‌ای مسطح و نامنظم از ساقه‌ها و شاخه‌های کوچک درختان است که آن را اغلب با برگهای سبز می‌پوشاند. معمولاً یک و به ندرت دو تخم بیضی کوتاه، به رنگ سفید مایل به قرمز تا قهوه‌ای یا خاکستری مایل به قهوه‌ای و به ابعاد ۶۴ × ۸۶ میلی‌متر می‌گذارد. تفریح تخمها در حدود ۴۵ روز به طول می‌انجامد. جوجه‌ها در بدو تولد پوشیده از کرک، تا حدی ناتوان و برای تغذیه وابسته به والدین هستند و در ابتدا توسط غذای نیمه هضم شده و برگردانده شده در کف آشیانه تغذیه می‌شوند. اطلاعات بیشتری در خصوص دوره پرورش جوجه‌ها در دست نیست.

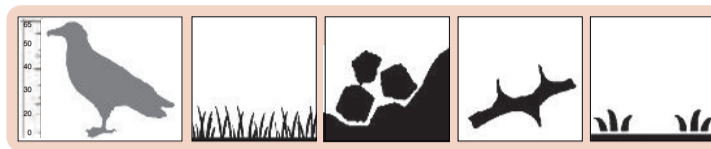
پراکنش و فراوانی: به صورت کمیاب، مقیم نواحی شرقی استان هرمزگان و جنوب استان سیستان و بلوچستان است. در ۳۰ سال اخیر فقط سه مشاهده از این پرنده در این ناحیه از کشور به ثبت رسیده است.

وضعیت حفاظت: جزء پرنده‌گان به شدت در معرض خطر انقراض (CR) است. در ایران نیز در فهرست پرنده‌گان حمایت شده قرار دارد و دارای ارزش حفاظتی است. از مهمترین تهدیدها برای این پرنده در مقیاس بین‌المللی را می‌توان به مرگ و میر ناشی از تغذیه از لاشه‌های حاوی آنتی‌بیوتیک و سایر داروها (نظیر ترکیبات دیکلوفناک)، کاهش دسترسی پذیری به طعمه ناشی از کاهش جمعیت سمداران وحشی و بهبود مدیریت جمع‌آوری لاشه دامهای اهلی از طبیعت نسبت داد.

کرکس مصری *Neophron percnopterus* Egyptian Vulture

ترکی: کیچیک قوزقون، کردی: سیسارکی میسری

Morphological characteristics: 60-70 cm length and 150-180 cm wing-span. A small vulture with slender bill, bare face, and feathered nape and neck; wing long but fairly narrow and tail wedge-shaped. Sexes similar with no seasonal variation. Adult has yellow black-tipped bill and face and white plumage, tinged yellow-brown all over, apart from contrastingly black flight-feather. Juvenile black-brown all over, with upperparts light brown and bill and bare face grey with pink tinge.

Biological characteristics: Occur in any kind of open landscape, especially steppes, plains, sand-banks along rivers, wetlands with low vegetation, valleys, uplands, and mountains. Adapts well to desert fringes and mountain massifs surrounded by desert. Flies solitary or in pairs, forming small flocks when food abundant. Shows fast and strong wing-beats in flight, more active when soaring than larger vultures, but a scavenger bird like them, though also feeds on small mammals, birds, reptiles (particularly small turtles), and insects. Cracks bird eggs with stone. Monogamous. Breeding starts early March. Nest a pile of small sticks, down, and wool, usually built in mountainous regions on cliff, crags, or in fissures, rarely on trees or buildings. Usual clutch 2, often 1-3, white to reddish buff short oval eggs, 66.2 × 50.4 mm in size. Eggs hatch after 39-42 days. Chicks, semi-altricial and nidicolous, fed bill-to-bill, independent at 70-90 days.

Distribution and abundance: A fairly common and widespread summer visitor and passage migrant, breeding in mountainous regions throughout Iran. Fairly common in winter along the south coast from Bandar-e Charak east to the Pakistan border.

Conservation status: Globally has been listed as Endangered (EN) in IUCN red list. Also concerned as protected species in Iran and is of conservation values. This species faces a number of global threats including declines in wild ungulate populations, disturbance and habitat loss, lead poisoning and direct poisoning, electrocution, reduced food availability notably through decreased release of cattle carcass in nature, mortality and diseases like Avian pox caused by antibiotic residues (like Diclofenac components) in carcasses of intensively-farmed livestock, taking organs for use in traditional medicine, and finally significantly reduced breeding success due to competition on nest site with Eurasian Griffon Vulture *Gyps fulvus*.

2

1

ویژگیهای ظاهری: طول بدن ۶۰ تا ۷۰ سانتی متر و گستردگی بالها ۱۵۰ تا ۱۸۰ سانتی متر است. دالی کوچک جثه با دم لوزی شکل و سفید، سر کوچک، منقار بلند و باریک و بالهای بلند و گسترده است. نر و ماده همشکل و فاقد تغییرات فصلی هستند. پرنده بالغ، یکدست سفید همراه با سایه‌ای از رنگ زرد یا قهوه‌ای مایل به خاکستری در سر، گردن، سینه، روتنه و پرهای شانه دیده می‌شود. شاهپرهای اولیه و ثانویه در سطح روی بالها سیاه و سفید و در سطح زیر سیاه هستند که در تضاد با سفیدی زیرتنه به خوبی نمایان است. پوست عریان صورت زرد و منقاری به همین رنگ با نوک سیاه دارد. رنگ پرنده نابالغ قهوه‌ای مایل به سیاه است، روتنه قهوه‌ای روشن و پوست عریان صورت و منقار خاکستری است.

ویژگیهای زیستی: در مناطق باز نظیر استپها، دشتهای، سواحل شنی و نیز رودخانه‌ها، تالابهای با پوشش گیاهی کم ارتفاع، خلیجها، دره‌ها و کوهها به سر می‌برد. به خوبی با حاشیه بیابانها و کوهستانهای احاطه شده توسط مناطق بیابانی سازگار شده است. اغلب به تنهایی یا جفت در حال پرواز و جستجوی غذا و در زمان فراوانی غذایی در دسته‌های کوچک دیده می‌شود. پروازی پرتحرک با بال‌زدن‌های قوی و نیز بال‌بازروی‌های متعدد دارد. پرنده‌ای لاشه‌خوار است اما از طعمه‌های زنده نظیر پستانداران کوچک، پرندهگان، خزندگان به ویژه لاکپشتها و حشرات تغذیه می‌کند. برای تغذیه از تخم پرندهگان با سنگ بر آنها می‌کوبد. جوجه‌آوری از اواسط تا اواخر فروردین، به صورت منزوی و با تشکیل قلمرو و به ندرت با تشکیل کلنیهای کوچک آغاز می‌شود. تک همسر است و معمولاً هر سال آشیانه سال قبلی را بازسازی و استفاده می‌کند. آشیانه، توده‌ای از ساقه‌ها و شاخه‌ها است که آن را در شکاف صخره‌ها، بیرون زدگیهای سنگی و به ندرت روی ساختمانها و یا درختان بنا می‌کند و درونش را با الیاف نرم گیاهی، پشم، پوست و یا تکه‌های پارچه می‌پوشاند. معمولاً دو، گاهی یک تا سه تخم نیمه بیضی کوتاه، سفید، نخودی یا مایل به قرمز، با خالها و لکه‌هایی قهوه‌ای مایل به قرمز یا قرمز مایل به ارغوانی و به ابعاد ۵۰٫۴ × ۶۶٫۲ میلی‌متر می‌گذارد. تفریح تخمها ۳۹ تا ۴۲ روز به طول می‌انجامد. جوجه‌ها در بدو تولد پوشیده از کرک، تا حدی ناتوان و برای تغذیه وابسته به والدین هستند. پرورش جوجه‌ها ۷۰ تا ۹۰ روز به طول می‌انجامد.

پراکنش و فراوانی: به صورت تابستان‌گذران، مهاجر عبوری و جوجه‌آور در تمامی مناطق کوهستانی ایران دیده می‌شود و در سواحل جنوبی کشور از بندر چارک تا مرز پاکستان زمستان‌گذرانی می‌کند. **وضعیت حفاظت:** از پرندهگان در معرض خطر انقراض (EN) است. در ایران نیز در فهرست پرندهگان حمایت شده قرار دارد و دارای ارزش حفاظتی است. از مهمترین عوامل تهدید کننده برای این پرنده در مقیاس بین‌المللی را می‌توان کاهش جمعیت سم‌داران، تخریب و از دست دادن زیستگاه، آلودگی با آلاینده‌های شیمیایی به ویژه سرب، برخورد با خطوط انتقال برق، کاهش دسترسی پذیری به لاشه‌ها به دلیل کاهش رهاسازی لاشه دامها در طبیعت، بیماری و مرگ و میر ناشی از تغذیه از لاشه‌های حاوی آنتی‌بیوتیک و سایر داروها (نظیر ترکیبات دیکلوفناک)، ابتلا به بیماریهایی نظیر آبله مرغان، استفاده از اعضای بدن در طب سنتی و کاهش موفقیت جوجه‌آوری به علت رقابت با «دال» برای مکان آشیانه نام برد.

3

عقاب دریایی دم سفید *Haliaeetus albicilla*

White-tailed Eagle

ترکی: آغ قویروق دنیز قارتالی، کردی: هه‌لوی ده‌ریایی کلک سبی

Morphological characteristics: 70-90 cm length and 200-240 cm wing-span. A bulky eagle with large extended wings, long thick neck and thick bill. Sexes similar (female slightly larger) with no seasonal variation. Adult brown with dark flight-feathers and paler grey-brown head, neck, breast, and upper wing-coverts, short rounded white tail, huge yellow bill and bare yellow legs. In flight distinguished by long neck often kept below line of body, short tail and house-door sized wing held level with body. Juvenile brown-black, body with yellow to off-white variegation all over, bill black with yellow base, and tail black.

Biological characteristics: Prefers sea coasts, lakes, wide rivers, large inland waters and wetlands, especially where fish and water-birds abound. Despite heavy and bulky body, flight powerful and agile, chasing birds with rapid wing-beats. Soars with wings stretched parallel to body level. Feeds mainly on fish, water birds, and seldom on small mammals. Breeding starts early March solitarily. Monogamous and territorial. Nest a large structure of branches and twigs covered with green grass and sometimes wool, in fork of large tree; usually several nests in a territory are used alternatively. Usual clutch 2, sometimes 1-3 and rarely 4, semi-oval to oval dull white eggs, 75.8 x 58.7 mm in size. Eggs hatch after 35-45 days. Chicks, semi-altricial and nidicolous, fed by female parent on food material carried to nest by male parent during the first 20-25 days. Able to feed alone on food carried to nest by both parents after 35-40 days. Fledging period 70-75 days.

Distribution and abundance: A fairly common resident of the south Caspian region. Also a winter visitor to some wetlands of western Iran, Fars, Esfahan, Sistan-Baluchestan, Bushehr, Hormozgan, and Khuzestan.

Conservation status: Listed in Appendix I Convention on International Trade in Endangered Species (CITES). Also concerned as endangered species in Iran and is of conservation values.

ویژگیهای ظاهری: طول بدن ۷۰ تا ۹۰ سانتی‌متر و گستردگی بالها ۲۰۰ تا ۲۴۰ سانتی‌متر است. عقابی درشت‌جثه با بالهای بزرگ و گسترده، گردن کلفت و بلند و منقار ضخیم و قوی است. نر و ماده هم‌مشکل (ماده اندکی بزرگتر) و فاقد تغییرات فصلی هستند. پرنده بالغ، بدن قهوه‌ای با شاهپره‌های تیره دارد. سر، گردن، سینه و پوشپره‌های روی بالها رنگ‌پریده‌تر و اغلب قهوه‌ای مایل به خاکستری دیده می‌شود. تارسوس نیز فاقد پر است. در پرواز به کمک دم کوتاه، سه‌گوش و سفید رنگ و سر، گردن و پیش‌سینه قهوه‌ای روشن قابل شناسایی است. پرنده نابالغ بدن تیره‌تر، سر و گردن قهوه‌ای مایل به سیاه، منقار سیاه مایل به خاکستری و دم تیره رنگ دارد.

ویژگیهای زیستی: در سواحل دریاها، دریاچه‌ها، رودخانه‌های وسیع، آبهای داخلی و تالابها، جایی که ماهیها و سایر مهره‌داران آبی فراوان هستند، به سر می‌برد. با وجود جثه بزرگ و سنگین، پروازی چابک، قوی با بال‌زدن‌های به نسبت سریع دارد. با بالهایی هم سطح بدن اوج می‌گیرد و بال‌بازروی می‌کند. به طور عمده از ماهیها، همچنین پرنده‌گان آبی و کنار آبی و پستانداران کوچک تغذیه می‌کند. جوجه‌آوری از اواسط اسفند و به طور منزوی در قلمروهای وسیع آغاز می‌شود. تک همسر است و آشیانه‌اش توده‌ای حجیم و متراکم از ساقه‌ها و شاخه‌های گیاهان است که آن را با علوفه سبز و گاهی اوقات توسط پشم می‌پوشاند. معمولاً چند آشیانه در قلمرو خود دارد و به طور متناوب از آنها استفاده می‌کند. معمولاً دو، گاهی اوقات یک تا سه و به ندرت چهار تخم نیمه بیضی کوتاه تا بیضی، تا حدی صیقلی، سفید مات و به ابعاد ۷۵٫۸ x ۵۸٫۷ میلی‌متر می‌گذارد. تفریح تخمها ۳۵ تا ۴۵ روز به طول می‌انجامد. جوجه‌ها در بدو تولد پوشیده از کرک، تا حدی ناتوان و برای تغذیه وابسته به والدین هستند. در ابتدا تکه‌های غذا، توسط پرنده ماده در دهان جوجه‌ها گذاشته می‌شود و از حدود ۳۵ تا ۴۰ روزگی قادرند از غذایی که والدین به آشیانه می‌آورند تغذیه کنند. پرورش جوجه‌ها ۷۰ تا ۷۵ روز طول می‌کشد.

پراکنش و فراوانی: مقیم نواحی جنوبی دریای خزر است و در برخی تالابهای استانهای نواحی غربی کشور، فارس، اصفهان، سیستان و بلوچستان، بوشهر، هرمزگان و خوزستان زمستانی‌گذرانی می‌کند.

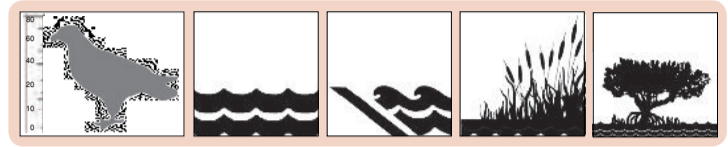
وضعیت حفاظت: در ضمیمه I کنوانسیون منع تجارت بین‌المللی گونه‌های در معرض انقراض (CITES) قرار دارد. در ایران نیز جزء پرنده‌گان در معرض خطر انقراض معرفی شده و دارای ارزش حفاظتی است.

عقاب دریایی پالاس *Haliaeetus leucoryphus*

Pallas's Fish Eagle (Pallas Sea Eagle)

ترکی: پالاس قارتالی، کردی: هه‌لوی ده‌ریایی پالاس

Morphological characteristics: 76-84 cm length and 200-250 cm wing-span. An eagle similar to White-tailed Eagle *H. albicilla* but a little smaller with long deep bill, thin elongated head, and rather long neck. Sexes similar (female slightly larger) with no seasonal variation. Adult bird distinguished by dark brown body, whitish head and neck, rufous mantle, and dark tail with broad white base. Juvenile distinguished from adult by grey-brown head and body, conspicuous white bar on median under wing-coverts, white bases to inner primaries, and an entirely black tail.

Biological characteristics: Prefers lowland lakes, rivers, and wetlands with ample fish. Flight with rather rapid wing-beats. Soars with wings stretched parallel to body level. Feeds mainly on fish, able to catch fish or other food item either from ground or water surface during flight. In winter, when fish scarce, feeds on water-birds, carrion, and sometime offal. Occasionally, chases other large predatory birds, attempting to steal prey.

Distribution and abundance: Formerly a regular winter visitor to south Caspian region, Sistan and Persian Gulf coast from Iraq border east to Baluchestan, but only four records of single birds since 1970 at Miankhalah (Mazandaran), Anzali wetland (Gilan), Khor-e Gowatr (Baluchestan), and Minab (Hormozgan).

Conservation status: Globally has been listed as Vulnerable (VU) in IUCN red list. Also concerned as protected species in Iran and is of conservation values. The most important factors internationally threatening this species include destruction and loss of habitats often due to drainage for agricultural usage and development of cities and villages, reduction of nesting and roosting sites and decrease in habitat quality due to deforestation around wetlands, pollution of wetlands with pesticides and industrial effluents which results in reduction of breeding success and decrease in populations, decrease in food sources caused by bird hunting and overfishing.

1

ویژگیهای ظاهری: طول بدن ۷۶ تا ۸۴ سانتی‌متر و گستردگی بالها ۲۰۰ تا ۲۵۰ سانتی‌متر است. عقابی به نسبت درشت‌جثه که شباهت زیادی به «عقاب دریایی دم سفید» دارد ولی به واسطه جثه کوچکتر، منقار کوچکتر، سر لاغر و کشیده و گردن به نسبت بلند از آن متمایز می‌شود. نر و ماده همشکل (ماده اندکی بزرگتر) و فاقد تغییرات فصلی هستند. در پرنده بالغ بدن به رنگ قهوه‌ای تیره، سر و گردن مایل به سفید، سینه نخودی و دم تیره با نوار پهن سفید در وسط آن است. پرنده نابالغ با بدن یکدست قهوه‌ای، نوار سفید روی پوشش‌های زیر بالها، لکه روشن در قاعده شاهرهای اولیه در زیر بالها و دم کاملاً تیره از پرنده بالغ مشخص می‌شود.

ویژگیهای زیستی: دریاچه‌ها، رودخانه‌ها و پهنه‌های آبی گسترده را به عنوان زیستگاه برمی‌گزیند و اغلب نزدیک آب‌هایی که ماهیهای فراوان دارد، به سر می‌برد. با بال‌زدن‌های به نسبت سریع پرواز می‌کند و با بالهای همسطح بدن بال‌باز روی می‌کند و اوج می‌گیرد. به طور عمده از ماهیها تغذیه می‌کند و قادر است در حال پرواز ماهی و یا سایر طعمه‌ها را از سطح آب یا زمین به چنگ آورد. در فصل زمستان که ماهی کمیاب می‌شود از پرندگان آبی، لاشه‌ها و گاهی از زباله‌های قابل دسترس تغذیه می‌کند. در برخی موارد نیز پرندگان شکاری بزرگ را تعقیب می‌کند و طعمه آنها را تصاحب می‌کند.

پراکنش و فراوانی: در گذشته به تعداد بسیار اندک ولی منظم در نواحی جنوبی دریای خزر و در امتداد سواحل خلیج فارس از مرز عراق تا سواحل بلوچستان زمستان‌گذرانی می‌کرد. اما از دهه ۵۰ شمسی به بعد، گزارشات پراکنده و نامنظمی از این پرنده و تنها مربوط به منطقه میانکاله، تالاب انزلی، خور گواتر در سواحل بلوچستان و میناب در استان هرمزگان موجود است.

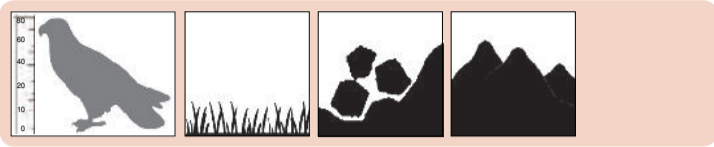
وضعیت حفاظت: جزء پرندگان آسیب‌پذیر (VU) است. در ایران نیز در فهرست پرندگان حمایت شده قرار دارد و دارای ارزش حفاظتی است. از مهمترین عوامل تهدید کننده این پرنده در مقیاس بین‌المللی می‌توان به تخریب و از دست رفتن بخش عمده‌ای از زیستگاهها ناشی از فعالیت‌های کشاورزی و توسعه شهرها و روستاها نام برد. از سوی دیگر می‌توان به قطع و برداشت درختان بلند در اطراف تالابها که کاهش مکان ساخت آشیانه و استراحت شبانه و در نتیجه کاهش کیفیت و مطلوبیت زیستگاه برای این گونه را در پی دارد و همچنین کاهش موفقیت جوجه‌آوری به دلیل آلودگی تالابها به آفت‌کشها و پسابهای صنعتی و نیز کاهش منابع غذایی ناشی از شکار پرندگان و بهره‌برداری بیش از حد از ماهیها، اشاره کرد.

2

عقاب طلایی *Aquila chrysaetos* Golden Eagle

ترکی: قارا قوش، کردی: پهر کورور، لری: آلو

Morphological characteristics: 75-88 cm length and 204-220 cm wing-span. The largest eagle in Iran with long straight wings, extended primaries forming long fingers, and long tail. Sexes similar (female slightly larger) with no seasonal variation. Adult bird with dark brown upperparts, golden brown nape contrasting sharply with dark throat, brownish cream to brownish yellow middle wing-coverts which show as a light band on wings. Underparts dark to pale brown, edge of underwing and tips of tail long and dark in colour. Juvenile similar to adult, showing dark brown body and yellow cap and nape, tail white with broad black tip and large white patches at bases of inner primaries, visible from above and especially below.

Biological characteristics: Prefers high mountains, hills, and lowland forest, venturing to nearby steppe and wetlands to feed. Flight powerful and graceful with strong wing-beats. Soars in great circles with wings at same level as body. Usually solitary or in pairs. Soars on thermals in search of food or perches on cliffs or tall trees with a good view of surrounding areas. Feeds mainly on mammals, birds, sometimes reptiles, fishes and their carrion. Flies usually at low height to catch prey and grips prey with a sudden fast swoop. Breeding starts early February to early May. Monogamous. Nest made of thick sticks and twigs covered with leafy branches, built on rock-ledges, cliffs, or trees. Usually reuses previous nest, adding some new material to it, increasing the height of nest to several meters. Pairs often have several nests in territory and use them alternately. Usual clutch 2, rarely 1-3, short semi-oval white eggs mottled with brown, chestnut-red, and pale grey spots, 76.7 × 59.4 mm in size. Eggs hatch after 43-45 days. Chicks semi-altricial and nidicolous. Fed bill-to-bill by female parent. Able to feed on food carried to nest-rim after 30 days. When two chicks present, smaller one often receives little food and is defeated. Fledging period 65-70 days though not able to fly well until 20 days later.

Distribution and abundance: A widespread, but not numerous, resident of mountainous areas of northern and western Iran. Also Seen in Kerman highlands and Bazman Mountains in Baluchestan.

Conservation status: Listed in endangered species of Iran and is of conservation values.

3

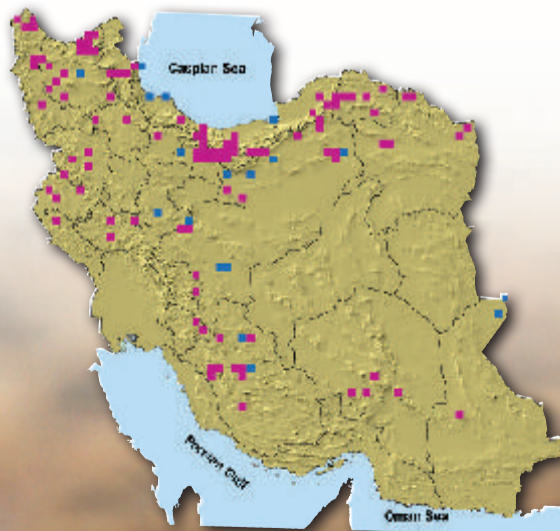
ویژگیهای ظاهری: طول بدن ۷۵ تا ۸۸ سانتی‌متر و گستردگی بالها ۲۰۴ تا ۲۲۰ سانتی‌متر است. بزرگترین عقاب ایران با بالهای بلند و گسترده، شاهپره‌های اولیه گسترده شبیه به انگشتانی بلند و رو به بالا و با دم بلند است. نر و ماده هم‌شکل (ماده اندکی بزرگتر) و فاقد تغییرات فصلی هستند. در پرنده بالغ روتنه قهوه‌ای تیره، تارک سر و پس گردن قهوه‌ای طلایی و پوشپره‌های میانی بالها کرم تا زرد مایل به قهوه‌ای است که تشکیل نواری روشن روی بالها می‌دهد. زیرتنه قهوه‌ای تیره تا روشن، لبه بالها در زیر همچنین انتهای دم بلندش تیره رنگ است. پرنده نابالغ شبیه به پرنده بالغ ولی رنگ عمومی بدن قهوه‌ای تیره است و تارک و پس سر زرد مایل به قهوه‌ای دارد. قاعده شاهپره‌های اولیه و ثانویه در زیر بالها لکه سفیدی دارند که در پرواز به خوبی دیده می‌شود. دم نیز سفید و نوار سیاهی در انتها دارد.

ویژگیهای زیستی: در کوهستانهای مرتفع، تپه ماهورها، استپها، جنگلها و تالابهای واقع در مناطق پست به سر می‌برد. پروازی قدرتمند

و باشکوه با بال‌زدن‌های قوی دارد. با بالهایی هم سطح بدن در دوابری بزرگ بال‌بازوری می‌کند. اغلب به تنهایی یا جفت دیده می‌شود. در طول روز مسافت زیادی را در جستجوی طعمه بال‌بازوری می‌کند و گاهی ساعتها روی صخره یا درختی بلند که دید خوبی به اراضی پیرامون داشته باشد، می‌نشیند. بیشتر از پستانداران، پرنده‌گان و گاهی خزندگان، ماهیها و یا لاشه آنها تغذیه می‌کند. برای شکار معمولاً در ارتفاع پایین پرواز می‌کند و با یک شیرجه ناگهانی و سریع طعمه را با چنگالهای خود صید می‌کند. جوجه‌آوری از اواسط بهمن تا اواسط اردیبهشت آغاز می‌شود. تک همسر است و آشیانه‌اش توده‌ای بسیار بزرگ و حجیم از شاخه‌های ضخیم و ترکه‌های چوب با پوششی از شاخه‌های برگ‌دار است که آن را در بیرون‌زدگیهای صخره‌ای، لبه پرتگاهها و یا روی درختان بنا می‌کند. معمولاً آشیانه سالهای قبل را بازسازی و ترمیم می‌کند و هر سال مواد جدیدی به آنها می‌افزاید که ممکن است ارتفاع آشیانه را به چند متر هم برساند. جفتها اغلب در قلمرو خود چندین آشیانه دارند و در سالهای مختلف به طور متناوب از آنها استفاده می‌کنند. معمولاً دو و به ندرت یک تا سه تخم نیمه بیضی کوتاه، به رنگ سفید، با خالها و لکه‌های قهوه‌ای، قرمز بلوطی و خاکستری کم‌رنگ و به ابعاد ۵۹٫۴ × ۷۶٫۷ میلی‌متر می‌گذارد. تفریح تخمها ۴۳ تا ۴۵ روز به طول می‌انجامد. جوجه‌ها در بدو تولد پوشیده از کرک، تا حدی ناتوان و برای تغذیه وابسته به والدین هستند. در ابتدا از طریق منقار به منقار توسط پرنده ماده تغذیه می‌شوند و معمولاً جوجه کوچکتر در رقابت با جوجه بزرگتر در ربودن غذا از مادر شکست خورده و تلف می‌شود. جوجه‌ها پس از ۳۰ روز قادرند تا بدون کمک مادر از غذای آورده شده به آشیانه تغذیه کنند. پرورش جوجه‌ها ۶۵ تا ۷۰ روز طول می‌کشد ولی همچنان تا حدود ۲۰ روز پس از آن قدرت پرواز چندانی ندارند.

پراکنش و فراوانی: به صورت گسترده مقیم مناطق کوهستانی نواحی شمال و غرب کشور است و از نواحی جنوب شرقی تا بلندیهای استان کرمان و کوه بزمان در استان سیستان و بلوچستان نیز دیده می‌شود.

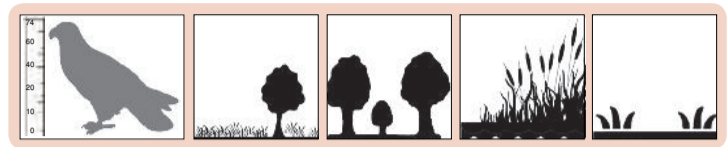
وضعیت حفاظت: در فهرست پرنده‌گان در معرض خطر انقراض ایران قرار دارد و دارای ارزش حفاظتی است.

عقاب شاه‌ی *Aquila heliaca*

Eastern Imperial Eagle

ترکی: شاه قارتالی، کردی: هه‌لو

Morphological characteristics: 72-83 cm length and 190-210 cm wingspan. A bulky eagle greatly similar to Golden Eagle *A. chrysaetos*. Sexes similar (female slightly larger) with no seasonal variation. Adult bird distinguished by black-brown upperparts, grey-white cap and nape strongly contrasting with black throat, and evident white spots on shoulders. Also shows black-brown underparts and median coverts; flight-feathers grey (no obvious wing bar across coverts, in contrast to Golden Eagle). Tail grey with close grey bars on base and middle portion. Juvenile entirely pale buff with dark streaking, apart from uniform buff thighs and under tail-coverts; greater upper and under wing-coverts black with white line along tips; secondaries and broad tips of primaries black, contrasting with light grey innermost primaries; tail closely barred buff and dark brown, almost white on tip.

Biological characteristics: Prefers open woodlands, steppes, grasslands, wetlands, and sometimes farmlands; avoids mountains. Usually solitary even on migration. Flight heavy with regular wing-beats and irregular soaring. Seizes prey by swoop from perch or after low-altitude soaring. Feeds on small to medium-sized mammals, birds, and reptiles. A scavenger on migration or in wintering sites. Breeding starts from mid-March, favouring forests in lowlands, open woodlands, or wetland margins. Monogamous. Nest a large structure of stems, branches, green leaves, and grass, built on tall tree in forest, in copse, or isolated tree in open country. Usual clutch 2-3 short oval dull-white or pale buff eggs with small and scattered brown, purple, and grey spots, 73 x 57mm in size. Eggs hatch after 43 days. Chicks, semi-altricial and nidicolous, fed bill to bill by female parent. Fledging period 65-77 days.

Distribution and abundance: A scarce breeding bird in Caspian forests of central and eastern Alborz, east to northern Khorasan. A widespread winter visitor in rather small numbers to the Caspian lowlands and in large wetlands in central Iran south to Khuzestan, the Persian Gulf coasts, and southern Baluchestan. Also seen as a passage migrant in Azarbaijan.

Conservation status: Globally has been listed as vulnerable (VU) in IUCN red list and also listed in CITES Appendix I. Also concerned as endangered species in Iran and is of conservation values. The most important factors internationally threatening this species include loss of breeding habitats due to intensified forestry, reduction of nesting sites due to local deforestation, decrease in prey (especially Yellow Ground Squirrel *Spermophilus fulvus*) because of alteration of feeding habitat, nest robbing, illegal trade and hunting, poisoning with toxic pollutants, and electrocution by powerlines.

ویژگیهای ظاهری: طول بدن ۷۲ تا ۸۳ سانتی‌متر و گستردگی بالها ۱۹۰ تا ۲۱۰ سانتی‌متر است. عقابی درشت‌جثه که شباهت زیادی به «عقاب طلایی» دارد. نر و ماده هم‌شکل (ماده اندکی بزرگتر) و فاقد تغییرات فصلی هستند. پرنده بالغ با روتنه قهوه‌ای مایل به سیاه، سر و پس گردن زرد روشن تا مایل به سفید و لکه‌های سفید در شانه‌ها قابل تشخیص است. زیرتنه و پوشش‌های میانی بالها تیره و شاهپرها پرواز روشنتر دیده می‌شود. دم خاکستری و نوارهای عرضی فشرده و یک نوار پهن سیاه در انتها دارد. پرنده نابالغ قهوه‌ای روشن مایل به زرد است، دم تیره با یک نوار نازک سفید در انتها و شاهپرها اولیه و ثانویه تیره با یک لکه روشن مشخص در وسط آن دیده می‌شود.

ویژگیهای زیستی: از نواحی کوهستانی دوری می‌کند و اغلب در درختزارهای باز، استپها، علفزارها، تالابها و گاهی مزارع دیده می‌شود. معمولاً و حتی در زمان مهاجرت، پرنده‌ای منزوی است. پروازی سنگین با بال‌زدن‌های به نسبت نرم و بال‌بازرویه‌های پراکنده دارد. در زمان پرواز یا از محل نشیمنگاه به طعمه حمله‌ور می‌شود. از پستانداران کوچک تا متوسط‌جثه و نیز از پرندگان و خزندگان تغذیه می‌کند. در زمان مهاجرت و در سرزمین‌های زمستان‌گذرانی لاشه‌خواری هم می‌کند. جوجه‌آوری از اوایل فروردین در جنگلهای پهن‌برگ واقع در نواحی پست، درختزارهای باز یا حواشی تالابها آغاز می‌شود. تک همسر است و آشیانه‌اش توده بزرگی از ساقه‌ها و شاخه‌های بزرگ مملو از ترکه‌ها و برگ‌های سبز، علفه نرم و کرک و پر است که آن را روی درختان بلند و گاهی تک درختان در مزارع بنا می‌کند. اغلب آشیانه سالهای قبل را بازسازی و ترمیم می‌کند و هر سال مواد جدیدی به آنها می‌افزاید. معمولاً دو تا سه تخم بیضی کوتاه، به رنگ سفید مات یا نخودی رنگ‌پریده با خالها و لکه‌های کوچک و پراکنده قهوه‌ای، ارغوانی و خاکستری و به ابعاد ۵۷ x ۷۳ میلی‌متر می‌گذارد. تفریح تخمها در حدود ۴۳ روز به طول می‌انجامد. جوجه‌ها در بدو تولد پوشیده از کرک، تا حدی ناتوان و برای تغذیه وابسته به والدین هستند و از طریق منقار به منقار تغذیه می‌شوند. پرورش جوجه‌ها ۶۵ تا ۷۷ روز طول می‌کشد.

پراکنش و فراوانی: به تعداد اندک در جنگلهای خزری در مرکز و شرق البرز جوجه‌آوری و بیشتر در جلگه‌های خزری، تالابهای بزرگ در نواحی مرکزی کشور تا استان خوزستان، سواحل خلیج فارس و جنوب استان سیستان و بلوچستان زمستان‌گذرانی می‌کند. همچنین در بهار و پاییز به صورت مهاجر عبوری در آذربایجان دیده می‌شود.

وضعیت حفاظت: جزء پرندگان آسیب‌پذیر (VU) است، همچنین در ضمیمه I کنوانسیون منع تجارت بین‌المللی گونه‌های در معرض انقراض (CITES) قرار دارد. در ایران نیز جزء پرندگان در معرض خطر انقراض معرفی شده و دارای ارزش حفاظتی است. کاهش و تخریب زیستگاههای جوجه‌آوری به علت فعالیتهای جنگلداری متمرکز، کاهش مکان ساخت آشیانه به واسطه قطع بی‌رویه درختان بومی در نواحی پست، کاهش طعمه (به ویژه «سنجاب زمینی») به دلیل تغییر کاربری اراضی در زیستگاههای تغذیه‌ای، برداشت تخمها و جوجه‌ها از آشیانه و تجارت غیرقانونی این پرنده توسط انسان و همچنین کاهش اندازه جمعیتها ناشی از شکار غیرقانونی، مسمومیت با آلاینده‌های سمی و برخورد با خطوط انتقال برق از مهمترین عوامل تهدید کننده برای این پرنده در مقیاس بین‌المللی محسوب می‌شود.

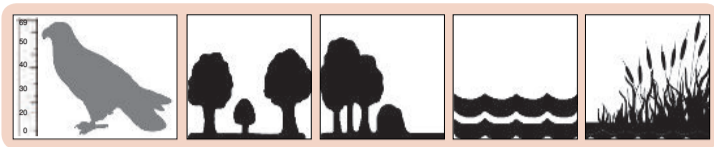

3

عقاب خالدار بزرگ (عقاب تالابی) *Aquila clanga*

Greater Spotted Eagle

ترکی: خالی قارتال، کردی: هه‌لوی زه‌لان، گیلانی: خو‌خار عقاب، سیستانی: به‌رو

Morphological characteristics: 65-72 cm length and 155-182 cm wing-span. A medium-sized eagle, rather similar to Lesser Spotted Eagle *A. pomarina*. There is some evidence of hybridization between this species and Lesser Spotted Eagle. Sexes similar (female slightly larger) with no seasonal variation. Adult entirely black-brown, usually except for a narrow white rump and, occasionally, small white bases to innermost primaries; flight-feathers from above darker than upper wing-coverts, but from below paler than under wing-coverts. Wings broader than in Lesser Spotted. The seven primaries at the edge of wing look like separated fingers. Juvenile basically coloured as adult but greater and median coverts, longer scapulars, and tertials each with large white drop on tip, forming white stripes on wings.

Biological characteristics: Prefers wetlands, wide rivers, and freshwater lakes, also visiting nearby woodlands. Flight powerful with rather heavy wing-beats, heron-like; wings arched and held below level of body when soaring. Takes prey from perch or in flight after sudden swoop. Feeds mainly on small mammals, birds, reptiles, amphibians, fish, and sometimes large insects. Breeding starts early April to early May in valleys with trees and woodlands near water. Monogamous. Nest a small structure of branches and sticks with some grasses and leaves as lining; usually reuses old nests after adding new material. Usual clutch 2, sometimes 1-3, short semi-oval greyish eggs mottled with brown or grey, 67.5 x 54mm in size. Eggs hatch after 42-44 days. Chicks semi-altricial and nidicolous. Fledging period 60-65 days, but chicks remain in nest vicinity for another 20 days.

Distribution and abundance: A regular winter visitor to the south Caspian region, Khuzestan, Fars, and Sistan-Baluchestan. Sometimes accidentally seen in other wetlands to southern Baluchestan. A small number, especially juveniles, overwinter in south Caspian region and Azarbaijan. Breeding in Iran uncertain.

Conservation status: Globally has been listed as vulnerable (VU) in IUCN red list. Also concerned as protected species in Iran and is of conservation values. key threatening factors include disturbance or habitat destruction due to human activities and hunting, decrease in populations as a result of deforestation and wetland drainage, and habitat fragmentation due to afforestation and wetland drainage. In Eastern Europe, intensified agriculture and the abandonment of traditional floodplain management have reduced habitat quality. Birds are intolerant of permanent human presence in their territories. Also deliberate and accidental poisoning due to pollutant release to wetlands results in population decrease.

ویژگیهای ظاهری: طول بدن ۶۵ تا ۷۲ سانتی‌متر و گستردگی بالها ۱۵۵ تا ۱۸۲ سانتی‌متر است. عقابی متوسط‌جثه که شباهت زیادی به «عقاب خالدار کوچک» دارد و شواهدی از آمیختگی دو گونه وجود دارد. نر و ماده هم‌شکل (ماده اندکی بزرگتر) و فاقد تغییرات فصلی هستند. در پرنده بالغ، روتنه قهوه‌ای تیره است. شاهپرهاى اولیه و ثانویه تیره‌تر از پوشش‌های روی بالها و در سطح شکمی روشنتر از پوشش‌های زیر بالها دیده می‌شوند. همچنین در پوشش‌های روی دم و در قاعده شاهپرهاى اولیه در زیر بالها لکه سفیدی وجود دارد. هفت شاهپر اولیه در نوک بال، شبیه انگشتانی جدا از هم به نظر می‌آیند. در پرنده نابالغ بدن قهوه‌ای تیره است و خالهای سفید مشخصی در روتنه دارد که به شکل نوارهای سفیدی در روی بالها گسترش یافته است.

ویژگیهای زیستی: به زیستگاه‌های حاشیه پیکره‌های آبی وابستگی دارد و اغلب در درختزارهای اطراف تالابها، رودخانه‌های وسیع و دریاچه‌های آب شیرین بسر می‌برد. پروازی قوی با بال‌زدن‌های به نسبت سنگین دارد. در زمان پرواز یا از محل نشستن روی درخت طعمه خود را جستجو کرده و با یک شیرجه سریع به آن حمله می‌شود. بیشتر از پستانداران کوچک، پرنده‌گان، خزندگان، دوزیستان، ماهیها و تا حدودی حشرات بزرگ تغذیه می‌کند. جوجه‌آوری از اواسط فروردین تا اواسط اردیبهشت در دره‌های دارای درخت و یا درختزارهای اطراف پیکره‌های آبی آغاز می‌شود. تک همسر است و آشیانه‌اش توده‌ای کوچک و کم‌عمق متشکل از شاخه‌ها و سرشاخه‌ها است؛ که آن را روی درختان بنا می‌کند و درونش را با کمی علفه و برگ می‌پوشاند. اغلب آشیانه سالهای قبل را بازسازی و ترمیم می‌کند و هر سال مواد جدیدی به آن می‌افزاید. معمولاً دو و گاهی یک تا سه تخم نیمه بیضی کوتاه، متمایل به خاکستری، گاهی پوشیده از خالهای قهوه‌ای یا خاکستری و به ابعاد ۵۴ x ۶۷٫۵ میلی‌متر می‌گذارد. تفریح تخمه ۴۲ تا ۴۴ روز به طول می‌انجامد. جوجه‌ها در بدو تولد پوشیده از کرک، تا حدی ناتوان و برای تغذیه وابسته به والدین هستند. در حدود ۶۰ تا ۶۵ روزگی آشیانه را ترک می‌کنند ولی تا حدود ۲۰ روز پس از آن همچنان در نزدیکی آشیانه باقی می‌مانند.

پراکنش و فراوانی: به طور منظم در تالابهای نواحی جنوبی دریای خزر و استانهای خوزستان، فارس و سیستان و بلوچستان زمستان‌گذرانی می‌کند. گاهی به طور اتفاقی در دیگر تالابهای کشور تا نواحی جنوبی بلوچستان دیده می‌شود. هر ساله تعداد اندکی از این پرنده در تابستان در نواحی جنوبی دریای خزر و آذربایجان باقی می‌مانند که بیشتر نابالغها هستند. جوجه‌آوری این پرنده در ایران مشکوک است.

وضعیت حفاظت: جزء پرنده‌گان آسیب‌پذیر (VU) فهرست شده است. در ایران نیز جزء پرنده‌گان حمایت شده محسوب می‌شود و دارای ارزش حفاظتی است. تخریب زیستگاه، ناامنی در مناطق جوجه‌آوری به دلیل فعالیتهای انسانی و شکار از عوامل تهدید کننده این پرنده محسوب می‌شود. همچنین تخریب جنگلها و خشکاندن تالابها سبب کاهش جمعیت این پرنده شده است. زیستگاههای یکپارچه این پرنده به واسطه فعالیتهای جنگلکاری و زهکشی تالابها به لکه‌هایی جدا افتاده و دور از هم تبدیل شده‌اند. در شرق اروپا کشاورزی

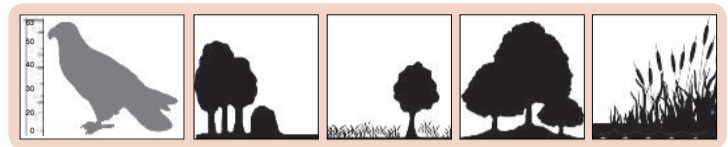
متمرکز و رهاسازی مدیریت سنتی دشتهای سیلابی سبب کاهش کیفیت زیستگاه شده است. این پرنده به حضور دائمی انسان در قلمروی خود حساس است. مسمومیت ناشی از انواع آلاینده‌های ورودی به تالابها از دیگر دلایل مرگ و میر این پرنده معرفی شده است.

عقاب خالدار کوچک (عقاب جنگلی) *Aquila pomarina*

Lesser Spotted Eagle

ترکی: کیچیک خالی قارتال، کردی: هه‌لۆی خالخالێ بچووک

Morphological characteristics: 60-65 cm length and 134-159 cm wingspan. A medium-sized eagle with brown plumage, closely similar to Greater Spotted Eagle *A. clanga*, and there is some reports of hybridization between the two species. Sexes similar with no seasonal variation. Adult has brown body and upper and under wing-coverts, contrasting slightly with blacker flight-feathers in good light and usually with a small but distinct white patch on basal part of inner primaries; also, often shows a narrow white rump patch. Differs from Greater Spotted Eagle by wing-coverts being paler than flight-feathers (opposite in Greater), and six rather than seven primaries projecting as separate fingers. Juvenile like adult, but greater and sometimes median upper wing-coverts each with white spot on tip (as juvenile Greater Spotted, but spots usually smaller and more restricted in number); also shows a rusty-yellow patch on nape, sometimes hard to observe.

Biological characteristics: Prefers marshy forests, extensive woodlands near open grassland, damp meadows, floodplains, and wetlands. Compared with Greater Spotted Eagle, less dependent on water. Usually solitary or in pairs, but occurs in medium-sized flocks on migration. Flight more rapid than other eagles, and wing-beats lighter than Greater Spotted Eagle. Searches for food from perch or while soaring, suddenly swooping to catch prey. Feeds mainly on small mammals, birds, reptiles, amphibians, fishes, and to some extent on large insects. Breeding starts early April to mid-May in woodlands or forest border. Monogamous. Nest a massive structure of branches and twigs, lined with dry grass and leaves, built on large trees and used for several years, with new material added every year. Usual clutch 2, sometimes 1-3, short semi-oval white eggs mottled variably with reddish brown and grey, 62.9x50.8 mm in size. Eggs hatch after 38-45 days. Usually 1st-hatched young very aggressive towards later-hatched sibling(s), expelling them to nest-rim where they fall off, chill, or die from starvation. Chicks, semi-altricial and nidicolous, cared for and fed by female parent. 1st-hatched juvenile, intolerant of other chicks, destroys them and leaves nest after 50-55 days, remaining in nest vicinity for another 20 days.

Distribution and abundance: A regular summer visitor in small numbers to the Caspian forests and probably breeds there. Rarely seen out of this area on migration.

Conservation status: Listed in protected species of Iran and is of conservation values.

ویژگیهای ظاهری: طول بدن ۶۰ تا ۶۵ سانتی‌متر و گستردگی بالها ۱۳۴ تا ۱۵۹ سانتی‌متر است. عقابی متوسط‌جثه با بدن قهوه‌ای تیره است و شباهت زیادی به «عقاب خالدار بزرگ» دارد و شواهدی از آمیختگی این دو گونه در دست است. نر و ماده هم‌شکل و فاقد تغییرات فصلی هستند. پرنده

بالغ روتنه قهوه‌ای تیره دارد و لکه سفید مشخصی در قاعده شاهپره‌های اولیه روی بالها دیده می‌شود. بر خلاف «عقاب خالدار بزرگ»، شاهپر اولیه شماره هفت بسیار کوچک است، پوشپره‌های زیر بالها روشنتر از شاهپره‌های اولیه و ثانویه به نظر می‌رسد و دو لکه سفید در قاعده شاهپره‌های اولیه دارد. معمولاً روی پوشپره‌های دم، لکه سفید مشخصی دیده می‌شود. پرنده نابالغ بدن قهوه‌ای تیره دارد، سر رنگ پریده‌تر و اغلب همراه با لکه بزرگی به رنگ نارنجی قهوه‌ای در پس سر دیده می‌شود. همچنین

در سطح پشتی، خاله‌های سفید کوچکتر و کمتری نسبت به نابالغ «عقاب خالدار بزرگ» دارد.

ویژگیهای زیستی: جنگلهای، درختزارهای وسیع، مناطق پُردرخت در مجاورت علفزارهای باز، علفزارهای مردابی، دشتهای سیلابی و تالابها را به عنوان زیستگاه برمی‌گزیند. نسبت به «عقاب خالدار بزرگ» وابستگی کمتری به زیستگاههای حاشیه پیکره‌های آبی دارد. به تنهایی یا در دسته‌های کوچک و در زمان مهاجرت در دسته‌های متوسط دیده می‌شود. نسبت به عقابهای دیگر سریعتر پرواز می‌کند و سبک‌التر از «عقاب خالدار بزرگ» است. در زمان پرواز یا از محل نشیمنگاه روی درخت، طعمه خود را جستجو می‌کند و با یک شیرجه سریع به آن حمله‌ور می‌شود. گاهی نیز روی زمین کمین می‌کند. به طور عمده از پستانداران کوچک، پرندگان، خزندگان، دوزیستان، ماهیها و تا حدودی از حشرات بزرگ تغذیه می‌کند. جوجه‌آوری از اواسط فروردین تا اواخر اردیبهشت در درختزارها، حاشیه جنگلهای و به ندرت در نزدیکی آب آغاز می‌شود. تک همسر است. آشیانه‌اش توده‌ای از ساقه‌ها و شاخه‌های درختان است که آن را روی درختان بزرگ بنا می‌کند و درونش را با علوفه و برگ می‌پوشاند. اغلب آشیانه سالهای قبل را بازسازی و ترمیم می‌کند و هر سال مواد جدیدی به آنها می‌افزاید. معمولاً دو و گاهی یک تا سه تخم نیمه بیضی کوتاه، به رنگ سفید، با خاله‌های قهوه‌ای مایل به قرمز و خاکستری و به ابعاد ۵۰.۸ × ۶۲.۹ میلی‌متر می‌گذارد. تفریح تخمها ۳۸ تا ۴۵ روز به طول می‌انجامد. معمولاً اولین جوجه‌ای که سر از تخم در می‌آورد نسبت به دیگر تخمها رفتار تهاجمی دارد و آنها را به حاشیه آشیانه رانده تا سرد و فاسد شوند و یا آنها را از آشیانه به بیرون می‌اندازد. جوجه‌ها در بدو تولد پوشیده از کرک، تا حدی ناتوان و برای تغذیه وابسته به والدین هستند. معمولاً جوجه بزرگتر جوجه‌های کوچکتر را تحمل نکرده و سرانجام آنها را می‌کشد، در حدود ۵۰ تا ۵۵ روزگی آشیانه را ترک می‌کند ولی تا حدود ۲۰ روز پس از آن همچنان در نزدیکی آشیانه باقی می‌ماند.

پراکنش و فراوانی: به‌طور منظم در جنگلهای خزری تابستان‌گذرانی و احتمالاً جوجه‌آوری می‌کند و به ندرت در زمان مهاجرت در خارج از این ناحیه دیده می‌شود.

وضعیت حفاظت: در فهرست پرندگان حمایت شده ایران قرار دارد و دارای ارزش حفاظتی است.

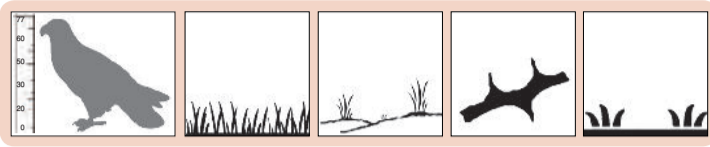

عقاب صحرائی *Aquila nipalensis*

Steppe Eagle

ترکی: بویوک قارا قارتال، کردی: هه‌لوی بیابانی، سیستانی: باشه

Morphological characteristics: 67-86 cm length and 175-230 cm wing-span. A large eagle with long and broad wings and heavy bill. Sexes similar (female slightly larger) with no seasonal variation. Adult generally dark brown, somewhat paler below especially on throat, and blackish on lore; nape with rufous patch. Flight- and tail-feathers coarsely barred grey and black, with a broader black band along rear edge of wing and on tail-tip. In flight, upperparts often show pale patch on centre of back and small pale patch on base of primaries, underwing shows uniform blackish carpal patch. Juvenile paler grey-brown than adult on body without pale patch on nape; tail- and flight-feathers black with indistinct grey bars as adult, but without broad black band at rear edge; greater coverts, tail, and secondaries with broad and distinct white tips instead. In flight, plumage more variegated than in adult, upperparts showing grey-white patch on back, white band on rump, pale inner primaries contrasting with darker secondaries and outer primaries, and conspicuous white double wing-bar.

Biological characteristics: Favours dry open terrain with sparse cover of trees and scrub of steppe and semi-desert, mainly in lowlands or in hills, but also visits marshland and rubbish-dumps. Largely solitary but may form large groups during migration and roosting. Active flight powerful, with slow beats of slightly arched wings. Feeds mainly on small to medium-sized rodents, birds, reptiles, large insects, and sometimes carrion and waist. On migration and in winter quarters commonly gather in large numbers in arable fields to take disturbed vertebrates and large insects.

Distribution and abundance: A fairly common passage migrant all over Iran, a scarce winter visitor to Khorasan, the south Caspian region, Khuzestan, central Fars, Bushehr, and Sistan-Baluchestan, south to Persian Gulf coast.

Conservation status: Listed in protected species of Iran and is of conservation values.

ویژگیهای ظاهری: طول بدن ۶۷ تا ۸۶ سانتی‌متر و گستردگی بالها ۱۷۵ تا ۲۳۰ سانتی‌متر است. عقابی متوسط‌جثه با بالهای بلند و گسترده است. نر و ماده هم‌شکل و فاقد تغییرات فصلی هستند. در پرنده بالغ، بدن به رنگ قهوه‌ای تیره، گلو رنگ پریده‌تر و لکه‌ای خرمایی رنگ در پس سر قابل تشخیص است. شاهپره‌های پرواز و دم خاکستری راه‌راه است و نوار تیره‌رنگی در حاشیه بالها و انتهای دم دارد. در پرواز، لکه سیاه مشخصی در خم بالها به چشم می‌خورد. پرنده نابالغ قهوه‌ای خاکی است و نوار سفیدی در زیر و روی بالها دارد. همچنین لکه سفید نه‌چندان مشخصی در قاعده شاهپره‌های اولیه روی بالها و روی پوشپره‌های دمگاه دیده می‌شود.

ویژگیهای زیستی: در دشتهای باز و خشک، مناطق نیمه‌بیابانی تا بیابانی و کوهپایه‌ها به سر می‌برد. پرنده‌ای تقریباً منزوی است ولی در زمان مهاجرت دسته‌های بزرگی تشکیل می‌دهد و به طور دسته جمعی در محل‌های تجمع شبانه دیده می‌شود. پروازی قدرتمند با بال‌زدن‌های آرام دارد. بیشتر از جوندگان کوچک تا متوسط‌جثه، پرندگان، خزندگان، حشرات بزرگ و گاهی از لاشه‌ها تغذیه می‌کند. در زمان مهاجرت و در

سرزمینهای زمستان‌گذرانی در دشتهای با درختان پراکنده در دسته‌های بزرگی دور هم جمع شده و به تغذیه از مهره‌داران و حشرات بزرگ می‌پردازند.

پراکنش و فراوانی: به صورت مهاجر عبوری در نواحی وسیعی از کشور دیده می‌شود و به تعداد بسیار اندک در نواحی خراسان، نواحی جنوبی دریای خزر و استانهای خوزستان، فارس، بوشهر و سیستان و بلوچستان تا سواحل خلیج فارس زمستان‌گذرانی می‌کند.

وضعیت حفاظت: در فهرست پرندگان حمایت‌شده ایران قرار دارد و دارای ارزش حفاظتی است.

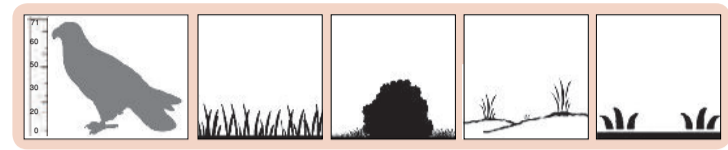

عقاب دشتی

Aquila rapax

Tawny Eagle

ترکی: قارا قارتال، کردی: هه‌لوی گه‌ندومی

Morphological characteristics: 65-77 cm length and 174-260 cm wing-span. A large eagle, quite similar in build and behaviour to Steppe Eagle *A. nipalensis*. Sexes similar (female slightly larger) with no seasonal variation. Adult largely greyish- or rufous-brown, with slightly paler head, paler streaks on underparts, and darker centres to upper wing-coverts; tail and flight-feathers with dark grey-brown to blackish tips, contrasting with light brown upper and under wing-coverts; a white patch visible on rump coverts. Rather smaller, bulkier, often paler, and with more variable colouration than Steppe Eagle; also, has rather larger head, lighter eye-ring, and no dark stripe at trailing edge of wing. Juvenile with lighter head and upperparts than adult, white stripe on both sides of wings, and a similarly-coloured distinct patch on rump.

Biological characteristics: Prefers steppe, arid sandy and rocky plains, and semi-deserts, covered with sparse shrub but mostly treeless. A rather solitary bird but may hunt in pairs. Sometimes scavenges around villages. Flight heavy, recalling Imperial Eagle *A. heliaca*. Usually seizes prey after swooping from perch or when soaring, but small prey taken while walking on ground. Food consists of small and medium-sized invertebrates, insects, and carrion; also, may steal prey of Steppe Eagle. Breeding starts mid-March. Monogamous. Nest a massive structure of branches, twigs, and sometimes animal bones, lined with soft grass and mammalian wool, built on ground, on low bush, or in stunted tree. Uses one nest for several years or uses several nests alternatively. Usual clutch 2, sometimes 1-3, short oval white eggs, either patterned light brown or non-patterned, 69 × 54 mm in size. Eggs hatch after 45 days. Chicks semi-altricial and nidicolous. Food carried to nest by male parent and chicks fed bill-to-bill by female parent. Fledging period 76-85 days, but under parents' care and nourishment for another 42 days.

Distribution and abundance: A scarce resident of south-eastern Sistan-Baluchestan.

Conservation status: Listed in protected species of Iran and is of conservation values.

ویژگیهای ظاهری: طول بدن ۶۵ تا ۷۷ سانتی‌متر و گستردگی بالها ۱۷۴ تا ۲۶۰ سانتی‌متر است. عقابی به نسبت متوسط‌جثه و شبیه به «عقاب صحرائی» است. نر و ماده هم‌شکل (ماده اندکی بزرگتر) و فاقد تغییرات فصلی هستند. پرنده بالغ با روتنه قهوه‌ای روشن در سر و شانه‌ها و قهوه‌ای تیره در نوک شاهپرها و پرهای دم قابل تشخیص است. پوشش‌های رو و زیر بالها نیز قهوه‌ای روشن و در تضاد آشکار با شاهپرها پرواز و پرهای دم هستند. همچنین لکه سفیدی روی پوشش‌های دمگاه دیده می‌شود. نسبت به «عقاب صحرائی» اندکی کوچکتر، خپلتر، با رنگ‌آمیزی متغیرتر و اغلب رنگ پریده‌تر، سرش اندکی بزرگتر، حلقه دور چشمها روشنتر و فاقد نوار تیره در حاشیه بالها است. پرنده نابالغ روتنه و سر روشنتر از پرنده بالغ دارد و نوار سفیدی در زیر و روی بالها و لکه مشخصی به همین رنگ روی پوشش‌های دمگاه دیده می‌شود.

ویژگیهای زیستی: استپها و دشتهای خشک و نیمه‌بیابانی شنی و سنگی با پوشش گیاهی بوته‌ای ولی بی‌درخت را به عنوان زیستگاه برمی‌گزیند. پرنده‌ای به نسبت منزوی است و به طور معمول به صورت جفت به شکار یا تغذیه می‌پردازد. گاهی نیز در کنار زبانه‌های اطراف روستاها دیده می‌شود. پروازی سنگین مانند «عقاب شاهی» دارد. شکارچی فعالی است و معمولاً هنگام بال‌بازروی یا از محل نشستن با یک فرود سریع به سوی طعمه خود هجوم می‌برد. همچنین با راه رفتن بر سطح زمین به جستجو و شکار طعمه‌های کوچک می‌پردازد. از انواع مهره‌داران کوچک و متوسط‌جثه همچنین حشرات و لاشه‌ها تغذیه می‌کند. گاهی نیز طعمه «عقاب صحرائی» را می‌رباید. جوجه‌آوری از اواخر اسفند در نواحی صخره‌ای و کوهستانی و یا مناطق باز دارای پوشش درختی اندک آغاز می‌شود. تک همسر است و آشیانه‌اش توده‌ای بزرگ از شاخه‌ها، ترکه‌ها و گاهی استخوان جانوران است که آن را روی درختان، گاهی روی بوته‌های کوتاه بنا می‌کند و درونش را با علوفه نرم، ساقه‌های خشک گندمیان و مو و پشم می‌پوشاند. جفتها اغلب در قلمرو خود چندین آشیانه دارند و در سالهای مختلف به طور متناوب از آنها استفاده می‌کنند. معمولاً دو و گاهی یک تا سه تخم بیضی کوتاه، به رنگ سفید، بدون طرح و یا همراه با لکه‌های قهوه‌ای کم‌رنگ با نقطه‌ها و لکه‌های قهوه‌ای مایل به قرمز و به ابعاد ۵۴ × ۶۹ میلی‌متر می‌گذارد. تفریح تخمها ۴۵ روز به طول می‌انجامد. جوجه‌ها در بدو تولد پوشیده از کرک، تا حدی ناتوان و برای تغذیه وابسته به والدین هستند، در حدود ۷۶ تا ۸۵ روزگی آشیانه را ترک می‌کنند ولی همچنان تا حدود ۴۲ روز پس از آن توسط والدین مراقبت و تغذیه می‌شوند.

پراکنش و فراوانی: به صورت کمیاب مقیم نواحی جنوب شرقی استان

سیستان و بلوچستان است.

وضعیت حفاظت: در فهرست پرندگان حمایت شده ایران

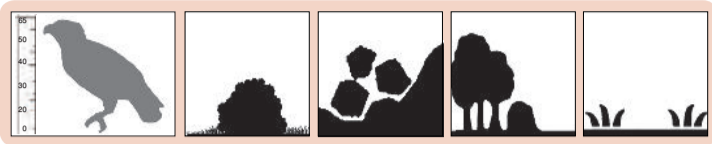
قرار دارد و دارای ارزش حفاظتی است.

Circaetus gallicus عقاب مارخور

Short-toed Eagle

ترکی: ایلانچیل قارتال، کردی: هه‌لوی په‌نجه کورت

Morphological characteristics: 62-67 cm length and 185-195 cm wing-span. A medium-sized eagle with long broad wings, short neck, owl-like wide head (when roosting), small bill, and large yellow eyes. Sexes similar (female slightly larger) with no seasonal variation. Adult with dark brown head, neck, and upper breast, grey-brown upperparts, and noticeably white underparts and underwing, heavily barred or spotted black in most individuals. Also, primaries silvery-grey, not black as in many other large birds-of-prey; tail long, grey with three dark tail bands, and longish bare bluish grey legs. Distinguished from Osprey *P. haliaetus* and Common Buzzard *B. buteo* by tail bands and lack of dark spot under wing near carpal joints. Juvenile greatly similar to adult and hardly separable.

Biological characteristics: Prefers rocky and stony arid areas, highlands, narrow open valleys fringed by forest, groves, plains with short shrubs, and stony cultivated areas used for cattle grazing. Flight slow with powerful wing-beats. Able to search for food for a fairly long time by soaring, but more often hovers above promising spot with wings above body and head and legs hanging down. Feeds mainly on snakes, lizards, small rodents, and chicks. Breeding starts early April to early June. Monogamous. Nest made of long thin branches covered with green leaves, built in tree and rarely on cliff ledge. Usual clutch a single short semi-oval to oval white egg, 57.8x73.5 mm in size. Egg hatches after 47 days. Chick, semi-altricial and nidicolous, fed bill-to-bill by female parent; able to leave nest after 60 days. Fledging period 70-75 days.

Distribution and abundance: A summer visitor to the south Caspian region, Azarbaijan, northern Khorasan, the Zagros mountains and the highlands of Kerman. Also recorded as a passage migrant in many regions of Iran.

Conservation status: Listed in protected species of Iran and is of conservation values.

ویژگیهای ظاهری: طول بدن ۶۲ تا ۶۷ سانتی‌متر و گستردگی بالها ۱۸۵ تا ۱۹۵ سانتی‌متر است. از عقابهای متوسط‌جنه با بالهای بلند و وسیع، گردن کوتاه، سر پهن شبیه به جغد (در هنگام استراحت)، منقار کوچک و چشمان زرد رنگ است. نر و ماده همشکل (ماده اندکی بزرگتر) و فاقد تغییرات فصلی هستند. پرنده بالغ، گلو و بالا سینه قهوه‌ای تیره، زیرتنه و زیر بالهای به طور مشخص سفید همراه با چندین نوار خالهای تیره رنگ دارد. البته در برخی افراد این لکه قهوه‌ای تیره و خالهای نواری شکل دیده نمی‌شود. روتنه قهوه‌ای و شاهپره‌های اولیه خاکستری تیره‌ای، دم باریک و بلند با سه نوار عرضی تیره، تاروسوس فاقد پر و انگشتان پاهای خاکستری مایل به آبی است. از «عقاب ماهیگیر» و سارگپه‌ها به واسطه فقدان لکه تیره در سطح زیر بالها (در ناحیه مچها) و نیز نوارهای عرضی دم تمیز داده می‌شود. پرنده نابالغ تا حد زیادی شبیه به پرنده بالغ و تشخیص آن دشوار است.

ویژگیهای زیستی: نواحی خشک سنگی و صخره‌ای، کوهستانها و دره‌های تنگ، حواشی جنگلهای بیشه‌زارها و دشتهای باز و وسیع با بوته‌های کوتاه و زمینهای بایر یا نیمه‌کشت شده دارای خار و خاشاک با درختان پراکنده را به عنوان زیستگاه برمی‌گزینند. پروازی آرام با بال‌زدن‌های قوی دارد. قادر است تا با درجا‌بال‌زنی مدتی به نسبت طولانی را به جستجوی غذا بپردازد. بیشتر از مارها و مارمولکها و همچنین از جوندگان کوچک و جوجه پرنده‌گان تغذیه می‌کند. جوجه‌آوری از اواسط فروردین تا اواسط خرداد در درختزارهای باز آغاز می‌شود. تک همسر است و آشیانه‌اش را که توده‌ای از سرشاخه‌های بلند و باریک است، روی درختان و به ندرت در لبه صخره‌ها بنا می‌کند و درونش را با برگهای سبز می‌پوشاند. یک تخم بیضی کوتاه تا نیمه‌بیضی کوتاه، تا حدی صیقلی، به رنگ سفید و به ابعاد ۵۷.۸ × ۷۳.۵ میلی‌متر می‌گذارد. تفریخ تخم ۴۷ روز به طول می‌انجامد. جوجه در بدو تولد پوشیده از کرک، تا حدی ناتوان و برای تغذیه وابسته به والدین است. در حدود ۶۰ روزگی آشیانه را ترک می‌کند و در ۷۰ تا ۷۵ روزگی پرواز می‌کند.

پراکنش و فراوانی: تابستانها در نواحی جنوبی دریای خزر و گاهی در آذربایجان، شمال خراسان، رشته کوههای زاگرس و ارتفاعات استان کرمان مشاهده می‌شود. همچنین به صورت مهاجر عبوری در بسیاری از مناطق ایران دیده شده است.

وضعیت حفاظت: در فهرست پرنده‌گان حمایت شده ایران قرار دارد و دارای ارزش حفاظتی است.

1

ویژگیهای ظاهری: طول بدن ۴۵ تا ۵۳ سانتی‌متر و گستردگی بالها ۱۰۰ تا ۱۲۱ سانتی‌متر است. عقابی کوچک‌چته که در اندازه و ریخت، شباهت زیادی به سارگپه‌ها دارد ولی با دم بلندتر و سر و بدن و بالهای باریکتر قابل تشخیص است. نر و ماده هم‌شکل (ماده اندکی بزرگتر) و فاقد تغییرات فصلی هستند و در دو ریخت کاملاً متمایز روشن و تیره دیده می‌شوند. پرنده بالغ در هر دو ریخت، روتنه قهوه‌ای شکلاتی دارد. شاهپره‌های پرواز قهوه‌ای تیره است و نواری پهن و نخودی رنگ در طول پوشش‌های بالها دارد. همچنین دو لکه سفید مشخص در قاعده گردن دیده می‌شود. در ریخت روشن، زیرتنه و پوشش‌های زیر بالها سفید همراه با خاله‌هایی تیره و پراکنده است که در تضاد شدید با رنگ سیاه شاهپرها به خوبی دیده می‌شود.

در ریخت تیره زیرتنه قهوه‌ای مایل به سیاه است. پرنده نابالغ نیز تا حد زیادی شبیه به پرنده بالغ و تشخیص آن از فاصله دور دشوار است ولی در فاصله نزدیک به واسطه رنگ زرد چشمها در پرنده بالغ و رنگ تیره آن در پرنده نابالغ از یکدیگر قابل تشخیص خواهند بود.

ویژگیهای زیستی: مناطق جنگلی با تراکم کم از درختان ناهمسال، درختزارها، علفزارها و خنجرارهایی با پوشش سنگی و صخره‌ای اندک را ترجیح می‌دهد. پروازی سریع و چابک دارد و زمان زیادی را در پرواز بر فراز درختزارها به منظور یافتن طعمه و نیز پروازهای نمایشی به ویژه بر فراز مکان آشیانه سپری می‌کند. بیشتر از پستانداران و پرندگان کوچک تا متوسط‌چته، مارمولکها و گاهی از حشرات تغذیه می‌کند. جوجه‌آوری از اواسط فروردین تا اواسط اردیبهشت در درختزارهای مناطق مرتفع آغاز می‌شود. تک همسر است و آشیانه‌اش توده بزرگ و مسطحی از شاخه‌ها و ترکه‌ها است که آن را روی درختان، گاهی در لبه صخره‌ها و پرتگاهها بنا می‌کند و درونش را با برگهای سبز می‌پوشاند. معمولاً دو و گاهی یک تخم نیمه بیضی کوتاه سفید با خاله‌های قهوه‌ای و به ابعاد ۴۴,۳ × ۵۵ میلی‌متر می‌گذارد. تفریح تخمها ۳۵ تا ۳۸ روز به طول می‌انجامد. جوجه‌ها در بدو تولد پوشیده از کرک، تا حدی ناتوان و برای تغذیه وابسته به والدین هستند، در حدود ۵۰ تا ۵۵ روزگی آشیانه را ترک می‌کنند ولی تا چند روز پس از آن همچنان توسط والدین مراقبت و تغذیه می‌شوند.

پراکنش و فراوانی: تابستانها در جنگلهای نواحی جنوبی دریای خزر، برخی کوهستانهای آذربایجان شرقی و غرب زاگرس دیده می‌شود و احتمالاً در این مناطق جوجه‌آوری می‌کند. تعداد کمی نیز در سواحل پست استانهای هرمزگان و سیستان و بلوچستان زمستان‌گذرانی می‌کنند. گاهی نیز در زمان مهاجرت در شمال و شرق کشور دیده می‌شود.

وضعیت حفاظت: در فهرست پرندگان حمایت شده ایران قرار دارد و دارای ارزش حفاظتی است.

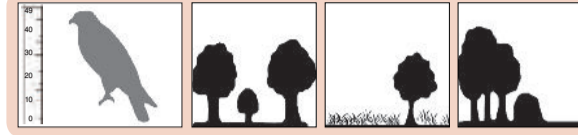

3

عقاب پر پا *Hieraaetus pennatus*

Booted Eagle

ترکی: لووتی آباخ قارتال، کردی: هه‌لوی لاق تووکن

2

Morphological characteristics: 45-53 cm length and 100-121 cm wingspan. A small eagle similar to Common Buzzard *B. buteo* in size and build, but distinguished by longer tail and narrower head, tail, and wings. Sexes similar (female slightly larger) with no seasonal variation. Identification hampered by occurrence of several morphs. Adults of all morphs show brown upperparts with narrow white U-mark on upper tail-coverts, paler cap contrasting with darker face, white spot on leading edge of wing near body ('head-lights'), pale bar across median upper wing-coverts, light panel on spread wing formed by pale innermost primaries, feathered legs, and two distinct white spots at base of neck. Pale morph has white underparts and under wing-coverts, with scattered dark spots, contrasting sharply with dark flight-feathers. Dark morph has black-brown underparts. Juvenile like adult, but separable by eye colour: yellow to light brown in adult, darker brown in juvenile.

Biological characteristics: Prefers dry open forests, woodlands, rocky meadows, and moorlands with scattered trees. Flight swift and agile, spends a lot of time flying either above woodlands searching for prey or above nesting sites to perform display flight. Feeds mostly on mammals, small to medium-sized birds, lizards, and sometimes insects, taken from ground or trees. Breeding starts early April to early May. Monogamous. Nest a flat massive structure of branches and twigs lined with green leaves, built in trees, but sometimes on cliff ledges or crags. Usual clutch 2, sometimes 1, oval to semi-oval white eggs mottled with brown, 44.3x55 mm in size. Eggs hatch after 35-38 days. Chicks, semi-altricial and nidicolous, fed bill-to-bill by female parent. Fledging period 50-55 days, but remain under parents' care for a few more days.

Distribution and abundance: A summer visitor to south Caspian forests, highlands of Azarbaijan and Zagros; probably breeds there as well. A small number winter in lowlands of Hormozgan and Sistan-Baluchestan. Occasionally seen on passage in northern and eastern Iran.

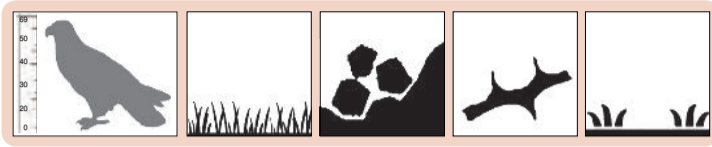
Conservation status: Listed in protected species of Iran and is of conservation values.

Hieraaetus fasciatus عقاب دو برادر

Bonelli's Eagle

ترکی: دوشان جیل قارتال، کردی: هه‌لۆی دووبرا

Morphological characteristics: 65-72 cm length and 150-180 cm wingspan. A medium-sized eagle with rather long, broad, and pointed wing, and long neck and tail. Sexes similar (female slightly larger) with no seasonal variation. Adult bird with dark grey-brown upperparts and upper wing-coverts, a whitish triangular patch on mantle, and dark flight-feathers with indistinct paler barring. Tail grey with wide dark terminal band. Dark well-streaked cap extends down to below eyes. Underparts white with pronounced dark streaking and heavily barred thighs; in flight, distinguished by the contrast between white belly, dark under wing-coverts, and grey flight-feathers and remiges. Juvenile much paler, well-streaked buff and grey-brown on upperparts and on sides of head and neck, and cinnamon with faint dark streaking on underparts and under wing-coverts, tail light brown-grey with close and narrow dark bars, flight-feathers also closely barred, ground-colour almost white on inner primaries and bases of outer primaries, grey on tips of primaries and on secondaries; dark greater under wing-coverts often form dark bar across underwing. Sub-adults like adult but underparts buff with pronounced dark streaking and tail- and flight-feathers with finer and closer barring. First with rufous-buff underparts and under wing-coverts and no broad terminal band on tail. Gradually, underparts turn dark brown and short white longitudinal streaks as well as wide tail band appear. Also under wing-coverts darken, making contrast with flight-feathers more noticeable.

Biological characteristics: Prefers highlands and rough arid hills especially deep rocky valleys with shrub and scattered trees, but individuals or pairs may search for prey up to 50 km away from breeding site, venturing into arid and semi-arid steppe, open parkland, and cultivated terrain. Flight swift and powerful, resembling large falcon, soaring faster than other eagles. Bold and agile during hunt, seizing medium-sized mammals and birds up to size of rabbits and partridges, and more rarely reptiles. Most preys taken on ground but able to catch flying birds (especially when these start flying). Breeding starts early February to early April. Monogamous. Nest an untidy cup of large branches, lined with leafy twigs, built on rock ledges, in fissures of crags, or in trees. May reuse old nests by adding new material. Usual clutch 2, sometimes 1 and rarely 3, short semi-oval white eggs with brown patterns or light purple spots, 69 x 54 mm in size. Eggs hatch after 37-40 days. Chicks semi-altricial and nidicolous. Fledging period 60-65 days, remaining in nest vicinity for another 56 days.

Distribution and abundance: A scarce breeding bird throughout the arid and semi-arid hills of southern and eastern Iran, from foothills of western Zagros in Kermanshah and Lorestan through southern Zagros and Kerman highlands to the hill ranges of north-east of Iran from eastern Alborz to Afghanistan border. Also some records available of this species in central and southern Iran in winter.

Conservation status: Listed in protected species of Iran and is of conservation values.

ویژگیهای ظاهری: طول بدن ۶۵ تا ۷۲ سانتی‌متر و گستردگی بالها ۱۵۰ تا ۱۸۰

سانتی‌متر است. عقابی متوسط‌جثه با بالهای به نسبت بلند و پهن و دم بلند است. نر و ماده همشکل (ماده اندکی بزرگتر) و فاقد تغییرات فصلی هستند. در پرندۀ بالغ تارک سر، پس‌گردن و گونه‌ها تیره است که تا زیر چشمها امتداد می‌یابد. روتنه، قهوه‌ای تیره همراه با یک لکه سفید مشخص دیده می‌شود. شاهپره‌های پرواز تیره و پوشپره‌های روی بالها قهوه‌ای تیره است. دم خاکستری و یک نوار پهن تیره در انتها دارد. زیرتنه سفید براق همراه با رگه‌گه طولی کوتاه تیره است و در پرواز تضاد رنگی شدید بین سفیدی شکم، سیاهی پوشپره‌های زیر بالها و رنگ خاکستری شاهپرها سبب تشخیص آن می‌شود. در پرندۀ نابالغ در ابتدا زیرتنه و پوشپره‌های زیر بالها به رنگ زرد خرمایی و دم فاقد نوار پهن انتهایی است. با افزایش سن پرندۀ اندک‌اندک رنگ زیرتنه به قهوه‌ای تیره می‌گراید و رگه‌گه طولی کوتاه و سفید رنگی در زیرتنه و نوار پهنی در انتهای دم ظاهر می‌شود. همچنین پوشپره‌های زیر بالها تیره‌تر شده و تضاد رنگی بین آنها و شاهپره‌های پرواز بیشتر نمایان می‌شود.

ویژگیهای زیستی: کوهستانها و تپه‌های خشک و ناهموار به

ویژه دره‌های صخره‌ای عمیق با بوته‌ها و درختان پراکنده را به عنوان زیستگاه بر می‌گزیند و در استپهای خشک و نیمه‌خشک، بوته‌زارهایی

با درختان پراکنده و حاشیه مزارع به شکار می‌پردازد. اغلب در گسترۀ خانه یا قلمرو جوجه‌آوری تا شعاع حداکثر ۵۰ کیلومتر همراه با جفت خود پرواز می‌کند. پروازی سریع و قدرتمند شبیه به یک شاهین بزرگ و بال‌بازروری‌هایی سریعتر از سایر عقابها دارد. در شکار پرندۀ ای جوسر و چابک است و با سرعت زیاد به طعمه‌های خود شامل پستانداران متوسط‌جثه مانند خرگوش، پرندگان (به ویژه کبک) و به ندرت خزندگان حمله می‌کند. اغلب طعمه‌های خود را روی زمین صید می‌کند اما قادر است پرندگان در حال پرواز (به ویژه زمانی که از سطح زمین به پرواز در می‌آیند) را نیز صید کند. جوجه‌آوری از اواسط بهمن تا اواسط فروردین آغاز می‌شود. تک همسر است و آشیانه‌اش توده‌ای از ساقه‌ها و شاخه‌های کلفت درختان است که آن را در لبه بیرون‌زدگیهای صخره‌ای و پرتگاهها و یا روی درختان بنا می‌کند و درونش را با شاخه‌های برگدار می‌پوشاند. اغلب آشیانه سالهای قبل را بازسازی و ترمیم می‌کند و هر سال مواد جدیدی به آنها می‌افزاید. معمولاً دو، گاهی یک و به ندرت سه تخم نیمه‌بیضی کوتاه، به رنگ سفید، با اندک لکه‌ها و خالهای قهوه‌ای و بنفش کم‌رنگ و به ابعاد ۵۴ x ۶۹ میلی‌متر می‌گذارد. تفریح تخمها ۳۷ تا ۴۰ روز به طول می‌انجامد. جوجه‌ها در بدو تولد پوشیده از کرک، تا حدی ناتوان و برای تغذیه وابسته به والدین هستند، در حدود ۶۰ تا ۶۵ روزگی آشیانه را ترک می‌کنند ولی تا حدود ۵۶ روز پس از آن همچنان در نزدیکی آشیانه باقی می‌مانند.

پراکنش و فراوانی: به صورت جوجه‌آور کمیاب در سراسر نواحی کوهستانی و تپه‌های صخره‌ای لخت خشک و نیمه‌خشک جنوب کشور از دامنه‌های غرب زاگرس در استان لرستان تا جنوب زاگرس، ارتفاعات استان کرمان و نواحی تپه‌ای شمال شرق از شرق البرز تا مرز افغانستان حضور دارد. همچنین گزارشهایی از مشاهده این پرندۀ در فصل زمستان در نواحی مرکزی و جنوب کشور وجود دارد.

وضعیت حفاظت: در فهرست پرندگان حمایت‌شده ایران قرار دارد و دارای ارزش حفاظتی است.

1

ویژگیهای ظاهری: طول بدن ۶۰ تا ۶۶ سانتی‌متر و گستردگی بالها ۱۷۵ تا ۱۹۵ سانتی‌متر است. پرنده شکاری متوسط‌جثه با بالهای بلند و زاویه‌دار و دم دو شاخه است. نر و ماده هم‌شکل (ماده اندکی بزرگتر) و فاقد تغییرات فصلی هستند. در پرنده بالغ سر و گردن تقریباً سفید است و رگه‌رگه سیاه رنگی در تارک و پس سر دارد. روتنه و دم قهوه‌ای مایل به قرمز و شاهپره‌های پرواز تیره دیده می‌شود. زیرتنه خرمایی همراه با رگه‌رگه سیاه در سینه و شکم است. شاهپره‌های اولیه در زیر بالها سفید و نوک آنها سیاه است و در تضاد با رنگ خرمایی زیرتنه جلب توجه می‌کند. پرنده نابالغ شبیه به پرنده بالغ ولی نسبت به آن کم‌رنگتر است و سرش نخودی دیده می‌شود.

ویژگیهای زیستی: جنگلهای باز و درختزارهای تنک را به عنوان زیستگاه برمی‌گزیند و زمستانها در دسته‌های کوچک در دشتهای پست، چمنزارها و اطراف تالابها و در مکانهایی با مواد غذایی فراوان دیده می‌شود. پرنده‌ای منزوی است و معمولاً با دوری از مناطق بارانی، برفی، دارای مه و باد شدید و نیز مناطق نامن، از یک زیستگاه مطلوب به مدت طولانی استفاده می‌کند. پروازی با شکوه و قدرتمند با بال‌زدن‌های آرام دارد و اغلب با بالهایی زاویه‌دار و خمیده در ناحیه مچها پرواز می‌کند. مدت زمان زیادی از طول روز را به پرواز می‌گذراند و کمتر در حالت استراحت روی یک درخت دیده می‌شود. شکارچی چالاک است و حتی قادر به شکار پرنده‌گان در حال پرواز است. برای شکار در علفزارهای حاشیة نواحی پردرخت، اراضی کشاورزی شخم‌خورده و خلنگزارها به جستجوی طعمه می‌پردازد. محلهایی با پوشش گیاهی تنک، اجازه بال‌بازروی یا پرواز در نزدیکی سطح زمین (نظیر سنقرها) و حمله سریع به طعمه را برایش امکان‌پذیر می‌سازد. همچنین قادر است تا با درجابال‌زنی به جستجوی طعمه بپردازد. از گونه‌های متنوعی از پستانداران کوچک‌جثه، پرنده‌گان، خزندگان، دوزیستان و نیز حشراتی نظیر ملخها و سوسکها تغذیه می‌کند. همچنین گاهی لاشه‌ها و زباله‌ها را مورد استفاده قرار می‌دهد.

پراکنش و فراوانی: در گذشته در دوره جوجه‌آوری به دفعات در کوهستانها و دامنه‌های استان گیلان دیده می‌شد و احتمالاً در همین مناطق جوجه‌آوری می‌کرد. در طی سالهای اخیر در پاییز و زمستان به صورت کمیاب در نواحی جنوبی دریای خزر نواحی غربی البرز دیده می‌شود همچنین فقط یک فرد از این پرنده در دامنه‌های جنوبی البرز (در شرق تهران) به ثبت رسیده است.

وضعیت حفاظت: جزء پرنده‌گان نزدیک به تهدید (NT) است. در ایران نیز در فهرست پرنده‌گان حمایت شده قرار دارد و دارای ارزش حفاظتی است.

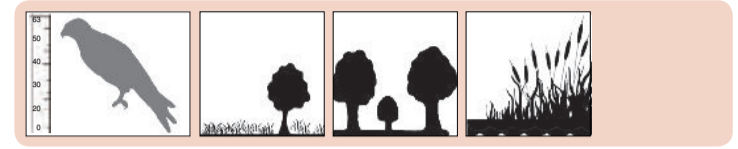

2

کور کور حنایی *Milvus milvus*

Red Kite

ترکی: قزل چالاغان، کردی: کوولاره خه‌نه‌یی، گیلانی: الوغ - حاج حاجیه الوغ

Morphological characteristics: 60-66 cm length and 175-195 cm wingspan. A medium-sized bird-of-prey with long angular wings and deeply forked tail. Sexes similar (female slightly larger) with no seasonal variation. Adult with pale head, reddish brown upperparts and tail, dark flight-feathers, and rufous underparts; finely streaked black on nape, breast, and belly. Underwing primaries white with black tips, contrasting with rufous underparts. Juvenile resembles adult, but head darker buff and rufous underparts with pale buff streaks, not black.

Biological characteristics: Prefers open forests and grassy fields in mountains and woodland as breeding habitat; in winter, occurs in small flocks in lowland plains, wetlands, pastures, or cultivated fields, provided with some trees or copses for resting and sleeping. A solitary bird when hunting, though congregating in large flocks when food abundant, flocks gather also on roosting sites. Usually avoids rainy, snowy, foggy, and stormy regions as well as insecure areas due to human activities, remaining in one suitable habitat for a long time. Flight graceful with slow and powerful wing-beats; often flies with angular wings decurved at carpal joints. Spends most of day flying. An agile hunter, even able to prey on flying birds. Forages for prey in grasslands bordering dense woodlands, ploughed fields, and moorlands, where sparse vegetation allows soaring, flying close to ground (like Harriers *Circus*), and swooping; also able to forage by hovering. Feeds on various small mammals, birds, reptiles, amphibians, and insects such as grasshoppers and beetles. Also scavenges and feeds on carrion and garbage.

Distribution and abundance: In the past, frequently observed in breeding season in Gilan, mostly in mountains or along mountain-foot, and likely bred in those years. At present, a scarce winter and passage migrant to the south Caspian region and western Alborz mountains. Also one individual recorded in east of Tehran.

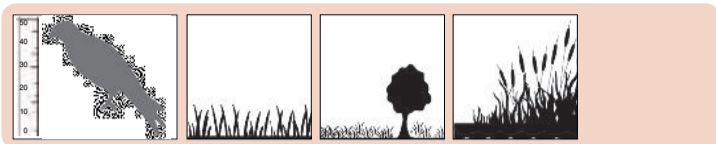
Conservation status: Globally has been listed as Near Threatened (NT) in IUCN red list. Also concerned as protected species in Iran and is of conservation values.

Milvus migrans کور کور سیاه

Black Kite

ترکی: قارا چالاغان، کردی: کوولاره‌ی رهش، گیلانی: الوغ - ژندره الوغ

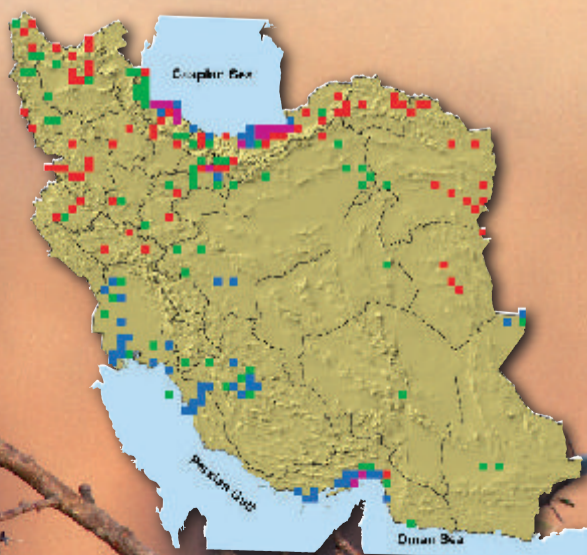

Morphological characteristics: 55-60 cm length and 160-180 cm wing-span. A medium-sized bird-of-prey, a little smaller than Red Kite *M. milvus*, distinguished by shorter wings and tail, tail also less forked. Sexes similar (female slightly larger) with no seasonal variation. Adult dark brown above and red-brown below; like Red Kite, underwing primaries white with black tip, forming a distinct pale patch. In *M. m. govinda*, crown streaked dark brown and dark underparts contrast strongly with white-buff belly and under tail-coverts; also with conspicuous pale patch at base of primaries. *M. m. lineatus* blackish brown, belly and under tail-coverts whitish, and with paler base to primaries below. Juvenile like adult but with paler plumage; upperparts and upper wing-coverts with paler feather-fringes, creating a mottled look; bases of primaries whiter, forming more distinct pale patch; under tail-coverts paler buff-brown.

Biological characteristics: Prefers open areas with scattered trees, cultivated country, pastures, and shores of lakes, rivers, or wetlands; avoids snowy and icy regions, high mountains, and dense forests. Gregarious, often seen in flocks in and near villages, towns, or in garbage dumps. Flight powerful and graceful with soft slow wing-beats; rarely hovers. Long periods of searching in flight is alternated by observing from high perch. Both predator and scavenger, feeds on a wide range of prey such as live or dead mammals, birds, reptiles, insects, and especially fishes. Breeding starts mid-April to mid-May, either in pairs or in scattered colonies. Monogamous. Nest made of twigs and leaves lined with soft material such as wool, built in trees or rarely on ledge of rock or building. Mostly reuses old nest, repairing it by adding new material. Usual clutch 2-3, sometimes 1-5, short semi-oval dull white eggs, often with reddish or brownish dots and patches, 53.2 x 43.1 mm in size. Eggs hatch after 25-38 days. Chicks, semi-altricial and nidicolous, are fed bill-to-bill by female parent. Fledging period 42 days, still remaining in nest vicinity for a while.

Distribution and abundance: Sub-species *govinda* breeds in north and west of Iran east to northern Khorasan and Hormozgan, Kerman, and Sistan-Baluchestan. Sub-species *lineatus* winters in Khuzestan, Fars, Gilan, Mazandaran, Hormozgan, and Sistan-Baluchestan.

Conservation status: Listed in protected species of Iran and is of conservation values.

ویژگیهای ظاهری: طول بدن ۵۵ تا ۶۰ سانتی‌متر و گستردگی بالها ۱۶۰ تا ۱۸۰ سانتی‌متر است. کور کوری متوسط‌جنه و تا حدی شبیه به «کور کور حنائی» است ولی به واسطه جثه کوچکتر، بدن تیره‌تر، بالها کوتاهتر و دم با شکاف کمتر و کوتاهتر از آن قابل تشخیص است. نر و ماده همشکل (ماده اندکی بزرگتر) و فاقد تغییرات فصلی هستند. پرنده بالغ روتنه قهوه‌ای کم‌رنگ و پوشش‌های قهوه‌ای روشن روی بالها دارد. زیرتنه نیز قهوه‌ای تیره و مانند «کور کور حنائی» شاهپرها‌ی اولیه در زیر بالها سفید و نوک آنها سیاه است و تشکیل یک لکه روشن می‌دهد. در زیرگونه *M.m.govinda* تارک سر خرمایی رگ‌رگه و زیرتنه قهوه‌ای تیره است و در تضاد شدید با رنگ سفید نخودی شکم و پوشش‌های زیر دم به خوبی دیده می‌شود. همچنین لکه سفید در قاعده شاهپرها‌ی اولیه بزرگ و چشمگیر است. در زیرگونه *M.m.lineatus* بدن قهوه‌ای مایل به سیاه، شکم و پوشش‌های زیر دم مایل به سفید و لکه قاعده شاهپرها‌ی اولیه سفیدتر است. پرنده نابالغ شبیه به بالغ‌ها ولی با پروبالی روشنتر است. پوشش‌های بالها حاشیبه کم‌رنگی دارند که در نتیجه روتنه لکه‌لکه به نظر می‌رسد. از فاصله نزدیک لکه‌های روشن در زیرتنه قابل تشخیص هستند و لکه سفید زیر بالها نسبت به پرنده بالغ مشخصتر است. پوشش‌های زیر دم نیز بر خلاف پرنده بالغ، زرد مایل به قهوه‌ای است.

ویژگیهای زیستی: مناطق باز دارای درختان پراکنده یا بدون درخت، زمینهای کشاورزی، علفزارها، حاشیه دریاچه‌ها، رودخانه‌ها یا تالابها را ترجیح می‌دهد و از نواحی بادخیز، دریاها و سواحل آن، نواحی برفی و یخی، کوهستانهای مرتفع و جنگلهای متراکم پرهیز می‌کند. پرنده‌ای اجتماعی است و اغلب در دسته‌های چندتایی در اطراف روستاها و شهرها و مکانهای دفن زباله دیده می‌شود. پروازی قوی و با شکوه با بال‌زدن‌های نرم و آرام دارد ولی به سختی درجابال‌زنی می‌کند. معمولاً مدت زمان زیادی را به پرواز می‌گذراند. شکارچی و تا حد زیادی لاشه‌خوار است و از گستره وسیعی از طعمه‌ها شامل پستانداران، پرندگان، خزندگان، حشرات و به ویژه ماهیها تغذیه می‌کند. جوجه‌آوری از اواخر فروردین تا اواخر اردیبهشت به صورت منفرد یا در کلنیهای پراکنده آغاز می‌شود. تک همسر است و آشیانه‌اش توده‌ای به نسبت کوچک از ساقه‌ها و شاخه‌های کوچک و خار و خاشاک است که روی درختان و به ندرت در لبه بیرون‌زدگیهای صخره‌ای یا ساختمانی بنا می‌کند و درونش را با موادی نظیر پشم، تکه‌های پارچه و کاغذ می‌پوشاند. اغلب آشیانه سالهای قبل را بازسازی و ترمیم می‌کند و هر سال مواد جدیدی به آنها می‌افزاید. همچنین از آشیانه قدیمی سایر پرندگان درشت‌جثه استفاده می‌کند. معمولاً دو تا سه و گاهی یک تا پنج تخم نیمه بیضی کوتاه، سفید مات، گاهی با خالها و لکه‌های مایل به قرمز یا قهوه‌ای مایل به ارغوانی و به ابعاد ۴۳،۱ x ۵۳،۲ میلی‌متر می‌گذارد. تفریح تخمها ۲۵ تا ۳۸ روز به طول می‌انجامد. جوجه‌ها در بدو تولد پوشیده از کرک، تا حدی ناتوان و برای تغذیه وابسته به والدین هستند، در حدود ۴۲ روزگی آشیانه را ترک می‌کنند ولی تا مدتی پس از آن همچنان در نزدیکی آشیانه باقی می‌مانند.

پراکنش و فراوانی: زیرگونه *M.m.govinda* در شمال و غرب کشور تا شرق در نواحی شمالی خراسان، همچنین استانهای هرمزگان (اطراف بندرعباس و جزیره قشم)، کرمان و سیستان و بلوچستان جوجه‌آوری می‌کند. زیرگونه *M.m.lineatus* در استانهای خوزستان، فارس، گیلان، مازندران، هرمزگان و سیستان و بلوچستان زمستان‌گذرانی دارد.

وضعیت حفاظت: در فهرست پرندگان حمایت شده ایران قرار دارد و دارای ارزش حفاظتی است.

2

ویژگیهای ظاهری: طول بدن ۳۱ تا ۳۵ سانتی‌متر و گستردگی بالها ۷۵ تا ۸۷ سانتی‌متر است. کورکوری به نسبت کوچک‌جثه و به اندازه یک «دلیجه» با بدن روشن است که بالهایی وسیع و نوک‌تیز، سر بزرگ و دم کوتاه و مربع شکل دارد. نر و ماده هم‌شکل و فاقد تغییرات فصلی هستند. پرنده بالغ صورت خاکستری، لکه‌های چشمی تیره، چشمان قرمز، منقار سیاه با قاعده زرد رنگ در نیم‌نوک بالایی دارد. روتنه خاکستری، پوشش‌های روی بالها سیاه و دم و زیرتنه خاکستری کمرنگ دیده می‌شود. شاهپره‌های اولیه در زیر بالها سیاه است و تضاد آشکاری با رنگ خاکستری روشن بالها دارد. پرنده نابالغ شبیه به پرنده بالغ است ولی روتنه آن خاکستری تیره و نوک پرها سفید است، به همین دلیل سطح پشتی همراه با لکه‌لکه سفید به نظر می‌رسد. تارک سر مایل به قهوه‌ای است و سینه تهرنگ خرمایی دارد.

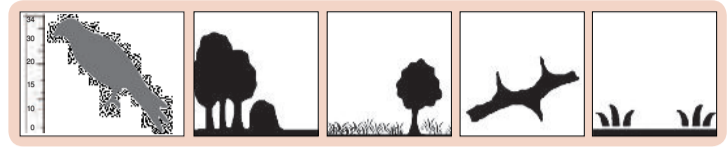
ویژگیهای زیستی: در مناطق نیمه‌بیابانی، استپهای خشک، دشتها و دره‌های باز با درختان پراکنده، درختزارها، حاشیه رودخانه‌ها، بوته‌زارها و حاشیه جنگلها به سر می‌برد و در زیستگاههای مناسب به مدت طولانی ساکن می‌شود. پروازی قوی شبیه به جغد با بال‌زدن‌های نرم دارد. اغلب با بالهایی زاویه‌دار و خمیده بال‌بازروی‌های طولانی انجام می‌دهد. مانند شاهینها مهارت زیادی برای درجا‌بال‌زنی دارد و اغلب با این روش طعمه‌اش را جستجو می‌کند. بیشتر از پستانداران کوچک، پرنده‌گان، خزندگان و حشرات تغذیه می‌کند. جوجه‌آوری از اواسط بهمن تا اواسط اردیبهشت آغاز می‌شود. تک همسر است و آشیانه‌اش توده‌ای مسطح و کوچک از سرشاخه‌های نازک است که روی شاخه درختان خاردار بنا می‌کند و درونش را با علفه نرم و برگهای سبز می‌پوشاند. معمولاً هر سال یک آشیانه جدید و روی همان درخت سال قبل می‌سازد. معمولاً سه تا چهار، گاهی یک تا پنج تخم بیضی کوتاه، کرم تا نخودی کمرنگ، با خالها و خطوط قهوه‌ای تیره تا خاکستری و به ابعاد 31×39 میلی‌متر می‌گذارد. دوره تفریح تخمها ۲۵ تا ۲۸ روز به طول می‌انجامد. جوجه‌ها در بدو تولد پوشیده از کرک، تا حدی ناتوان و برای تغذیه وابسته به والدین هستند. در حدود ۴۰ روزگی آشیانه را ترک می‌کنند ولی تا مدتی پس از آن، همچنان در نزدیکی آشیانه باقی می‌مانند.

پراکنش و فراوانی: به صورت کمیاب، مقیم نواحی جنوبی کشور است و به صورت محلی در استانهای کرمان و هرمزگان جوجه‌آوری می‌کند. همچنین به صورت مهاجر عبوری در آشوراده در استان گلستان و زمستان گذر در استان خوزستان مشاهده شده است.

وضعیت حفاظت: در فهرست پرنده‌گان حمایت شده ایران قرار دارد و دارای ارزش حفاظتی است.

کور کور بال سیاه Black-winged Kite (Black-shouldered Kite)

ترکی: قارا قاناد چالاغان، کردی: کوولاره‌ی بال‌ره‌ش

Morphological characteristics: 31-35 cm length and 75-87 cm wing-span. Smaller than other kites, with size and behaviour recalling Common Kestrel *Falco tinnunculus*, differing by pale plumage, broad pointed wings, large head, and short square tail. Sexes similar with no seasonal variation. Adult bird with grey upperparts, light grey face, black bill with yellow base on upper mandible, red eye surrounded by black patch, white underparts and tail, and black lesser and median upper wing-coverts, forming contrasting dark patch. Undersurface of primaries black, contrasting with light grey wings. Juvenile resembles adult but upperparts grey marked with white feather-fringes, appearing mottled; cap streaked pale brown, ear-coverts and breast washed rufous, flanks narrowly streaked dark.

Biological characteristics: Prefers semi-deserts, arid steppes, open plains, valleys with scattered trees, woodlands, shrubberies, and forest fringe. Flight powerful, owl-like with rapid shallow wing-beats. Often soars for a long time with angular decurved wings. Like falcons, hovers regularly when hunting, but also searches prey from perch in tree or other vantage point. At rest, tail often raised. Feeds mainly on small mammals, birds, reptiles, and insects. Breeding starts early February to early May. Monogamous. Nest, built annually on the same tree, a small flat cup of twigs with lining of soft roots and green grass, built high-up on branches of thorny trees. Usual clutch 3-4, sometimes 5, short oval cream to pale buff eggs, mottled and streaked with dark brown to grey, 39×31 mm in size. Eggs hatch after 25-28 days. Chicks, semi-altricial and nidicolous, first fed bill-to-bill by female parent. Fledging period 30-35 days, still remaining in nest vicinity for a while.

Distribution and abundance: A scarce resident in southern Iran, breeding locally in Hormozgan and Kerman. Also observed as a passage migrant at Ashouradeh, Golestan, and in winter in Khuzestan.

Conservation status: Listed in protected species of Iran and is of conservation values.

Circus aeruginosus سنقر تالابی

Western Marsh Harrier

ترکی: جوهر چالان سونقور، کردی: شمقاری زه لان، گیلانی: الوغ

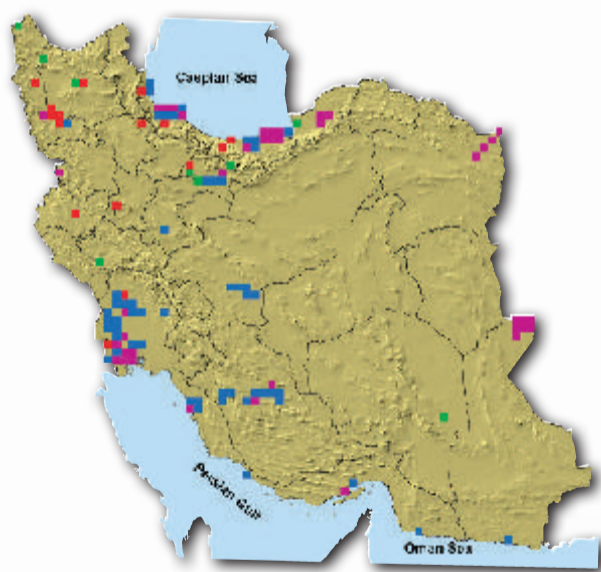

Morphological characteristics: 48-56 cm length and 115-130 cm wing-span. A bulky harrier with elongated body and long wings, legs, and tail. Distinguished from other harriers by larger body, wider wings, and no white patch on rump. Sexes dissimilar (female slightly larger) with no seasonal variation. Adult male with streaky buff head, nape, breast, and under wing-coverts, and dark brown upperparts and upper wing-coverts. Primary tips black and rest of wings and tail grey, quite noticeable from both above and below. Adult female with dark brown body, cinnamon to white cap, throat, and fore-wings; dark eye-stripe extends to side of neck. Juvenile resembles female, being similarly dark brown, but with paler flight-feathers; head and fore-wings usually not creamy.

Biological characteristics: Prefers marshland and fringes of shallow stagnant or slow-flowing brackish or freshwater with dense vegetation of reeds, bulrush, and scrub, but hunts also above neighbouring grasslands and arable fields; avoids mountains, forest, and woodland. Generally solitary, but on migration sometimes in small loose groups. Flight slow and close to ground, gliding with wings in V-form, swooping suddenly toward prey. Feeds on wide range of terrestrial and aquatic vertebrates such as small mammals, birds, reptiles, amphibians, and fish, also on injured animals, carrion, and seldom insects. Breeding starts early March to mid-June in open wetlands with dense vegetation of reeds, herbs, and bulrush, sometimes in cereals in farmland. Mostly monogamous and seldom polygamous (one male and two, rarely three, females). Nest a massive structure of reed and twigs with lining of grass, built on broken reeds and bulrush in shallow water, in low bush, or on ground. Usual clutch 4-5, sometimes 3-8, short semi-oval bluish white eggs, 38.8x50.1 mm in size. Eggs hatch after 33-38 days. Chicks, semi-altricial and nidicolous, fed bill-to-bill by female parent. Fledging period 35-40 days but remain under parents' care for another 20 days.

Distribution and abundance: Resident in most large wetlands of Iran, especially in the south Caspian region, Khuzestan, Fars, and Sistan; also breeds in some wetlands of western Iran.

Conservation status: Listed in protected species of Iran and is of conservation values.

ویژگیهای ظاهری: طول بدن ۴۸ تا ۵۶ سانتی متر و گستردگی بالها ۱۱۵ تا ۱۳۰ سانتی متر است. سنقری درشت جثه با بدن کشیده و بالها، پاها و دم بلند است. به واسطه جثه درشتتر، بالهای پهنتر و فقدان لکه سفید در دمگاه از سایر سنقرها متمایز می شود. نر و ماده متفاوت (ماده اندکی بزرگتر) و فاقد تغییرات فصلی هستند. پرنده نر بالغ سر، پس گردن و سینه نخودی رگه رگه دارد. روتنه و پوششهای روی بالها قهوه‌ای تیره است. انتهای شاهپرها، اولیه سیاه و مابقی بخشهای بالها خاکستری است که از سطح زیر بدن نیز دیده می شود. پرها دم نیز خاکستری است. در پرنده ماده بالغ، رنگ عمومی بدن قهوه‌ای تیره است، سر و جلوی بالها کرم رنگ و نوار چشمی تیره دارد که تا دو طرف گردن امتداد می یابد. پرنده نابالغ شبیه به پرنده ماده است ولی بدن به رنگ قهوه‌ای تیره است و پرها پرواز رنگ پریده تر و معمولاً فاقد رنگ کرم در سر و جلوی بالها است.

ویژگیهای زیستی: حاشیه آبهای شیرین و لب شور کم عمق، راکد یا با جریان بسیار آرام و با پوشش مترامکی از نی‌ها، لوییها و درختچه‌ها و گاهی اوقات علفزارها و زمینهای زراعی را به عنوان زیستگاه برمی گزیند و از کوهستانها، جنگلها و درختزارها دوری می کند. در خارج از دوره جوجه‌آوری اغلب به صورت منزوی دیده می شود و به تنهایی یا در دسته‌های کوچک مهاجرت می کند. پرنده‌ای سبکبال با پروازی بسیار نرم و آرام است. برای شکار در ارتفاع کم پرواز می کند و در فاصله بال‌زدن‌ها، در حالی که بالها را به شکل «۷» بالاتر از سطح بدن نگاه داشته است، بال‌بازری می کند و با حرکتی ناگهانی به طعمه خود یورش می برد. از گستره وسیعی از مهره‌داران خشکی‌زی و آبی‌زی نظیر پستانداران کوچک، پرنده‌گان، خزندگان، دوزیستان و ماهیها، همچنین جانوران مریض و زخمی و لاشه آنها و به ندرت از حشرات تغذیه می کند. جوجه‌آوری از اواسط اسفند تا اواخر خرداد و با تشکیل قلمرو و یا به شکل کلنیهای متشکل از چند آشیانه در حاشیه تالابهای وسیع با پوشش مترامکی از گیاهان حاشیه‌ای نظیر نی‌ها و لوییهای بلند و گاهی در مزارع غلات آغاز می شود. اغلب تک همسر و گاهی چند همسر (یک نر با دو و به ندرت با سه ماده) است. آشیانه‌اش توده‌ای حجیم از ساقه‌های نی، لویی و شاخه‌های درختچه‌ها و درختان است که آن را روی توده‌های نی و لویی در آبهای بسیار کم عمق، روی درختچه‌های حاشیه‌ای و گاهی اوقات روی زمین بنا می کند و درونش را با علوفه و ساقه‌های نازک می پوشاند. معمولاً چهار تا پنج و گاهی سه تا هشت تخم نیمه‌بیضی کوتاه، صاف، به رنگ سفید مایل به آبی، به ابعاد ۳۸.۸ × ۵۰.۱ میلی متر می گذارد. تفریح تخمها ۳۳ تا ۳۸ روز به طول می انجامد. جوجه‌ها در بدو تولد پوشیده از کرک، تا حدی ناتوان و برای تغذیه وابسته به والدین هستند. در حدود ۲۵ تا ۴۰ روزگی آشیانه را ترک می کنند ولی تا حدود ۲۰ روز پس از آن همچنان وابسته به والدین هستند.

پراکنش و فراوانی: مقیم بیشتر تالابهای بزرگ کشور است و در طول سال در اغلب تالابهای نواحی جنوبی دریای خزر و برخی تالابهای استانهای خوزستان، فارس و سیستان و بلوچستان دیده می شود. به علاوه، در برخی تالابهای غرب کشور نیز جوجه‌آوری می کند.

وضعیت حفاظت: در فهرست پرندگان حمایت شده ایران قرار دارد و دارای ارزش حفاظتی است.

سنقر تالابی شرقی *Circus spilonotus*

Eastern Marsh Harrier

ترکی: جوهره چالان سونفور (شرقی)، کردی: شمقاری روزه‌لانی

Morphological characteristics: 48-58 cm length and 113-137 cm wingspan. A large harrier with slender body and long wings, legs, and tail. Very similar to Western Marsh Harrier *C. aeruginosus*, considered a sub-species in the past but recently introduced as a new species. Hybrids are reported from habitats around Lake Baikal (south-eastern Siberia) where the two species overlap. Sexes dissimilar (female slightly larger) with no seasonal variation. Adult male easily distinguishable from adult male of Western Marsh Harrier by blackish head and upperparts, latter with contrasting white feather margins, and by white underparts, marked only with fine black streaks, without brown on belly and thighs; all tail and large patches on wing blue-grey, as in male Western Marsh, contrasting sharply with black wing tips and upperparts. Adult female and juvenile more difficult to separate from those of same sex and age of Western Marsh Harrier, but do not show contrasting uniform pale buff to white patches on cap, throat and/or forewing, being streaked brown here instead; also, adult female shows buff breast and under wing-coverts with brown streaking and juvenile shows grey bands along flight-feathers, these not uniform black-brown as in female and juvenile Western Marsh.

Biological characteristics: Prefers fringe of wetlands, rice fields, and meadows. Mostly solitary outside breeding season. Flight as in congeners, very light and smooth, gliding with wings in V-form and swooping suddenly toward prey. Mostly feeds on small mammals, birds, reptiles (lizards), and amphibians (frogs).

Distribution and abundance: Zarudny collected a specimen in Oct 1898 in Sistan and one of unknown sex in Nov 1900 at Shahr-e No (southern Khorasan). No valid report available of observation in eastern Iran ever since. Due to high similarities with Western Marsh Harrier, presence status probably not recorded in East of Iran.

Conservation status: Listed in protected species of Iran and is of conservation values.

ویژگیهای ظاهری: طول بدن ۴۸ تا ۵۸ سانتی‌متر و گستردگی بالها ۱۱۳ تا ۱۳۷ سانتی‌متر است. سنقری درشت‌جثه با بدن کشیده و بالها، پاها و دم بلند است. شباهت زیادی به «سنقر تالابی» دارد و در گذشته به عنوان زیرگونه‌ای از آن در نظر گرفته می‌شد ولی به تازگی به عنوان گونه‌ای مستقل معرفی شده است. همچنین از اطراف دریاچه «بایکال» در جنوب شرقی سیبری که گستره پراکنش این دو گونه با یکدیگر همپوشانی دارد، افراد دورگه گزارش شده است. نر و ماده متفاوت (ماده اندکی بزرگتر) و فاقد تغییرات فصلی هستند. پرنده نر بالغ سر، سینه و روتنه مایل به سیاه (بر خلاف نر «سنقر تالابی») همراه با رگه‌رگه روشن دارد. همچنین زیر تنه سفید همراه با رگه‌رگه ظریف به رنگ سیاه دیده می‌شود و بر خلاف «سنقر تالابی» فاقد رنگ قهوه‌ای در شکم و رانها است. روی بالها و همچنین دم خاکستری آبی (شبیه به «سنقر تالابی») است که در تضاد با رنگ سیاه در نوک بالها و روتنه به خوبی به چشم می‌آید. تشخیص پرنده ماده بالغ و همچنین پرنده نابالغ از «سنقر تالابی» دشوار است ولی به واسطه تارک سر، گلو و جلوی بالهای قهوه‌ای رگه‌رگه (نه سفید نخودی) از آنها متمایز می‌شود. همچنین پرنده ماده بالغ سینه و پوشش‌های زیر بالهای نخودی رنگ با رگه‌رگه قهوه‌ای دارد. پرنده نابالغ نوار خاکستری رنگی در امتداد شایه‌های پرواز دارد که در ماده بالغ و نابالغ «سنقر تالابی» این نوار قهوه‌ای مایل به سیاه دیده می‌شود.

ویژگیهای زیستی: حاشیه تالابها، شالیزارها و علفزارها را به عنوان زیستگاه برمی‌گزیند. در خارج از دوره جوجه‌آوری اغلب به صورت منزوی دیده می‌شود. همانند سایر اعضای این جنس، پروازی بسیار سبک و آرام دارد. برای شکار در ارتفاع کم پرواز می‌کند و در فاصله بال‌زدن‌ها، درحالی که بالها را به شکل «۷» بالاتر از سطح بدن نگاه داشته است، بال‌بازروی می‌کند و با حرکتی ناگهانی به طعمه خود که اغلب شامل پستانداران کوچک، پرندگان، خزندگان (مارمولکها) و دوزیستان (قورباغه‌ها) است، یورش می‌برد.

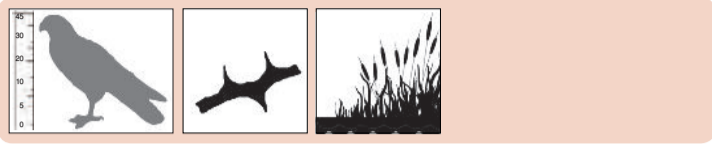
پراکنش و فراوانی: «زارودنی» در اکتبر سال ۱۸۹۸ میلادی یک فرد را در حوالی سیستان در استان سیستان و بلوچستان و در نوامبر سال ۱۹۰۰ فرد دیگری را از شهر نو در جنوب خراسان صید نمود. از آن زمان تا کنون گزارش موثق دیگری از مشاهده این پرنده در شرق کشور دریافت نشده است. به نظر می‌رسد که به واسطه شباهت زیاد این پرنده با «سنقر تالابی» حضور این گونه در کشور به درستی گزارش نشده باشد.

وضعیت حفاظت: در فهرست پرندگان حمایت شده ایران قرار دارد و دارای ارزش حفاظتی است.

سنقر گندمزار *Circus pygargus*

Montagu's Harrier

ترکی: دم سونقوری، کردی: شمقاری گهنمان، گیلانی: سفید الوغ- الوغ (واشک) دم سفید

Morphological characteristics: 43-47 cm length and 105-120 cm wing-span. A slender harrier with narrow long pointed wings and rather long tail. Sexes dissimilar (female slightly larger) with no seasonal variation. Adult male greatly similar to Hen Harrier *C. cyaneus* except for a single black bar on upper surface of flight-feathers and two such bars on underside and two similarly-coloured parallel bars on secondaries under wings. Rump pale grey, belly and flanks streaked with rufous. Adult female greatly similar to female of Hen Harrier and Pallid Harrier *C. macrourus*, showing dark brown upperparts, streaked buff-brown and white underparts and under wing-coverts, and heavily barred flight-feathers and tail, but body more slender and wings narrower and more sharply pointed than Hen Harrier; also lacks dark brown ear-coverts and contrasting collar at rear side of head of female Pallid Harrier and shows one or two black bars under wings. Juvenile similar to female but underparts and under wing-coverts uniform rufous, not streaked buff-brown and white.

Biological characteristics: Prefers valleys of wide rivers, arid or moist plains, farmlands, marshes, sandy coasts, heaths, and wetlands, covered with short or patchy vegetation of herbs, grass, and scrub. Solitary or in small flocks outside breeding season. Like other harriers, quarters buoyantly low over ground when hunting, alternating flapping flight and glides with wings held in V-form. Feeds mostly on small mammals, birds, reptiles, and sometimes insects and bird eggs. Breeding starts early May to early June. Monogamous or polygamous (one male and two females). Nest a rather flat structure of twigs and reeds with lining of grass, built on ground half under scrub or herbs. Usual clutch 4-5, sometimes 3-10, short oval to semi-oval bluish white eggs, seldom mottled reddish brown, 32.7×41.5 mm in size. Eggs hatch after 27-40 days. Chicks, semi-altricial and nidicolous, fed bill-to-bill by female parent. Fledging period 35-40 days, but remain in nest vicinity for another 10 days.

Distribution and abundance: A scarce breeding bird in wetlands of the Urumiyeh basin, and Agh Gol (Azarbaijan), and along Harir Rud south of Sarakhs (Khorasan); a fairly common migrant recorded mainly in the west and north.

Conservation status: Listed in protected species of Iran and is of conservation values.

ویژگیهای ظاهری: طول بدن ۴۳ تا ۴۷ سانتی متر و گستردگی بالها ۱۰۵ تا ۱۲۰ سانتی متر است. سنقری با اندام کشیده، بالهای باریک، بلند و نوک تیز و دم به نسبت بلند است. نر و ماده متفاوت (ماده اندکی بزرگتر) و فاقد تغییرات فصلی هستند. پرنده نر بالغ روتنه خاکستری تا خاکستری مایل به آبی و شاهپره‌های اولیه سیاه رنگ در انتهای بالها دارد لذا شبیه به نر «سنقر خاکستری» به نظر می‌رسد ولی به واسطه فقدان نوار تیره در حاشیه عقبی بالها و وجود یک نوار سیاه روی بالها و دو نوار به موازات هم به همین رنگ در زیر بالها روی شاهپره‌های ثانویه از آن متمایز می‌شود. بر خلاف «سنقر خاکستری»، دمگاه نیز خاکستری کم‌رنگ (نه سفید) است. همچنین روی شکم و پهلوها رگه‌رگه قهوه‌ای مایل به قرمز دیده می‌شود. پرنده ماده بالغ روتنه قهوه‌ای تیره و زیرتنه قهوه‌ای نخودی همراه با راه‌راه طولی قهوه‌ای رنگ دارد. شاهپره‌های پرواز و پوشپره‌های زیر بالها راه‌راه فراوانی دارد که آن را به ماده «سنقر سفید» و «سنقر خاکستری» شبیه می‌کند اما به واسطه وجود یک تا دو نوار سیاه زیر بالها و فقدان نوار گلوبی سفید رنگ از گونه اول و به واسطه لکه تیره مشخص در گونه‌ها و لکه «U» شکل (نه مربع شکل) سفید رنگ در دمگاه، از گونه دوم قابل تشخیص است. پرنده نابالغ شبیه به پرنده ماده بالغ ولی زیرتنه و پوشپره‌های زیر بالها بلوطی روشن و فاقد راه‌راه طولی و شاهپره‌های ثانویه در سطح زیر بالها خاکستری بلوطی است.

ویژگیهای زیستی: در دره‌های رودخانه‌های عریض، دشتهای اراضی خشک و مرطوب مجاور مزارع، خلنگزارها، سواحل شنی، زمینهای بایر، بوت‌زارها، تالابها و آبهای داخلی به سر می‌برد. در خارج از دوره جوجه‌آوری به تنهایی یا در دسته‌های کوچک دیده می‌شود. مانند سایر سنقرها پرنده‌ای بسیار سبکبال است و با بال‌زدن‌های آرام نزدیک به سطح زمین به جستجوی طعمه می‌پردازد و در فاصله بال‌زدن‌ها، در حالی که بالها را به شکل «V» بالاتر از سطح بدن نگاه داشته است، بال‌باز روی می‌کند. برای شکار، نواحی باز با پوشش گیاهی کوتاه و تنک را ترجیح می‌دهد و بیشتر از پستانداران کوچک، پرنده‌گان، خزندگان و گاهی حشرات و تخم پرنده‌گان تغذیه می‌کند. جوجه‌آوری از اواسط اردیبهشت تا اواسط خرداد در پیکره‌های آبی وسیع و باز، کشتزارها و یا خلنگزارها آغاز می‌شود. اغلب تک همسر و گاهی چند همسر (یک نر با دو ماده) است. آشیانه‌اش کپه‌ای به نسبت مسطح از سرشاخه‌های کوچک و ساقه‌های نی است که آن را روی زمین، بین توده‌های گیاهان حاشیه تالاب، علفزارها، نواحی جنگلکاری شده و به ندرت روی تپه‌های شنی بنا می‌کند و درونش را با علوفه نرم می‌پوشاند. معمولاً چهار تا پنج، گاهی سه تا ۱۰ تخم بیضی کوتاه تا نیمه بیضی کوتاه، نرم، سفید مایل به آبی، به ندرت همراه با لکه‌هایی به رنگ قهوه‌ای مایل به قرمز، به ابعاد ۳۲.۷×۴۱.۵ میلی‌متر می‌گذارد. تفریح تخمها ۲۷ تا ۴۰ روز به طول می‌انجامد. جوجه‌ها در بدو تولد پوشیده از کرک، تا حدی ناتوان و برای تغذیه وابسته به والدین هستند. در حدود ۳۵ تا ۴۰ روزگی آشیانه را ترک می‌کنند ولی تا حدود ۱۰ روز پس از آن همچنان وابسته به والدین هستند.

پراکنش و فراوانی: به صورت کمیاب در تالابهای حوضه دریاچه ارومیه، تالاب آق‌گل در شمال آذربایجان و در امتداد رودخانه هریرود در جنوب سرخس جوجه‌آوری می‌کند. همچنین به صورت مهاجر عبوری کمیاب در شمال و غرب کشور دیده می‌شود.

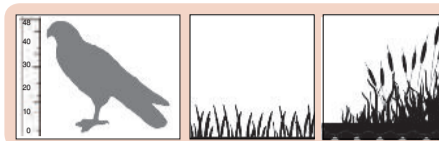
وضعیت حفاظت: در فهرست پرنده‌گان حمایت شده ایران قرار دارد و دارای ارزش حفاظتی است.

سنقر خاکستری *Circus cyaneus*

Hen Harrier

ترکی: بز سونقور، کردی: شمقاری بوور، گیلانی: سفید الوغ- الوغ (واشک) دم سفید

Morphological characteristics: 44-52 cm length and 100-120 cm wingspan. A large harrier with long and rather broad wings and long tail. Sexes dissimilar (female slightly larger) with no seasonal variation. Adult male with grey to bluish grey head, neck, throat, upperparts, and upper wing-coverts, contrasting with white of rump, breast, belly, and under wing-coverts; wing has broad black tip to primaries and dark band at trailing edge of secondaries. Adult female with grey-brown upperparts, buff underparts and under wing-coverts with brown streaks, and boldly black-and-buff banded flight-feathers and tail. Rump white and 3-4 dark bands seen under tail. Juvenile similar to adult female but underparts uniform buff, not streaked.

Biological characteristics: Prefers a wide range of arid or humid open areas with short vegetation, including steppe and grassland, moorland, shrubberies, plateaus, and fringes of wetlands. Habitat selection largely based on presence and abundance of preferred prey. Like other harriers, flight buoyant, close to ground, alternating slow wing-beats with glides with wings held in V-form. Feeds mainly on birds and small rodents, seldom on reptiles, large insects, and bird eggs.

Distribution and abundance: A common winter visitor to the south Caspian region and fairly common in wetlands of Khuzestan, Fars, and Sistan-Baluchestan.

Conservation status: Listed in protected species of Iran and is of conservation values.

ویژگیهای ظاهری: طول بدن ۴۴ تا ۵۲ سانتی متر و گستردگی بالها ۱۰۰ تا ۱۲۰ سانتی متر است. سنقری با بالهای بلند و به نسبت پهن و دم بلند است. نر و ماده متفاوت (ماده اندکی بزرگتر) و فاقد تغییرات فصلی هستند. در پرنده نر بالغ، سر و گردن، روتنه و پوششهای روی بالها خاکستری تا خاکستری مایل به آبی است. دمگاه، زیرتنه و پوششهای زیر بالها سفید دیده می شود. شاهپره‌های اولیه در انتهای بالها سیاه و لبه عقبی بالها تیره است و تضاد رنگی واضحی با رنگ خاکستری روتنه و رنگ سفید زیرتنه نشان می دهد. در پرنده ماده بالغ، روتنه قهوه‌ای تیره، زیرتنه قهوه‌ای نخودی همراه با راهراه طولی قهوه‌ای و شاهپره‌های پرواز و پوششهای زیر بالها راهراه است. دمگاه سفید و سه تا چهار نوار تیره در زیر دم دیده می شود. جوجه‌های نر و ماده نابالغ شبیه به ماده بالغ هستند ولی زیرتنه آنها زرد مایل به خرمایی است و در ناحیه شکم راهراه طولی کمتری دارند.

ویژگیهای زیستی: در گستره وسیعی از مناطق باز خشک یا مرطوب با پوشش گیاهی کوتاه شامل استپها و علفزارها، خلتگزارها، بوته‌زارها، دشتهای مرتفع و حاشیه تالابها به سر می برد. برای انتخاب زیستگاه تا حد زیادی به حضور و فراوانی طعمه‌های ترجیحی خود وابستگی نشان می دهد. مانند سایر سنقرها پرنده‌ای سبکبال است و با بال‌زدن‌های آرام نزدیک به سطح زمین به جستجوی طعمه می پردازد و در فاصله بال‌زدن‌ها، درحالی که بالها را به شکل «۷» بالاتر از سطح بدن نگاه داشته است، بال‌بازروی می کند. بیشتر از پرنده‌گان و جوندگان کوچک و به ندرت از خزندگان، حشرات و تخم پرنده‌گان تغذیه می کند.

پراکنش و فراوانی: به طور معمول در شمال ایران به ویژه نواحی جنوبی دریای خزر و همچنین در استانهای خوزستان، فارس و سیستان و بلوچستان زمستان‌گذرانی می کند. **وضعیت حفاظت:** در فهرست پرنده‌گان حمایت شده ایران قرار دارد و دارای ارزش حفاظتی است.

1

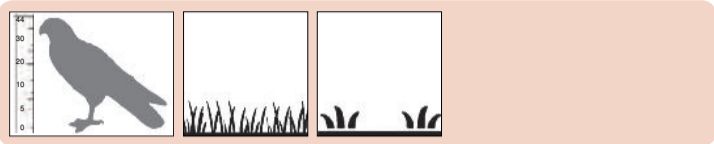

2

Circus macrourus سنقر سفید

Pallid Harrier

ترکی: آغ سونقور، کردی: شمقاری سپی، گیلانی: سفید الوغ- الوغ (واشک) دم سفید

Morphological characteristics: 40-48 cm length and 95-120 cm wing-span. A harrier with long narrow pointed wings, greatly similar to Montagu's *C. pygargus* and Hen Harrier *C. cyaneus*. Sexes dissimilar (female slightly larger) with no seasonal variation. Adult male with wholly white underwing and underparts and pale grey upperparts, upperwing, and tail. Each wing tip with narrow wedge-shaped black patch (not broad black tip as Montagu's and Hen harriers). Distinguished from Hen Harrier by grey rump, lack of dark rear edge to secondaries, and smaller black patch on primaries, and from Montagu's Harrier by uniform white underparts and lack of black bars on secondaries. Adult female greatly similar to females of Montagu's and Hen, showing brown plumage, darker upperparts, brown streaked underparts and white rump, but white of supercilium extends into pale bar behind ear-coverts, accentuated by darker brown ear-coverts and darker bar at rear, forming contrasting pale collar visible at surprisingly distant range, which is absent in other two. Also distinguished from Hen Harrier by narrower wings and four wing tip primaries and hardly from Montagu's Harrier by darker secondaries and lack of black stripes on and under wing. Juvenile similar to adult female, showing similar contrasting collar, but underparts and under wing-coverts cinnamon to pale buff, not streaked brown.

Biological characteristics: Prefers open steppe with short grass and arid rough meadows, avoiding wetlands and forests. Commonly hunts above farmland in winter or on migration. Behaviour similar to Montagu's Harrier and flight like other harriers, but faster and lighter with slow powerful wing-beats. Hunts low above ground, alternating flapping flight with glides with wings held in V-form. Feeds mainly on small mammals, birds, lizards, and large insects like grasshoppers and crickets. Usually cuts up prey on ground but sometimes swallows small prey in flight.

Distribution and abundance: A fairly common and widespread passage migrant and winter visitor almost throughout the country.

Conservation status: Globally has been listed as Near Threatened (NT) in IUCN red list. Also concerned as protected species in Iran and is of conservation values.

ویژگیهای ظاهری: طول بدن ۴۰ تا ۴۸ سانتی‌متر و

گسترده‌گی بالها ۹۵ تا ۱۲۰ سانتی‌متر است. سنقری

با بالهای بلند، باریک و نوک‌تیز است و شباهت

زیاد به «سنقر گندمزار» و «سنقر خاکستری»

دارد. نر و ماده متفاوت (ماده اندکی بزرگتر)

و فاقد تغییرات فصلی هستند. در پرنده نر بالغ

روتنه، روی بالها و دم خاکستری کم‌رنگ

است. شاهپرهای اولیه در انتهای بالها سیاه

رنگ و لکه مثلثی شکل باریکی تشکیل

می‌دهند که از رو و زیر بالها نمایان است. زیرتنه و زیر

بالها یکدست سفید است. به واسطه دمگاه خاکستری،

لکه سیاه کوچکتر در انتهای بالها و فقدان نوار تیره

در حاشیه عقبی بالها از «سنقر خاکستری» متمایز

می‌شود. همچنین به واسطه فقدان نوارهای سیاه رو

و زیر بالها و زیرتنه سفید از «سنقر گندمزار» مشخص می‌شود.

پرنده ماده بالغ، پروبالی قهوه‌ای با روتنه تیره‌تر و طوقی سفید به دور

گردن دارد. زیرتنه قهوه‌ای کم‌رنگ و دمگاه سفید است. شباهت زیادی

به ماده «سنقر خاکستری» و «سنقر گندمزار» دارد ولی به واسطه بالهای نازک‌تر و

چهار شاهپر اولیه انگشتی در انتهای بالها از گونه اول و به واسطه نوار گلویی سفید رنگ، فقدان

نوارهای سیاه رو و زیر بالها و نیز شاهپرهای ثانویه تیره‌تر از گونه دوم به سختی قابل تشخیص

است. در پرنده نابالغ، زیرتنه و پوشپرهای زیر بالها، بلوطی روشن است و راه‌راه طولی زیر بالها

وجود ندارد. پرنده نابالغ شباهت زیادی به «سنقر گندمزار» نابالغ دارد ولی نسبت به آن طوق

گردنش مشخص‌تر است.

ویژگیهای زیستی: زمینهای باز مسطح و هموار و علفزارهای خشک را به عنوان زیستگاه

برمی‌گزیند و از استپها و نواحی جنگلی دوری می‌کند. زمستانها و در زمان مهاجرت در اراضی

مزروعی نیز دیده می‌شود. رفتارش شبیه به «سنقر گندمزار» و پروازی شبیه به سایر سنقرها

ولی سریعتر و سبکتر با بال‌زدن‌های آرام و قدرتمند دارد. نزدیک به سطح زمین پرواز می‌کند

و در فاصله بال‌زدن‌ها درحالی که بالها را به شکل «۷» بالاتر از سطح بدن نگاه داشته است، به

جستجوی طعمه می‌پردازد. به طور عمده از پستانداران کوچک و پرندگان و به مقدار کمتر از

خزندگان و حشرات تغذیه می‌کند. معمولاً روی زمین طعمه خود را تکه‌تکه می‌کند و می‌خورد.

گاهی نیز طعمه‌های کوچک را در زمان پرواز می‌بلعد.

پراکنش و فراوانی: به صورت معمول و گسترده در اغلب مناطق کشور زمستان‌گذرانی می‌کند

و یا به صورت مهاجر عبوری دیده می‌شود.

وضعیت حفاظت: جزء پرندگان نزدیک به تهدید (NT) است. در ایران نیز در فهرست

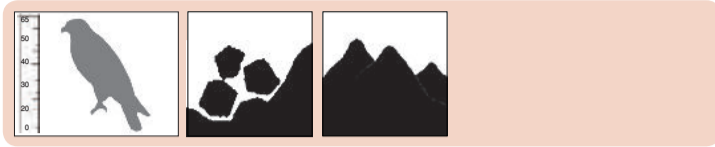
پرندگان حمایت شده قرار دارد و دارای ارزش حفاظتی است.

1

2

ویژگیهای ظاهری: طول بدن ۶۱ تا ۷۲ سانتی‌متر، طول بال در نرها ۴۴٫۵ تا ۴۸ سانتی‌متر و در ماده‌ها ۴۹ تا ۵۰٫۴ سانتی‌متر است. سارگپه‌ای درشت‌جثه و تا حد زیادی شبیه به «سارگپه‌ی بلند» و «سارگپه‌ی پرپا» است ولی نسبت به آن اندکی بزرگتر به نظر می‌رسد. نر و ماده هم‌شکل (ماده اندکی بزرگتر) و فاقد تغییرات فصلی هستند. در ریخت روشن، قاعده‌ی پرهای سر و گردن سفید است. روتنه‌ی قهوه‌ای خاکستری دارد و پس گردن، بخش بالایی روتنه و پوشش‌های روی دم تا حدی خرمایی دیده می‌شود. دم سفید و خاکستری و دارای چند نوار نه چندان مشخص به رنگ خاکستری تیره است. زیرتنه سفیدکرم و تا حدی رگه‌رگه‌ی قهوه‌ای رنگ (به ویژه در بخش بالایی سینه) دارد و لکه‌های بزرگ قهوه‌ای مایل به سیاه نامنظمی در پهلوها به چشم می‌آید. در برخی افراد زیرتنه یکدست قهوه‌ای دیده می‌شود. پوشش‌های زیر بالها خرمایی کم‌رنگ است و در مچها لکه سیاه و در قاعده‌ی شاهپرها اولیه لکه سفید بزرگی دارد. در ریخت تیره، بدن یکدست قهوه‌ای مایل به سیاه است ولی قاعده‌ی پرهای بالها و دم سفید خاکستری دیده می‌شود. منقار خاکستری مایل به آبی است و قاعده‌ی نیم‌نوک بالا مایل به زرد است. پاها و انگشتان زرد یا خاکستری مایل به زرد و ناخنها سیاه هستند. همچنین روی تارسوسها تا حدی با پر پوشانده شده و فلسهای آن کوچکتر از فلسهای «سارگپه‌ی بلند» است. پرنده نابالغ شبیه به بالغها است ولی بر خلاف بالغها فاقد نوارهای سیاه در امتداد لبه عقبی بالها است.

ویژگیهای زیستی: استیهای خشک و نیمه‌خشک حاشیه تپه ماهورها و کوهستانها، دامنه‌های سنگی و صخره‌ای نواحی کوهستانی و دره‌های سنگی و صخره‌ای وسیع را ترجیح می‌دهد. نسبت به «سارگپه‌ی بلند» بیشتر در نواحی کوهستانی و مرتفعتر به سر می‌برد و به ندرت در دشتهای باز دیده می‌شود. اغلب از پستانداران کوچک‌جثه نظیر خرگوشهای جوان، سنجابهای زمینی و سایر جوندگان، پرندگان کوچک‌جثه، خزندگان و حشرات بزرگ تغذیه می‌کند و آنها را روی زمین و یا در هوا شکار می‌کند. سایر رفتارهایش شباهت زیادی به «سارگپه‌ی بلند» و «سارگپه‌ی پرپا» دارد. **پراکنش و فراوانی:** در ایران به صورت سرگردان و فقط یک بار توسط «زارودنی» در ماه نوامبر سال ۱۹۰۰ میلادی از حوضه طبس در استان یزد ثبت شد. از آن زمان تاکنون گزارش موثق دیگری در دست نیست. به نظر می‌رسد که به دلیل شباهت زیاد این پرنده به «سارگپه‌ی بلند»، حضورش در کشور به درستی گزارش نشده باشد.

وضعیت حفاظت: در فهرست پرندگان حمایت شده ایران قرار دارد و دارای ارزش حفاظتی است.

Buteo hemilasius سارگپه کوهی Upland Buzzard

ترکی: داغ ساری، کردی: باشووی کیوی

Morphological characteristics: 61-72 cm length, wing length 44.5-48 cm in males and 49-50.4 cm in female. A large buzzard, recalling Long-legged Buzzard *B. rufinus* and Rough-legged Buzzard *B. lagopus*, but larger. Sexes similar (female slightly larger) with no seasonal variation. Pale morph has white bases on feathers of head and neck. Upperparts grey-brown with nape, mantle, and upper tail-coverts slightly rufous. Tail grey-white with a few indistinct darker grey bars. Underparts cream-white, lightly streaked brown (broadest on upper breast), and with large black-brown patch on each flank. Some individuals show uniform brown underparts. Under wing-coverts pale rufous with large black patch at wrist, contrasting with large white patch at primary-bases. A dark morph occurs in which entire plumage is black-brown, but bases of wing-feathers and tail still grey-white. Bill bluish-grey, with yellowish base to upper mandible. Legs and feet yellow or yellowish grey, claws black. Tarsi partially feathered, more finely scaled than in Long-legged Buzzard. Juvenile like adult, but lacks solid black bar along rear edge of wing.

Biological characteristics: Prefers dry and semi-dry steppe fringing sand dunes and mountains, stony and rocky mountainsides, and vast rocky valleys. More dependent on rocky highlands than Long-legged Buzzard, rarely recorded in open plains. Feeds mostly on small mammals such as young hares, squirrels, and small birds, also reptiles and large insects taken; takes prey from ground or in flight. Behaviour recalls Long-legged and Rough-legged buzzards.

Distribution and abundance: Collected by Zarudny in Nov 1900 in Tabas basin (south Khorasan) and recorded as rare vagrant here. No further records available. Due to high similarities with Long-legged Buzzard, presence status probably not correctly recorded in Iran.

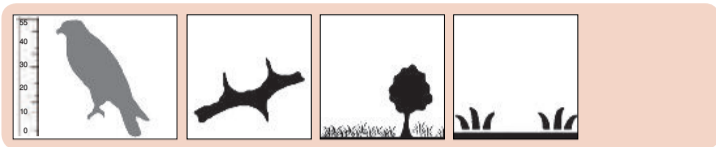
Conservation status: listed in protected species of Iran and is of conservation values.

Buteo lagopus سارگپه پریا

Rough-legged Buzzard

ترکی: لووتی آباخ سار، کردی: باشووی لاق تووکن، گیلانی: الوغ

Morphological characteristics: 50-60 cm length and 120-150 cm wing-span. A little larger than Common Buzzard *B. buteo*, with longer wings and tail and fully feathered tarsus. Sexes similar (female slightly larger) with no seasonal variation. Adult with brown-and-white upperparts, pale head with contrasting black throat, cream underparts with large irregularly blotched black patch on breast and belly, partly broken by paler stripe on mid-belly, white tail with broad black terminal bar and several narrower sub-terminal bars; underwing white with distinct dark patch on carpal joints, wing tips black, and a broad black trailing edge to wing. Eye brown to yellow-brown. Juvenile has paler upperparts and underparts, white tail gradually darkening to dark brown on tip, and dark rear edge of underwing indistinct.

Biological characteristics: Prefers arid open country, cultivated fields, dunes, and marshes, tolerating sparse cover of scrub or some isolated trees. Largely solitary or in pairs in winter, forms large flocks on migration. Present in areas with plenty of rodents. Actively searches for prey until sunset, returning to roost later than other buzzards. Usually prefers hummocks, ridges, or sheltered slopes for roosting rather than bushes or trees. Flight slow, with deep wing-beats and much gliding. Often searches for prey while hovering or from low hummock on ground, catching prey with a quick swoop. Feeds on small mammals, especially rodents, but also shrews, moles, rabbits, birds, and carrion taken.

Distribution and abundance: A scarce and irregular winter visitor to the south Caspian region, especially Miankaleh (Mazandaran) and Turkaman Steppes (Golestan), occasionally reaching southern Alborz.

Conservation status: Listed in protected species of Iran and is of conservation values.

ویژگیهای ظاهری: طول بدن ۵۰ تا ۶۰ سانتی‌متر و گستردگی بالها ۱۲۰ تا ۱۵۰ سانتی‌متر است. اندکی بزرگتر از «سارگپه معمولی» است و نسبت به آن بالها و دم بلندتری دارد. نر و ماده همشکل (ماده اندکی بزرگتر) و فاقد تغییرات فصلی هستند. در پرنده بالغ روتنه قهوه‌ای تیره، سر رنگ پریده‌تر، دم سفید و دارای دو تا چهار نوار تیره در انتها است که از فاصله دور به شکل یک نوار پهن انتهایی دیده می‌شود. زیرتنه سفید مات و شکم تیره همراه با خطوط طولی به رنگ قهوه‌ای تیره در سینه و شکم است. شاهپرها اولیه و ثانویه نیز سفید و در انتها تیره رنگ هستند و نوار سیاهی را در لبه عقبی بالها تشکیل می‌دهند. همچنین لکه تیره و مشخصی در ناحیه مج بالها دارد. بر خلاف سایر سارگپه‌ها، پاهایش تا قاعده پنجه‌ها پوشیده از پر است. پرنده نابالغ شبیه به بالغه ولی روتنه و زیرتنه رنگ پریده‌تر است. نوار انتهایی دم نامشخصتر و حاشیه تیره بالها نیز کمتر قابل تشخیص است.

ویژگیهای زیستی: زمینهای بایر، کشتزارها، درختزارهایی با درختان پراکنده، دشتهای باز و پوشش گیاهی تنک و کوتاه را به عنوان زیستگاه برمی‌گزیند. در زمستان اغلب به تنهایی و یا جفت و در زمان مهاجرت در دسته‌های بزرگ دیده می‌شود. حضور این پرنده تا حد زیادی به فراوانی جوندگان در منطقه بستگی دارد. پروازی آرام و نرم با بالهای خمیده دارد و درحالی که بخش میانی بالها را به طرف بالا مایل کرده، بال‌بازروی و درجابال‌زنی می‌کند. معمولاً تا غروب آفتاب را به پرواز و جستجوی طعمه می‌پردازد و نسبت به سایر سارگپه‌ها دیرتر به مکان استراحت شبانه مراجعت می‌کند. تیرکها و نواحی مرتفع روی زمین را به عنوان محل استراحت نسبت به درختان و بوته‌ها ترجیح می‌دهد. اغلب از نشیمنگاه یا درحال درجابال‌زنی طعمه خود را جستجو می‌کند و با یک شیرجه سریع به آن حمله‌ور می‌شود. پستانداران کوچک به ویژه جوندگان را ترجیح می‌دهد و در زمستان از لاشه‌ها نیز تغذیه می‌کند.

پراکنش و فراوانی: به صورت نامنظم در نواحی جنوبی دریای خزر به ویژه میانکاله و ترکمن صحرا زمستان‌گذرانی می‌کند. گاهی نیز در بخشهای جنوبی البرز مشاهده شده است.

وضعیت حفاظت: در فهرست پرندگان حمایت شده ایران قرار دارد و دارای ارزش حفاظتی است.

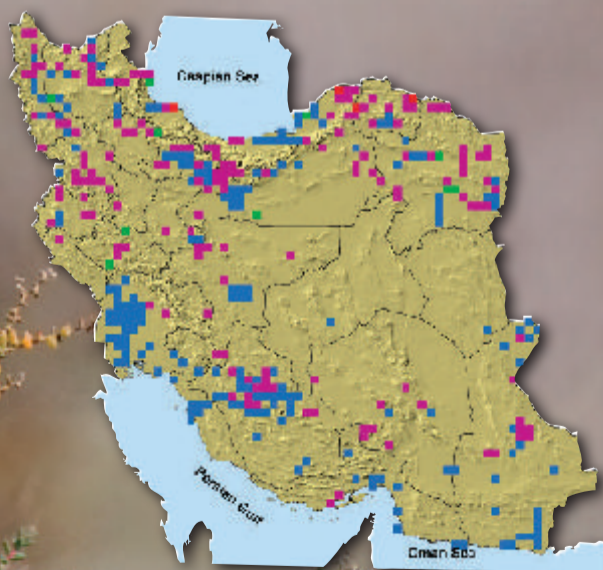

ویژگیهای ظاهری: طول بدن ۵۰ تا ۶۵ سانتی‌متر و گستردگی بالها ۱۲۶ تا ۱۴۸ سانتی‌متر است. سارگپه‌ای درشت‌جثه و تا حدی شبیه به «سارگپه معمولی» است و در ریختهای متنوع از قرمز مایل به قهوه‌ای تا قهوه‌ای مایل به سیاه دیده می‌شود. نر و ماده همشکل و فاقد تغییرات فصلی هستند. پرنده بالغ معمولاً روتنه قهوه‌ای با سر کمرنگتر دارد. دم اغلب دارچینی یکنواخت و فاقد نوارهای عرضی است. شاهپرهای اولیه و ثانویه سفید و در انتها تیره‌رنگ هستند و نوار سیاهی در لبه عقبی بالها تشکیل می‌دهند. همچنین لکه تیره و مشخصی در خم بالها دارد. زیرتنه نیز قهوه‌ای روشن، قرمز مایل به قهوه‌ای تا قهوه‌ای مایل به سیاه است. پرنده نابالغ شبیه به پرنده بالغ ولی روشنتر است. همچنین دم روشنتر و نوارهای عرضی کاملاً مشخصی دارد.

ویژگیهای زیستی: استپهای خشک و نیمه‌خشک، مراتع، حاشیه بیابانها، تپه‌ها و کوهستانها را ترجیح می‌دهد. رفتاری شبیه به سارگپه معمولی دارد و اغلب به تنهایی یا جفت و در زمان مهاجرت در دسته‌های کوچک دیده می‌شود. کم‌تحرك و آرام است و پروازی آهسته‌تر و نرم‌تر از «سارگپه معمولی» دارد. اغلب به مدت طولانی روی صخره‌ها، تپه‌ها، روی زمین (در استپهای باز) و گاهی روی درختها در اراضی باز می‌نشیند و طعمه خود را جستجو کرده و با یک شیرجه سریع به آن حمله‌ور می‌شود. بیشتر از پستانداران کوچک، خزندگان و حشرات بزرگ تغذیه می‌کند. جوجه‌آوری از اواسط اسفند تا اواسط فروردین آغاز می‌شود. تک همسر است و آشیانه‌اش توده بزرگی از ساقه‌ها و شاخه‌های درختان است که آن را در بیرون زدگی‌های صخره‌ای و اغلب در پناه بوته‌ها و به ندرت روی درخت بنا می‌کند و درونش را با ساقه‌های نازک، علوفه و کرک می‌پوشاند. معمولاً دو تا سه، گاهی چهار تا پنج تخم نیمه بیضی کوتاه یا بیضی، سفید مایل به سبز تا سفید، با خالهای قهوه‌ای، خاکستری رنگ پریده و ارغوانی و به ابعاد ۴۷ × ۶۰ میلی‌متر می‌گذارد. تفریح تخمها ۲۸ روز به طول می‌انجامد. جوجه‌ها در بدو تولد پوشیده از کرک، تا حدی ناتوان و برای تغذیه وابسته به والدین هستند و پرورش آنها ۴۰ تا ۴۲ روز طول می‌کشد.

پراکنش و فراوانی: به تعداد فراوان مقیم استپها، تپه ماهورها و کوهستانهای کشور است. همچنین در سایر نواحی پست نظیر جنوب دریای خزر، سواحل خلیج فارس و استانهای خوزستان و سیستان و بلوچستان زمستان‌گذرانی می‌کند.

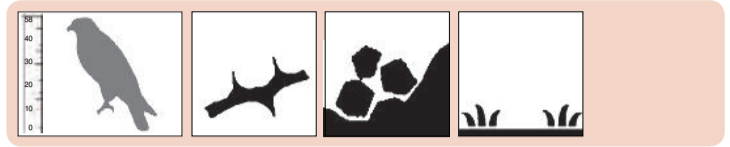
وضعیت حفاظت: در فهرست پرندگان حمایت شده ایران قرار دارد و دارای ارزش حفاظتی است.

Buteo rufinus سارگپه پا بلند

Long-legged Buzzard

ترکی: اوزون ایخ سار، کردی: باشووی لاق درپژ، گیلانی: الوغ

Morphological characteristics: 50-65 cm length and 126-148 cm wing-span. A large buzzard, greatly similar to Common Buzzard *B. buteo*, but with longer wings and tail; structure as Rough-legged Buzzard *B. lagopus* but tarsi unfeathered and plumage quite different, variable in morphs from brownish red to blackish brown. Sexes similar with no seasonal variation. Adult usually has brown upperparts with rufous feather-fringes, light rufous head, brown eye, breast, under wing-coverts, and under tail-coverts and darker rufous-brown belly patch. Some individual variation in colour, with head to breast of paler birds almost white (except for dark eye-stripe), but also entirely black-brown birds occur. Flight-feathers white with dark tips, forming a black band at rear-edge of wings. Also has dark distinct patch at joint of wing. Tail often uniform rufous, without dark barring. Juvenile resembles adult, but paler with paler tail and showing distinct horizontal stripes.

Biological characteristics: Prefers arid or semi-arid steppes, grasslands, deserts, foothills, and mountains. Behaviour similar to Common Buzzard and mainly seen singly, in pairs, or in small flocks on migration. A quiet and lazy bird. Flight slower and with deeper wing-beats than Common Buzzard; hovers frequently. Often perches for a long time on cliffs, hills, on ground in open steppe, and sometimes on trees in open fields looking for prey, gripping it by a quick swoop. Feeds mainly on small mammals, reptiles, and large insects. Breeding starts early March to early April. Monogamous. Nest a bulky structure of small twigs lined with grass and green leaves, built on cliff ledge (often near sheltering bush), rarely on trees. Usual clutch 2-3, sometimes 4-5, short semi-oval to oval greenish white to white eggs mottled with brown, pale grey, and purple, 60 × 47mm in size. Eggs hatch after 28 days. Chicks semi-altricial and nidicolous. Fledging period 40-42 days.

Distribution and abundance: A common resident of steppes, hills, and mountains. Occurs in winter also in lowlands of the south Caspian region, Persian Gulf coasts, Khuzestan, Sistan, and southern Baluchestan.

Conservation status: Listed in protected species of Iran and is of conservation values.

سار گپه (سار گپه معمولی) *Buteo buteo*

Common Buzzard

ترکی: سار، کردی: باشوو، گیلانی: الوغ - ژنده الوغ

Morphological characteristics: 51-57 cm length and 113-128 cm wing-span. A medium-sized raptor with short round head, short thick neck, broad wings, short round tail, and bare yellow legs. Seen in various range of morphs from almost uniformly dark to mainly white but most commonly dark brown with white band on breast. Sexes similar (female slightly larger) with no seasonal variation. Adult with rufous-brown upperparts, brown to blackish brown flight-feathers, rufous-brown upper surface of tail and white under surface, with narrow dark bars and a broad dark terminal band. Underparts rufous to black-brown, generally with paler band separating breast from belly. In flight, under wing-coverts varying from rufous to brown with darker bars and streaks, but in all birds undersurface of flight-feathers silvery-grey with fine darker bars, and a broad black band along feather-tips. Juvenile with no terminal tail band and with more distinct lines on underparts, especially on belly and underwing. *B. b. vulpinus* with paler rufous plumage and tail, brighter underwing flight-feathers, and dark patch around carpal joints hardly noticeable under wings.

Biological characteristics: Prefers forest fringes, woodlands, fields, steep foothills, crags with ledges, uplands, cultivated landscapes with scattered trees, and fringes of wetlands. Avoids semi-arid steppes, desert fringes, and treeless areas. Soars with wings held up in shallow V and tail spread; hovers at times. Feeds on small mammals, birds, reptiles, amphibians, insects, earthworms, and in winter by scavenging. Breeding starts mid-March to mid-April. Monogamous. Nest a massive structure of branches, twigs, and available material lined with moss and green stems, built on crag ledges, rock projections, trees, and rarely on sloping ground. Usual clutch 3-4, occasionally 1-6, short semi-oval to oval white eggs with chestnut-red to grey-brown spots, 56.8x45.5 mm in size. Depending on number of eggs, incubation period between 33 to 42 days. Chicks, semi-altricial and nidicolous, fed bill-to-bill by female parent. Fledging period 50-55 days.

Distribution and abundance: The dark rufous to black-brown form *B. b. menetriesi* is a common resident in the Caspian forests, while the brighter and more rufous form, *B. b. vulpinus* (Steppe Buzzard), is a fairly common passage migrant throughout the north, west and south-west. A few birds remain throughout the winter in the south Caspian region and south-western Iran.

Conservation status: Listed in protected species of Iran and is of conservation values.

1

ویژگیهای ظاهری: طول بدن ۵۱ تا ۵۷

سانتی‌متر و گستردگی بالها ۱۱۳ تا ۱۲۸ سانتی‌متر است. پرنده شکاری متوسط‌جثه با سر کوچک و گرد، گردن کوتاه و ضخیم، بالهای پهن و دم کوتاه و گرد است. در ریخته‌های متنوع از تیره تا روشن دیده می‌شود، اما ریخت قهوه‌ای تیره آن معمولتر است. نر و ماده همشکل (ماده اندکی بزرگتر) و فاقد تغییرات فصلی هستند. پرنده بالغ روتنه قهوه‌ای

و شاهپره‌های پرواز قهوه‌ای تا قهوه‌ای مایل به سیاه دارد. روی دم قهوه‌ای و زیر آن سفید با راه‌راه عرضی باریک و تیره، همراه با یک نوار پهن تیره در انتها است. زیرتنه قهوه‌ای تا قهوه‌ای مایل به سیاه و نوار روشنی در بخش بالایی دارد که سینه را از شکم جدا می‌کند. در حال پرواز، خطوط طولی به رنگ خاکستری، قهوه‌ای تا زرد مایل به قهوه‌ای در پوشش‌های زیر بالها قابل مشاهده است. شاهپره‌های پرواز مایل به سفید و در انتها سیاه هستند و تشکیل نواری سیاه در حاشیه و نوک بالها می‌دهند. همچنین پاهای بدون پر و زرد رنگ دارد. پرنده نابالغ فاقد نوار انتهایی دم و خطوط زیرتنه به خصوص در ناحیه شکم و زیر بالها بیشتر و واضحتر است. زیرگونه *B. b. vulpinus* پروبال و دم روشنتر مایل به خرمایی و شاهپره‌های روشنتر در زیر بالها دارد و لکه تیره در سطح زیر بالها در ناحیه مچها به سختی قابل مشاهده است.

ویژگیهای زیستی: حاشیه جنگلها، درختزارها، کشتزارها، دامنه‌های پرشیب، لبه پرتگاهها یا بلندیهای با پوشش درختی، اراضی مزروعی با درختان پراکنده و حاشیه تالابها را ترجیح می‌دهد و از استپه‌های نیمه‌خشک، حاشیه کویر و نواحی بدون درخت دوری می‌کند. با بالهایی «۷» شکل و اندکی بالاتر از سطح بدن و دمی گسترده شده، بال‌بازروی می‌کند و گاهی در جابال می‌زند. از پستانداران کوچک، پرنده‌گان، خزندگان، دوزیستان، حشرات و کرمهای خاکی و همچنین لاشه‌ها در زمستان تغذیه می‌کند. جوجه‌آوری از اوایل تا اواخر فروردین آغاز می‌شود. تک همسر است و آشیانه‌اش توده بزرگی از ساقه‌ها و شاخه‌های گیاهان قابل دسترس است که آن را در لبه پرتگاهها و بیرون‌زدگی‌های صخره‌ها، روی درختان و به ندرت روی زمین در دامنه‌های شیبدار بنا می‌کند و درونش را با خزه و سرشاخه‌های برگ‌دار می‌پوشاند. معمولاً سه تا چهار و گاهی یک تا شش تخم نیمه بیضی کوتاه تا بیضی کوتاه، به رنگ سفید، با خالهایی به رنگ قرمز مایل به بلوطی و یا قهوه‌ای مایل به خاکستری و به ابعاد ۴۵.۵ × ۵۶.۸ میلی‌متر می‌گذارد. تفریح تخمها بسته به تعداد تخم از ۳۳ تا ۴۲ روز طول می‌کشد. جوجه‌ها در بدو تولد پوشیده از کرک، تا حدی ناتوان و برای تغذیه وابسته به والدین هستند. پرورش جوجه‌ها ۵۰ تا ۵۵ روز به طول می‌انجامد.

پراکنش و فراوانی: زیرگونه *B. b. menetriesi* مقیم جنگلهای ناحیه خزری است ولی زیرگونه *B. b. vulpinus* در پاییز و بهار به صورت مهاجر عبوری در شمال، غرب و جنوب‌غربی کشور دیده می‌شود. همچنین تعداد کمی از افراد این زیرگونه در استانهای مازندران و گیلان و نواحی جنوب غرب ایران زمستان‌گذرانی می‌کنند.

وضعیت حفاظت: در فهرست پرندهگان حمایت شده ایران قرار دارد و دارای ارزش حفاظتی است.

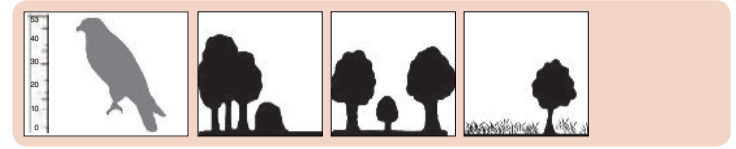

2

سارگپه جنگلی *Pernis apivorus*

European Honey Buzzard

ترکی: میشه ساری، کردی: باشووی لیره وارن، گیلانی: الوغ

Morphological characteristics: 52-60 cm length and 135-150 cm wing-span. Fairly similar to Common Buzzard *Buteo buteo*, but with slightly larger, longer, and narrower tail, smaller head, longer neck, longer wings with narrower base, dark oval or rectangular carpal patches on wings and 2-3 dark bands on tail, 1-2 of them close together at base and one wider at the end. Occurs in various morphs from pale to dark. Sexes dissimilar with no seasonal variation. Adult male with grey crown and side of head, yellow-orange to red eye, blue-grey bill-base, grey-brown upperparts, cream-white underparts and under wing-coverts with rufous to black bars or these more or less entirely rufous to brown, and pale grey undersurface of flight-feathers and tail with single broad brown bar along feather-tips and single bar near base. Adult female as male but with darker brown upperparts and browner head. Black stripes on body, underwing, and tail more conspicuous. Juvenile highly variable, head and underparts varying from white over rufous to dark brown; eye brown, bill-base yellow, wing-tips more extensively dark, and undersurface of flight-feathers and tail more densely barred.

Biological characteristics: Prefers rather open forests, parkland, as well as meadows, small wetlands, and other landscapes with scattered trees. Flight powerful with slow wing-beats, soaring with wings fully stretched. Main prey wasps and wild bees, observing direction of flight of these from branch to find nest, then walks to nest and digs in soil to reach it, foraging mainly on larvae and pupae in honey-combs. When wasps and bees scarce, feeds on chicks eggs, reptiles, amphibians, earthworms as well as some fruit. Breeding starts early June. Monogamous. Nest a shallow cup of small twigs and green leaves on branch of forest-tree, shaded by canopy. Sometimes uses old nests of other birds. Usual clutch 2, sometimes 1-3, short oval white to cream-buff eggs mottled with chestnut to reddish brown, 50.8x41.1 mm in size. Eggs hatch after 30-35 days. Chicks, semi-altricial and nidicolous, fed bill-to-bill by female parent or occasionally by male. Fledging period 40-44 days, but remain in nest vicinity for 56 days.

Distribution and abundance: A scarce and inconspicuous summer visitor to the south Caspian forest, probably breeding in this area. On migration, also recorded in Tehran, north of Tabas, and around Dez river.

Conservation status: Listed in protected species of Iran and is of conservation values.

ویژگیهای ظاهری: طول بدن ۵۲ تا ۶۰ سانتی‌متر و گستردگی بالها ۱۳۵ تا ۱۵۰ سانتی‌متر است. تا حدی شبیه به «سارگپه معمولی» است ولی نسبت به آن اندکی بزرگتر است و بالهای به نسبت بلندتر با قاعده باریکتر، سر کوچکتر، گردن بلندتر و دم بلندتر به اندازه عرض بالها دارد. لکه تیره بیضی یا مستطیل شکل در میج بالها و سه نوار تیره نیز در دم (شامل دو نوار نزدیک به هم در قاعده و یک نوار بهتر انتهایی) دارد. در ریختهای متنوعی از روشن تا تیره دیده می‌شود. نر و ماده تا حدی همشکل و فاقد تغییرات فصلی هستند. پرنده نر بالغ، سر خاکستری مایل به آبی دارد. چشمها زرد و منقار خاکستری است. روتنه قهوه‌ای مایل به خاکستری و نوک شاهپره‌های اولیه و حاشیه بالها سیاه است. زیرتنه نیز روشن با خطوط سیاه رنگ دیده می‌شود. در پرنده ماده بالغ، سر قهوه‌ای‌تر، روتنه قهوه‌ای تیره و خطوط سیاه رنگ بدن، زیر بالها و دم واضحتر دیده می‌شود. در پرنده نابالغ رنگ پروبال متنوع و نسبت به بالغها تیرگی حاشیه بالها گسترش بیشتری یافته است، سطح زیر شاهپره‌های پرواز و دم، خطوط بیشتری دارد، چشمها تیره و قاعده نیم‌نوک بالایی نیز به رنگ زرد است.

ویژگیهای زیستی: در زیستگاههای جنگلی به نسبت باز، همچنین چشم‌اندازهای توأم شامل درختان پراکنده، چمنزار و تالابهای کوچک به سر می‌برد. پروازی قوی با بال‌زدن‌های آرام دارد و با بالهای باز اوج می‌گیرد. به خوبی روی زمین در نواحی جنگلی قدم می‌زند و زمین را برای یافتن لانه، لارو و شفیره زنبورهای وحشی حفر می‌کند. از خزندگان، دوزیستان، جوجه پرنده‌گان کوچک و کره‌های خاکی و بعضی از میوه‌ها تغذیه می‌کند. جوجه‌آوری از اواسط خرداد در درختزارهایی با درختان بلند آغاز می‌شود. تک همسر است و آشیانه‌اش توده‌ای از شاخه‌های کوچک است که روی درختان بنا می‌کند و درونش را با ساقه‌های نازک و برگهای سبز می‌پوشاند. گاهی نیز آشیانه قدیمی سایر پرنده‌گان را بازسازی و ترمیم و از آن استفاده می‌کند. معمولاً دو تخم، گاهی یک یا سه تخم بیضی کوتاه، صاف، سفید تا نخودی مایل به کرم، با خالهایی به رنگ بلوطی تا قهوه‌ای مایل به قرمز و به ابعاد ۴۱,۱ × ۵۰,۸ میلی‌متر می‌گذارد. تفریح تخمها ۳۰ تا ۳۵ روز طول می‌کشد. جوجه‌ها در بدو تولد پوشیده از کرک، تا حدی ناتوان و برای تغذیه وابسته به والدین هستند، در حدود ۴۰ تا ۴۴ روزگی آشیانه را ترک می‌کنند ولی تا حدود ۵۶ روزگی همچنان در اطراف آشیانه باقی می‌مانند.

پراکنش و فراوانی: در جنگلهای نواحی جنوبی دریای خزر به صورت تابستان‌گذران دیده می‌شود و احتمالاً در همین نواحی جوجه‌آوری می‌کند. همچنین گزارشهایی مبنی بر مشاهده این پرنده در اطراف تهران، طبرستان و حوالی رود دز وجود دارد.

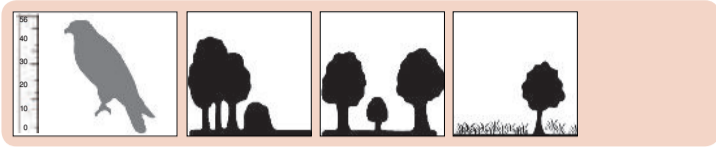
وضعیت حفاظت: در فهرست پرنده‌گان حمایت شده ایران قرار دارد و دارای ارزش حفاظتی است.

سارگپه کاکلی دار (سارگپه تاجدار) *Pernis ptilorhynchus*

Crested Honey Buzzard

ترکی: کاکلی سار، کردی: باشووی جوقه‌دار

Morphological characteristics: 55-65 cm length and 148-165 cm wing-span. Greatly similar to Honey Buzzard *P. apivorus*, but much bulkier with longer tail and wings, underwing lacking black patch at carpal joints. Sexes dissimilar with no seasonal variation. Adult male with grey face, dark eye, grey bill-base, dark brown upperparts, dark edge on primaries and secondaries both above and below wings, breast, belly, and flanks heavily blotched or barred brown, and tail black with a white band at the middle. Female with dark brown upperparts, more streaked underparts than adult male. Side of face brown, eyes yellow, and tail similar to that of Honey Buzzard with three dark bands, but the nearest band to base of tail broader. Juvenile with wholly pale head, white forehead, and dark brown upperparts.

Biological characteristics: Prefers forested landscapes and open woodlands in plains and hills. Flight powerful with slow wing-beats. Often solitary or in pairs, soaring on thermals high-up. Feeds on bees, their larvae and pupae, and sometimes on insects, reptiles, amphibians, small mammals, bird eggs and chicks, and some fruit. Other behavioural characteristics similar to Honey Buzzard.

Distribution and abundance: A rather scarce winter visitor to southern Iran.

Conservation status: Listed in protected species of Iran and is of conservation values.

ویژگیهای ظاهری: طول بدن ۵۵ تا ۶۵ سانتی‌متر و گستردگی بالها ۱۴۸ تا ۱۶۵ سانتی‌متر است. شباهت زیادی به «سارگپه جنگلی» دارد، ولی نسبت به آن پرچته‌تر با بالها و دم بلندتر است و لکه تیره در سطح زیر بالها در ناحیهٔ مچها دیده نمی‌شود. نر و ماده متفاوت و فاقد تغییرات فصلی هستند. در پرندهٔ نر بالغ روتنه طرح خاکستری دارد و حاشیهٔ شاهپرهای اولیه و ثانویه در زیر و روی بالها تیره رنگ است. چشمها قهوه‌ای تیره و اطراف صورت خاکستری است. همچنین خالها و خطوطی تیره در سینه، شکم و پهلوها دیده می‌شود. دم سیاه است و یک نوار پهن سفید در مرکز دارد. در پرندهٔ مادهٔ بالغ روتنه قهوه‌ای تیره، زیرتنه راه‌راه‌تر نسبت به نر، اطراف صورت قهوه‌ای، چشمها زرد و دم شبیه به «سارگپه جنگلی» با سه نوار تیره است، با این تفاوت که داخلی‌ترین نوار نزدیک به قاعدهٔ دم نسبت به «سارگپه جنگلی» پهنتر است. پرندهٔ نابالغ سر کاملاً رنگ پریده، پیشانی سفید و روتنهٔ قهوه‌ای تیره دارد.

ویژگیهای زیستی: چشم‌اندازهای جنگلی و درختزارهای باز واقع در دشته‌ها و تپه‌ها را به عنوان زیستگاه برمی‌گزیند. پروازی قوی با بال‌زدن‌های آرام دارد و اغلب به تنهایی یا جفت در حال بال‌بازروی دیده می‌شود. از زنبورهای بالغ، لارو و شفیره آنها و گاهی از دیگر حشرات، خزندگان، دوزیستان، پستانداران کوچک، تخم و جوجه پرنده‌گان و بعضی از میوه‌ها تغذیه می‌کند. سایر ویژگیهای رفتاریش شباهت زیادی به «سارگپه جنگلی» دارد.

پراکنش و فراوانی: به صورت زمستان‌گذران به نسبت کمیاب در نواحی جنوبی کشور دیده می‌شود.

وضعیت حفاظت: در فهرست پرنده‌گان حمایت‌شدهٔ ایران قرار دارد و دارای ارزش حفاظتی است.

1

2

3

ویژگیهای ظاهری: طول بدن ۴۳ تا ۴۵ سانتی‌متر و گستردگی بالها ۱۰۰ سانتی‌متر است. سارگپه‌ای کوچک‌جثه با بالهای باریک با انتهای گرد و دم دراز است. نر و ماده هم‌شکل و فاقد تغییرات فصلی هستند. در پرنده بالغ جلو پیشانی و پس گردن مایل به سفید است و لکه‌ای به همین رنگ در چانه و گلو با یک نوار تیره پهن در میان آن دیده می‌شود. سر و روتنه قهوه‌ای مایل به خاکستری و دم خرمایی دارد. عنیبه چشمها سفید و حلقه دور چشمها نارنجی مایل به زرد است. همچنین منقاری زرد با نوک تیره دارد. زیرتنه نیز قهوه‌ای مایل به سفید است. پرنده نابالغ با تارک سر و پس گردن قهوه‌ای، جلوی پیشانی و نوار ابرویی نخودی مایل به سفید پهن و زیرتنه سفیدتر قابل تشخیص است.

ویژگیهای زیستی: جنگلهای پهن‌برگ تنک، بوته‌زارها و اراضی مزروعی با درختان پراکنده را به عنوان زیستگاه برمی‌گزیند و از جنگلهای مرطوب دوری می‌کند. اغلب به تنهایی و به ندرت در دسته‌های دو تا سه‌تایی دیده می‌شود. چندان فعال نیست و بیشتر روی درختان یا تیرهای برق می‌نشیند و اطراف را برای یافتن طعمه زیر نظر می‌گیرد. پروازی مستقیم شبیه به «بیغوی کوچک» با بال‌زدن‌های سریع دارد که در ارتفاع کم با بال‌بازروی‌های کوتاه همراه می‌شود. در دوره جوجه‌آوری بسیار پر سروصدا است و جفتها معمولاً در دایره‌هایی در ارتفاع بالا و به مدت طولانی بال‌بازروی می‌کنند. از موشها، مارهای کوچک، مارمولکها، قورباغه‌ها، خرچنگها، همچنین از ملخها و دیگر حشرات درشت‌جثه تغذیه می‌کند. گاهی اوقات هم پرنده‌گان مریض و ناتوان را شکار می‌کند. جوجه‌آوری از اواسط بهمن تا اواسط اردیبهشت آغاز می‌شود. آشیانه‌اش مانند کلاغها دارای ساختاری سست، متشکل از شاخه‌های کوچک است که آن را روی درختان بنا می‌کند. معمولاً سه تخم بیضی، سفید مایل به سبز، به ندرت با خالهای قرمز کمرنگ و به ابعاد 46×38 میلی‌متر می‌گذارد. تفریح تخمها ۱۹ روز طول می‌کشد. جوجه‌ها در بدو تولد پوشیده از کرک، تا حدی ناتوان و برای تغذیه وابسته به والدین هستند. اطلاعاتی از دوره رشد و پرورش جوجه‌ها موجود نیست.

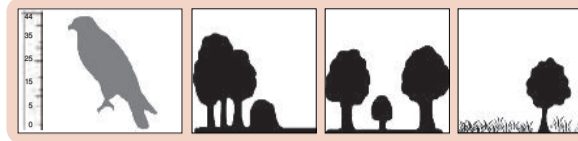
پراکنش و فراوانی: به صورت اندک مقیم سواحل پست شرق استان هرمزگان (بندرعباس) و جنوب استان سیستان و بلوچستان تا مرز پاکستان است.

وضعیت حفاظت: در فهرست پرنده‌گان حمایت شده ایران قرار دارد و دارای ارزش حفاظتی است.

سارگپه چشم‌سفید *Butastur teesa*

White-eyed Buzzard (White-eyed Buzzard-Eagle)

ترکی: چینی گوز سار، کردی: باشووی چاوسپی

Morphological characteristics: 43-45 cm length and 100 cm wing-span. A small slim buzzard with round-tipped narrow wings and long tail. Sexes similar with no seasonal variation. Adult with greyish brown head and upperparts, rufous tail, white forehead and nape, white patch on chin and throat with black stripe over centre, brown underparts with pale bars on belly and white vent and under tail-coverts, white iris, and yellow-orange eye-ring. Also with dark-tipped yellow bill. Juvenile distinguished by brown crown and nape, broad pale supercilium, and whiter underparts.

Biological characteristics: Prefers parklands and cultivated country with scattered trees or patches of forest (especially acacias) and scrub. Often solitary and rarely in parties of 2-3 birds. Rather passive, usually perching on trees or streetlights to search for prey. Flight direct, similar to Shikra *Accipiter badius*, with quick wing-beats alternated by short gliding at low altitude. Noisy during breeding season. Pairs usually soar in circles at high altitudes for long time. Feeds on mice, small snakes, lizards, frogs, crabs, grasshoppers, and other large insects, and occasionally also on weakened birds. Breeding starts early February to mid-May. Nest similar to that of crows, consisting of a loosely built cup of twigs on trees. Usual clutch 3 greenish white eggs, rarely with a cover of pale red spots, 46×38 mm in size. Eggs hatch after 19 days. Chicks semi-altricial and nidicolous. No data available on fledging period.

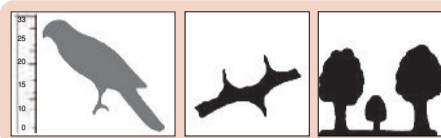
Distribution and abundance: A scarce and local resident of coastal lowlands of eastern Hormozgan (Bandar Abbas) and southern Baluchestan east to the Pakistan border.

Conservation status: Listed in protected species of Iran and is of conservation values.

قرقی *Accipiter nisus* Eurasian Sparrowhawk

تورکی: قرقی، کردی: واشه، گیلانی: واشک (چی چینی)، لری: سَنگک-باشو

Morphological characteristics: 28-38 cm length and 55-70 cm wing-span. A raptor with thin body and long yellow legs, distinguished by short rounded wings and long square-ended tail. Sexes dissimilar (female much larger) with no seasonal variation. Adult male with dark grey upperparts, rufous cheeks, and pale throat with a white patch on nape. Underparts and under wing-coverts barred reddish orange and white. Dark grey underside of flight-feathers barred white. Tail long and narrow, pale grey-brown with 4-5 dark brown bands. Adult female with dark brown or grey-brown upperparts and white supercilium extending to nape. Underparts white with close and narrow dark brown bars, underwing flight-feathers striped, and tail longer than in male. Juvenile resembles female but feathers of upperparts fringed rufous when plumage fresh and dark bars on underparts less regular, more spotted.

Biological characteristics: Prefers forests, woodland, parks, and open country with isolated copses or trees. Solitary outside breeding season. Flight with rapid continuous wing-beats and short gliding. Soars in small circles with wings held at level of body and slightly forward and tail spread or closed. Chiefly feeds on small birds. Flies at low altitude along fences, hedge rows, glades, riverbanks, or among bush chasing prey and finally gripping it either on ground or in flight. Breeding starts mid-April by re-forming traditional territories in woodlands. Monogamous. Nest a flat structure of dry branches and leafy twigs, built on trees. Occasionally uses old nest of other birds. Usual clutch 4-5, sometimes 2-7, short semi-oval bluish white eggs, 39.8x31.8 mm in size. Eggs hatch after 32-35 days. Chicks, semi-altricial and nidicolous, fed bill-to-bill by female parent, leave nest in 32 days, but still cared for and fed by parents for another 27 days.

Distribution and abundance: A fairly common breeding bird in the Caspian forests and the Kaleibar Mountains in northern Azarbaijan; a common winter visitor occurring throughout Iran, but scarce in Sistan-Baluchestan.

Conservation status: Listed in protected species of Iran and is of conservation values.

2

ویژگیهای ظاهری: طول بدن ۲۸ تا ۳۸ سانتی متر و گستردگی بالها ۵۵ تا ۷۰ سانتی متر است. قوشی کوچک جثه با بدنی لاغر، بالهای کوتاه و گرد، دم بلند با انتهای مستطیلی و پاهای دراز به رنگ زرد است. نر و ماده متفاوت (ماده به مقدار قابل توجهی بزرگتر) و فاقد تغییرات فصلی هستند. در پرنده نر بالغ روتنه خاکستری تیره، گونه‌ها خرمایی و گلو رنگ پریده است و لکه سفیدی در پس گردن دارد. زیرتنه و پوشه‌های زیر بالها مخلوطی از رنگهای نارنجی مایل به قرمز و سفید همراه با نوارهای عرضی منقطع باریک و نزدیک به هم است. شاهپره‌های پرواز در سطح زیر بالها نیز مخطط هستند. دم باریک و بلند به رنگ خاکستری با چهار تا پنج نوار عرضی تیره دیده می‌شود. پرنده ماده بالغ با روتنه قهوه‌ای تیره یا قهوه‌ای خاکستری و نوار ابرویی سفید با امتدادی تا پس سر دیده می‌شود. زیرتنه‌ای سفید همراه با نوارهای عرضی منقطع باریک و نزدیک به هم و شاهپره‌های پروازی مخطط در سطح زیر بالها دارد. دم در پرنده ماده بلندتر از نر است. پرنده نابالغ شبیه به پرنده ماده است ولی روتنه آن قهوه‌ای مایل به قرمز کم‌رنگ است و زیرتنه با خالها و نوارهای عرضی کوتاه‌تر و نامنظم‌تر قابل تفکیک است.

1

ویژگیهای زیستی: جنگلها، درختزارها، پارکهای شهری

و نواحی مسطح باز را ترجیح می‌دهد. به استثنای دوره جوجه‌آوری پرنده‌ای منزوی است. پروازی با بال‌زدن‌های

به نسبت سریع و پیوسته همراه بال‌بازروی‌های کوتاه دارد و با بال‌هایی مسطح و اندکی مایل به جلو و دم جمع شده در دایره‌هایی با شعاع کوچک بال‌بازروی می‌کند. به طور عمده از پرندگان کوچک جثه تغذیه می‌کند. برای شکار در ارتفاع کم در حاشیه پرچینه‌ها، فضاهای باز درون جنگل، حاشیه رودخانه‌ها و در بین درختچه‌ها به سرعت پرواز می‌کند و طعمه خود را با تعقیب روی زمین یا هوا می‌گیرد. جوجه‌آوری از اواسط فروردین و با تشکیل دوباره قلمروهای سنتی در درختزارها آغاز می‌شود. تک همسر است و آشیانه‌اش کپه‌ای مسطح از شاخه‌های کوچک خشک و برگ‌دار است که آن را روی درختان بنا می‌کند. گاهی نیز آشیانه خود را روی آشیانه قدیمی پرندگان دیگر می‌سازد. به طور معمول چهار تا پنج و گاهی دو تا هفت تخم نیمه بیضی کوتاه، به رنگ سفید مایل به آبی و به ابعاد ۳۱.۸ × ۳۹.۸ میلی‌متر می‌گذارد. تفریح تخمها ۳۲ تا ۳۵ روز طول می‌کشد. جوجه‌ها در بدو تولد پوشیده از کرک، تا حد زیادی ناتوان و برای تغذیه وابسته به والدین هستند، در حدود ۳۲ روزگی آشیانه را ترک می‌کنند ولی همچنان تا حدود ۲۷ روز پس از آن توسط والدین مراقبت و تغذیه می‌شوند.

پراکنش و فراوانی: در جنگلهای خزری و کوهستانهای کلیبر در استان آذربایجان شرقی جوجه‌آوری می‌کند و زمستان به استثنای نواحی جنوب شرقی کشور که کمیاب است، در همه جا دیده می‌شود.

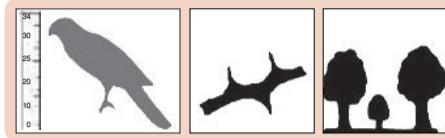
وضعیت حفاظت: در فهرست پرندگان حمایت شده ایران قرار دارد و دارای ارزش حفاظتی است.

پینگو *Accipiter brevipes*

Levant Sparrowhawk

ترکی: سرچه قرقی سی، کردی: واشه‌ی گهوره، گیلانی: واشک (چی چینی)

Morphological characteristics: 32-38 cm length and 65-75 cm wingspan. A slim, medium-sized hawk with rather narrow and pointed wings. Sexes dissimilar (female slightly larger) with no seasonal variation. Distinguished from other sparrowhawk species by dark-tipped primaries and black eyes; also, cheeks grey, throat with dark median line (only in female and juvenile), and no dark bars on central tail-feathers. Adult male with bluish grey upperparts, white underparts with narrow broken rufous bars on breast, flanks, and base of wings. Unlike male Eurasian Sparrowhawk *A. nisus*, has grey cheeks and lacks white patch on nape. Adult female with brownish grey upperparts and white underparts with rather broad brown bars. Juvenile with dark brown upperparts and underparts with large dark spots forming streaks.

Biological characteristics: Prefers river basins and plains in lowlands in warm dry climates. Also seen in foothills and slopes. Like other sparrowhawks, dependent on presence of broad-leaved trees; in open lowlands, strongly prefers tree-belts along rivers and gardens. Often solitary when hunting, but forms large flocks on migration. Feeds mainly on lizards, large insects, and occasionally small mammals, snakes, frogs, and small birds. Breeding starts early May. Monogamous. Nest a small shallow pile of sticks lined with green leaves, built on tree branch. Usual clutch 4-5, occasionally 3, short semi-oval bluish or greenish white eggs with small brown or green spots, 40.5×31.5 mm in size. Eggs hatch after 30-35 days. Chicks, precocial and nidicolous, fed bill-to-bill by female parent. Fledging period 40-45 days, remaining in nest vicinity for another 15 days.

Distribution and abundance: Probably a scarce summer visitor to forests of Zagros and northern Azarbaijan and forested regions of Tehran; also a passage migrant elsewhere.

Conservation status: Listed in protected species of Iran and is of conservation values.

1

ویژگیهای ظاهری: طول بدن ۳۲ تا ۳۸ سانتی‌متر و گستردگی بالها ۶۵ تا ۷۵ سانتی‌متر است. قوشی متوسط‌جثه و باریک‌اندام است که بالهای به نسبت نازک و نوک‌تیز دارد. تیرگی نوک شاهپرهای نخستین، فقدان نوارهای عرضی تیره بر روی پرهای مرکزی دم، چشمان سیاه و خط گلویی سیاه (فقط در ماده‌ها و نابالغها) آنرا از سایر قوشها متمایز می‌کند. نر و ماده متفاوت (ماده اندکی بزرگتر) و فاقد تغییرات فصلی هستند. در پرنده نر بالغ روتنه خاکستری مایل به آبی و زیرتنه سفید همراه با نوارهای باریک و منقطع به رنگ نارنجی قهوه‌ای بر روی سینه، پهلوها و قاعده بالها است. بر خلاف قرقی نر، گونه‌هایش خاکستری است و اثری از لکه سفید در پس سر دیده نمی‌شود. در پرنده ماده بالغ روتنه خاکستری مایل به قهوه‌ای تیره و زیرتنه سفید با نوارهای عرضی به نسبت پهن و منقطع قهوه‌ای رنگ است. پرنده نابالغ روتنه‌ای به رنگ قهوه‌ای تیره و زیرتنه‌ای با لکه‌های تیره بزرگ دارد که در امتداد هم نوارهای طولی ایجاد می‌کنند.

ویژگیهای زیستی: اغلب حوضه رودخانه‌ها و دشتهای واقع در مناطق پست با آب‌وهوای گرم و خشک را ترجیح می‌دهد. همچنین در کوهپایه‌ها و دامنه‌های شیبدار دیده می‌شود. مانند دیگر قوشها به وجود درختان به ویژه پهن‌برگان وابستگی نشان می‌دهد و در مناطق فاقد درخت، به درختان روئیده در حاشیه رودخانه‌ها و باغستانها روی می‌آورد. اغلب منزوی است ولی در زمان مهاجرت به صورت گروهی دیده می‌شود. بیشتر از مارمولکها و حشرات بزرگ و گاهی از پستانداران کوچک، مارها، قورباغه‌ها و پرندگان کوچک تغذیه می‌کند. جوجه‌آوری از اواخر اردیبهشت در درختزارهای واقع در دره رودخانه‌ها آغاز می‌شود. تک همسر است و آشیانه‌اش توده‌ای کوچک و کم‌عمق از سرشاخه‌ها است که آن را روی شاخه درختان بنا می‌کند و درونش را با برگهای سبز می‌پوشاند. معمولاً چهار تا پنج، گاهی سه تخم نیمه بیضی کوتاه، سفید مایل به آبی یا سبز، با خالهای کوچک به رنگ قهوه‌ای یا سبز و به ابعاد ۳۱.۵×۴۰.۵ میلی‌متر می‌گذارد. تفریح تخمها ۳۰ تا ۳۵ روز طول می‌کشد. جوجه‌ها در بدو تولد پوشیده از کرک، تا حدی ناتوان و برای تغذیه وابسته به والدین هستند. در ۴۰ تا ۴۵ روزگی آشیانه را ترک می‌کنند ولی همچنان تا حدود ۱۵ روز پس از آن در اطراف آشیانه باقی می‌مانند.

پراکنش و فراوانی: احتمالاً به صورت کمیاب در جنگلهای زاگرس و شمال آذربایجان و مناطق درختی تهران تابستان‌گذرانی دارد و در سایر نقاط به صورت مهاجر اتفاقی دیده می‌شود.

وضعیت حفاظت: در فهرست پرندگان حمایت شده ایران قرار دارد و دارای ارزش حفاظتی است.

2

طرلان *Accipiter gentilis*

Northern Goshawk

ترکی: طرلان (قرزل قوش)، کردی: باز، گیلانی: واشک

Morphological characteristics: 48-62 cm length and 135-165 cm wingspan. The largest hawk species with broad wings and long tail. Sexes rather similar (female much larger, as big as Common Buzzard *Buteo buteo*) with no seasonal variation. Adult male with grey upperparts, dark head and ear-coverts, and white supercilium. Underparts and under wing-coverts white, striped densely with broken horizontal marks. Tail with 4-5 dark horizontal bars and white tip. Adult female with similar underparts to male but upperparts greyish brown, supercilium and white under tail-coverts more conspicuous. Juvenile with earth-brown head and upperparts and paler supercilium than adult. Underparts pale buff mottled with dark brown drop-like spots, forming longitudinal stripes.

Biological characteristics: Prefers coniferous trees like pine and broad-leaved trees such as oak and beech; often seen in forests and dense woodlands, from lowlands to mountains highly teemed with trees. Flight powerful with strong wing-beats. Flies fast at low altitude with several quick wing-flapping followed by long soaring, foraging for prey. Feeds mainly on mammals and birds, maneuvering agilely through branches and leaves to catch birds. Breeding starts mid-April. Monogamous and territorial. Nest a large shallow disorganized pile of dried twigs lined with pine coniferous leaves and leafy branches, built on trees. Usual clutch 3-4, rarely 1-6, short semi-oval pale bluish white eggs, 57.4×44.2 mm in size. Eggs hatch after 35-38 days. Chicks, semi-altricial and nidicolous, fed bill-to-bill by female parent. Fledging period 40 days, but chicks depend on parents for another 30 days.

Distribution and abundance: A rather scarce winter visitor to the south Caspian region, Alborz Mountains, and also recorded in Persian Gulf coasts and central Baluchestan. Breeds in the Kaleibar Mountains in eastern Azarbaijan.

Conservation status: Listed in protected species of Iran and is of conservation values.

ویژگیهای ظاهری: طول بدن ۴۸ تا ۶۲ سانتی‌متر و گستردگی بالها ۱۳۵ تا ۱۶۵ سانتی‌متر است. بزرگترین گونه قوش با بالهای پهن و دم بلند است. نر و ماده تقریباً هم‌شکل (ماده به مقدار قابل توجهی بزرگتر و تقریباً به اندازه «سارگه») و فاقد تغییرات فصلی هستند. پرنده نر بالغ تارک سر و گوش‌پره‌های تیره و نوار ابرویی سفید رنگ دارد. روتنه خاکستری، زیرتنه و زیر بالها سفید همراه با نوارهای عرضی منقطع باریک و نزدیک به هم دیده می‌شود. دم چهار تا پنج نوار تیره عرضی دارد و در انتها سفید است. در پرنده ماده بالغ زیرتنه شبیه به پرنده نر ولی رنگ روتنه قهوه‌ای مایل به خاکستری و سفیدی زیر دم و نوار ابرویی واضحتر است. پرنده نابالغ روتنه و سر قهوه‌ای خاکی و نوار ابرویی کم‌رنگتر نسبت به بالغها دارد. زیرتنه نخودی کم‌رنگ و دارای لکه‌های اشکی شکل به رنگ قهوه‌ای پررنگ است که در امتداد هم نوارهای طولی در زیرتنه ایجاد می‌کنند.

ویژگیهای زیستی: اغلب در مناطق جنگلی و درختزارهای متراکم، از نواحی پست تا بالاترین مرز رویش درختان در کوهستانها به سر می‌برد و توده‌های سوزنی‌برگ نظیر کاج و پهن‌برگ نظیر بلوط و راش را ترجیح می‌دهد. پروازی قدرتمند با بال‌زدن‌های قوی دارد. با پروازی سریع و در ارتفاع کم به جستجوی طعمه می‌پردازد و در این حالت پروازش شامل چند مرتبه بال‌زدن سریع و بال‌بازروری‌های طولانی است. بیشتر از پستانداران و پرندگان تغذیه می‌کند. برای شکار پرندگان با چابکی و سرعت قابل توجهی در بین شاخ‌وبرگ درختان و بوته‌ها مانور می‌کند. جوجه‌آوری از اواسط فروردین و با تشکیل قلمرو در درختزارهای کهنسال آغاز می‌شود. تک همسر است و آشیانه‌اش توده‌های بزرگ، نامرتب و کم‌عمق از شاخه‌های خشک است که آن را روی درختان بنا می‌کند و درونش را با پوست و برگهای سوزنی کاج و شاخه‌های برگ‌دار می‌پوشاند. معمولاً سه تا چهار و به ندرت یک تا شش تخم نیمه بیضی کوتاه سفید مایل به آبی کم‌رنگ و به ابعاد ۴۴,۲ × ۵۷,۴ میلی‌متر می‌گذارد. تفریح تخمها ۳۵ تا ۳۸ روز طول می‌کشد. جوجه‌ها در بدو تولد پوشیده از کرک، تا حدی ناتوان و برای تغذیه وابسته به والدین هستند، در حدود ۴۰ روزگی آشیانه را ترک می‌کنند و تا حدود ۳۰ روز پس از آن همچنان به والدین وابستگی دارند.

پراکنش و فراوانی: به صورت کمیاب در نواحی جنوبی دریای خزر، رشته‌کوه البرز و همچنین سواحل خلیج فارس و مرکز استان سیستان و بلوچستان زمستان‌گذرانی و در کوههای کلیبر در آذربایجان شرقی جوجه‌آوری می‌کند.

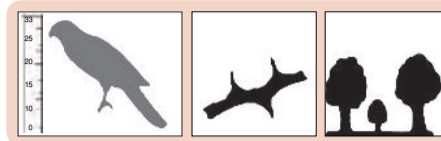
وضعیت حفاظت: در فهرست پرندگان حمایت‌شده ایران قرار دارد و دارای ارزش حفاظتی است.

پینگوی کوچک *Accipiter badius*

Shikra

ترکی: کیچیک سرچه قرقی سی، کردی: سهقر، گیلانی: واشک (چی چینی)

2

Morphological characteristics: 30-36 cm length and 60-70 cm wingspan. A small sparrowhawk greatly similar to Levant Sparrowhawk *A. brevipes*, distinguished by shorter wings and tail as well as red eye. Sexes fairly similar with no seasonal variation. Adult male with bluish grey upperparts (lighter in colour than Levant Sparrow hawk), cream-buff underparts, and pinkish buff bars on breast. Wings rounded with indistinct dark tips to 4-5 primaries (wing-tip more pointed and black on tips more noticeable in Levant Sparrow hawk). Underwing dull white tinged with pinkish buff, flight-feathers and wing-coverts striped, cheeks grey, and throat white, latter with diagnostic dark stripe in middle. Tail uniform grey from above but with 5-6 dark bars from below. Adult female with browner upperparts, dark tips only to 2-3 longest primaries, tail uniform grey with black band on tip visible from above. Under wing-coverts and breast with more distinct pinkish buff bars than those of adult male. Juvenile distinguished from adult by browner upperparts, barred tail, streaked rufous cheeks and sides of neck as well as dark brown drop-like spots forming streaks on underparts.

Biological characteristics: Prefers warmer and more arid climates than other species of sparrowhawk; avoids closed forest and dense woodland. Often seen in cultivated country with sparse trees, fruit-gardens, riverine forest, oases, and groves near inhabited areas. Behaviour greatly similar to Levant Sparrowhawk. Compared with other sparrowhawks, rarely preys by surprise-and-pounce tactics among trees. Often watches for prey from hidden perch and then grips by chasing quickly near land surface. Occasionally dashes into buildings to snatch lizards from wall. Breeding starts late May. Monogamous. Nest a small shallow loose cup of tiny branches with a lining of leafy branches, built on tree. Usual clutch 2-4, rarely up to 7, short semi-oval pale bluish white eggs, 40.4 × 31.3 mm in size. Eggs hatch after 28-29 days. Chicks, semi-altricial and nidicolous, fed bill-to-bill by female parent. Fledging period about 30 days, but remain with parents for some more time.

Distribution and abundance: A fairly common breeding bird in the northeast; a winter visitor to south-eastern and southern Iran. Also a passage migrant between these two regions. Some records available of breeding in Bandar Abbas.

Conservation status: Listed in protected species of Iran and is of conservation values.

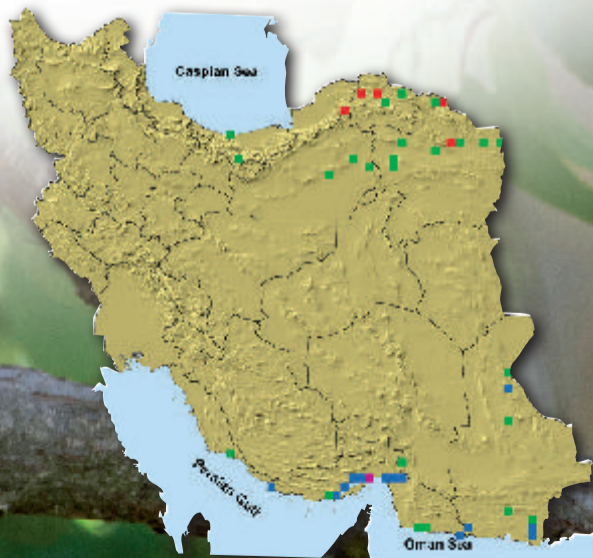
1

ویژگیهای ظاهری: طول بدن ۳۰ تا ۳۶ سانتی‌متر و گستردگی بالها ۶۰ تا ۷۰ سانتی‌متر است. قویشی کوچک‌جثه و تا حدی شبیه به «پینگو» است ولی بالها و دم کوچکتر و چشمانی قرمز دارد. نر و ماده تا حد زیادی هم‌شکل و فاقد تغییرات فصلی هستند. پرنده نر بالغ با روتنه خاکستری مایل به آبی (کمرنگتر از «پینگو») و زیرتنه نخودی مایل به کرم همراه با راهراه نخودی مایل به صورتی بر روی سینه دیده می‌شود. بالها گرد و نوک چهار تا پنج شاهپیر اولیه تیره است (تیرگی نوک بالها در پینگو چشمگیرتر است). زیر بالها سفید مات با ته رنگی از نخودی مایل به صورتی و روی پوشش‌های بالها و شاهپیرهای پرواز مخطط است. چانه و زیر گلوی سفید با یک خط طولی تیره در وسط آن دارد. دم دارای پنج تا شش نوار تیره است. در پرنده ماده بالغ روتنه قهوه‌ای‌تر است، تیرگی نوک شاهپیرهای اولیه به دو تا سه شاهپیر بزرگتر محدود می‌شود و پوشش‌های زیر بالها و سینه دارای راهراه نخودی مایل به صورتی مشخصتری نسبت به نر است. پرنده نابالغ به واسطه روتنه قهوه‌ای‌تر، لکه‌های فراوان اشکی شکل به رنگ قهوه‌ای پررنگ که در امتداد هم نوارهای طولی در زیرتنه ایجاد می‌کند و رنگ خرمایی راهراه گونه‌ها و اطراف گردن از بالغها قابل تفکیک است.

ویژگیهای زیستی: نسبت به سایر گونه‌های قرقی به آب‌وهوای گرم‌تر و خشک‌تر سازگار شده است، وابستگی کمتری به جنگل و درختزارهای متراکم دارد و اغلب در جنگلهای تنک، اراضی زراعی با درختان پراکنده، باغات میوه، جنگلهای حاشیه رودخانه‌ها، واحه‌ها و درختستانهای اطراف مناطق مسکونی دیده می‌شود. رفتار شباهت زیادی به «پینگو» دارد، با این وجود نسبت به سایر قوشها کمتر در میان شاخ‌وبرگ درختان به تعقیب و شکار پرنده‌گان می‌پردازد. اغلب از محل نشیمنگاه خود، اطراف را برای یافتن طعمه جستجو می‌کند و سپس با تعقیب سریع طعمه در نزدیکی سطح زمین، آن را شکار می‌کند. گاهی نیز در میان ساختمانها به شکار مارمولکهای روی دیوار می‌پردازد. جوجه‌آوری از اوایل خرداد و با تشکیل قلمرو در علفزارهای هموار با درختان پراکنده آغاز می‌شود. تک همسر است و آشیانه‌اش توده‌ای کوچک، کم‌عمق و سست از شاخه‌های کوچک به همراه پوشش کمی از شاخه‌های برگ‌دار است که آن را روی درختان می‌سازد. معمولاً دو تا چهار و به ندرت هفت تخم نیمه بیضی کوتاه، به رنگ سفید مایل به آبی کمرنگ و به ابعاد ۳۱,۳ × ۴۰,۴ میلی‌متر می‌گذارد. تفریح تخمها ۲۸ تا ۲۹ روز طول می‌کشد. جوجه‌ها در بدو تولد پوشیده از کرک، تا حدی ناتوان و برای تغذیه وابسته به والدین هستند، در حدود ۳۰ روزگی آشیانه را ترک می‌کنند ولی همچنان تا مدتی پس از آن در کنار والدین باقی می‌مانند.

پراکنش و فراوانی: در نواحی شمال شرقی کشور جوجه‌آوری و تابستان‌گذرانی و در نواحی جنوب و جنوب شرقی زمستان‌گذرانی می‌کند. بین این دو ناحیه به صورت مهاجر عبوری دیده می‌شود. همچنین گزارشهایی از جوجه‌آوری این پرنده در بندرعباس در استان هرمزگان موجود است.

وضعیت حفاظت: در فهرست پرنده‌گان حمایت شده ایران قرار دارد و دارای ارزش حفاظتی است.

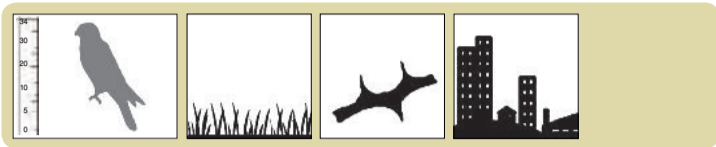

3

Falco tinnunculus **دلیجه** Common Kestrel (Eurasian Kestrel)

توکی: کرکینجک، کردی: ههل که سه‌مای گهوره، گیلانی: بادکونز نه-پشه خور، سیستانی: شینک، لری: بادکینه

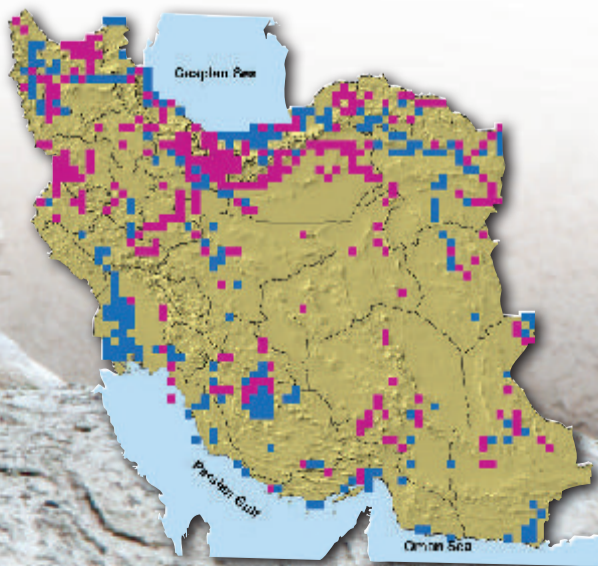

Morphological characteristics: 32-35 cm length and 71-80 cm wing-span. A rather small falcon similar to Lesser Kestrel *F. naumanni* but larger, with slimmer body, broader wings and tail, and black claws. Sexes dissimilar (female slightly larger) with no seasonal variation. Adult male with chestnut upperparts and upper wing-coverts spotted black, dark flight-feathers, grey head with narrow black streaks, grey tail with black terminal band, and buff underparts with black spots, forming broken streaks. Side of head with small moustachial stripe and throat white. Adult female with chestnut-brown upperparts and crown, marked with black bars, and dark flight-feathers. Unlike male, female has black-barred rufous tail, more heavily streaked underparts, and more heavily marked underwing. Juvenile resembles female but paler and streaks on underparts broader.

Biological characteristics: Prefers moorlands, grasslands, wetlands with little vegetation, groves, parks, farmlands, forest fringes or open areas, rocky and sandy coasts, riverbanks, and occasionally near inhabited areas. Mainly non-gregarious; outside breeding season, usually solitary or in pairs. Flight powerful with shallow quick wing-beats. Soars in the sky with stretched wings. Hunts by hovering and vertical swoop. Feeds on small mammals, birds, lizards, and insects. Breeding starts late March in small territories around nests or in colonies in open woodland. Monogamous. Nest made of plant material such as foliage and twigs, built on cliff ledge, building, or inside tree hole. Occasionally uses old nests of large birds. Usual clutch 4-5, sometimes 9, short semi-oval to oval white to yellow-buff eggs, mottled with reddish brown, 39.7 × 31.8 mm in size. Eggs hatch after 27-29 days. Chicks precocial and nidicolous, fed bill-to-bill by female parent. Fledging period 27-32 days, remaining with parents for some more weeks.

Distribution and abundance: A common resident in all hilly and mountainous regions except south-eastern Baluchestan. Also a common winter visitor almost throughout the country, absent only from the deserts.

Conservation status: Listed in Appendix II Convention on International Trade in Endangered Species (CITES). Also concerned as protected species in Iran and is of conservation values.

ویژگیهای ظاهری: طول بدن ۳۲ تا ۳۵ سانتی‌متر و گستردگی بالها ۷۱ تا ۸۰ سانتی‌متر است. شاهینی به نسبت کوچک‌جثه شبیه به «دلیجه کوچک» است ولی نسبت به آن بزرگتر است؛ بدن باریکتر، بالها و دم بلندتر و ناخنهای سیاه دارد. نر و ماده متفاوت (ماده اندکی بزرگتر) و فاقد تغییرات فصلی هستند. در پرندۀ نر بالغ روتنه و پوشش‌های روی بالها بلوطی پررنگ همراه با خالهای سیاه، شاهپره‌های پرواز تیره، سر و دم خاکستری و زیرتنه نخودی با خالهای سیاه است که در امتداد هم تشکیل نوارهای طولی می‌دهند. خط شاری سیاهی در زیر چشمها دارد و گلو سفید است. دم باریک و بلند و نزدیک به انتها نوار سیاه پهنی دارد. در پرندۀ ماده بالغ روتنه و تارک سر قهوه‌ای مایل به بلوطی با راه‌راه عرضی و شاهپره‌های پرواز تیره هستند. بر خلاف نر، دم خرمایی کم‌رنگ و راه‌راه دارد. زیرتنه نسبت به پرندۀ نر تیره‌تر است و نوارهای تیره بیشتری در زیر بالها دیده می‌شود. پرندۀ نابالغ شبیه به ماده اما رنگ پریده‌تر است و خطوط پهنتری در زیرتنه دارد.

ویژگیهای زیستی: در مجاورت خلنگزارها، علفزارها، تالاب‌هایی با پوشش گیاهی اندک، بیشه‌ها، پارکها، کشتزارها، حاشیه یا فضای باز درون جنگلها، سواحل شنی و صخره‌ای، حاشیۀ رودخانه‌ها و گاهی در مجاورت مناطق مسکونی به سر می‌برد. پرندۀ اجتماعی نیست و در اغلب اوقات سال به تنهایی یا جفت دیده می‌شود. پروازی قدرتمند با بال‌زدن‌های سریع و کم‌عمق دارد و با بالهایی صاف بال‌باز روی می‌کند. هنگام شکار درجا بال‌زنی می‌کند و به طور عمودی بر طعمه خود فرود می‌آید. از پستانداران کوچک، پرندگان، مارمولکها و حشرات تغذیه می‌کند. جوجه‌آوری از اوایل فروردین و با تشکیل قلمروهای کوچک در اطراف آشیانه یا به شکل کلنی در درختزارهای باز آغاز می‌شود. تک همسر است و آشیانه‌اش کپۀ کوچکی از خاروخاشاک و شاخه‌های کوچک درختان است که آن را در لبه صخره‌ها، ساختمانها و یا در حفرة درختان بنا می‌کند. همچنین گاهی آشیانه‌های قدیمی پرندگان بزرگ‌جثه را ترمیم و استفاده می‌کند. معمولاً چهار تا پنج و گاهی تا نه تخم بیضی کوتاه تا نیمه بیضی کوتاه، سفید تا نخودی مایل به زرد، با خالهای قهوه‌ای مایل به قرمز و به ابعاد ۳۱.۸ × ۳۹.۷ میلی‌متر می‌گذارد. تقریباً تخمها ۲۷ تا ۲۹ روز طول می‌کشد. جوجه‌ها در بدو تولد پوشیده از کرک، تا حدی ناتوان و برای تغذیه وابسته به والدین هستند، در ۲۷ تا ۳۲ روزگی آشیانه را ترک می‌کنند ولی همچنان تا چند هفته پس از آن در کنار والدین باقی می‌مانند.

پراکنش و فراوانی: مقیم و جوجه‌آور معمول در تپه‌ماهورها و مناطق کوهستانی کشور به جز نواحی جنوب شرقی استان سیستان و بلوچستان است. همچنین در تمامی مناطق کشور به جز مناطق بیابانی زمستان‌گذرانی می‌کند.

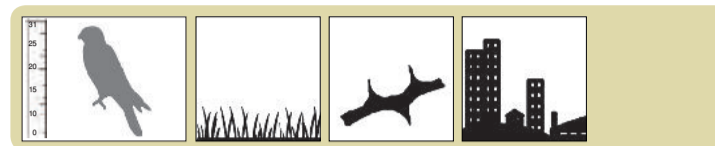
وضعیت حفاظت: در ضمیمه II کنوانسیون منع تجارت بین‌المللی گونه‌های در معرض انقراض (CITES) قرار دارد. در ایران نیز در فهرست پرندگان حمایت شده قرار دارد و دارای ارزش حفاظتی است.

دلیجه کوچک *Falco naumanni*

Lesser Kestrel

توکی: آغ دیرناخ کر کینجک، کردی: ههل که سه‌مای بچووک، گیلانی: واشک

Morphological characteristics: 29-32 cm length and 58-72 cm wingspan. A small falcon similar to Common Kestrel *F. tinnunculus*, but smaller and more slender, with more wedge-shaped tail-tip and white claws. Sexes dissimilar with no seasonal variation. Adult male distinguished by uniform blue-grey head, unmarked rich chestnut upperparts, and blue-grey longer upper wing-coverts contrasting with dark flight-feathers. Also, throat buff, moustachial stripe absent, underparts orange-buff marked with scattered round spots, and underwing largely white, sharply set off from dark primary tips. Tail bluish grey with broad dark sub-terminal band. Adult female similar to female Common Kestrel with chestnut brown upperparts and crown marked with black bars, black-barred rufous tail, dark flight-feathers, and buff-cream underparts with dark stripes on breast and belly. Juvenile greatly similar to female and inseparable.

Biological characteristics: Often prefers lowlands, foothills, narrow valleys, and occasionally residential areas. Gregarious, usually in small parties; on migration forms large flocks. Flight powerful with light wing-beats. Hovers as other falcons, but periods short and frequently alternated by gliding. Feeds mainly on insects and sometimes on mammals, small birds, small snakes, lizards, and frogs. Breeding starts late April to early May in open areas. Monogamous. Nest a small depression with no cover situated in fissures of buildings, ruins, crags, or walls surrounding water sources, and rarely in trees or burrows. Usual clutch 4-5, sometimes 3-6, short semi-oval to oval white to pale buff eggs mottled with yellowish red and sometimes red or reddish brown, 34.8x28.8 mm in size. Eggs hatch after 28-29 days. Chicks, semi-altricial and nidicolous, fed bill-to-bill by both parents. Fledging period 28 days, but remain with parents for some more weeks.

Distribution and abundance: A common summer visitor to northern, central, and north-eastern Iran; also in western Zagros south to central Fars.

Conservation status: Listed in Appendix II Convention on International Trade in Endangered species (CITES). Also concerned as protected species in Iran and is of conservation values.

ویژگیهای ظاهری: طول بدن ۲۹ تا ۳۲ سانتی‌متر و گستردگی بالها ۵۸ تا ۷۲ سانتی‌متر است. شاهینی کوچک‌جثه و شبیه به «دلیجه» است ولی جثه‌ای به نسبت کوچکتر، روشنتر و ناخنهای سفید دارد. نر و ماده متفاوت و فاقد تغییرات فصلی هستند. پرنده نر بالغ به واسطه روتنه بلوطی پررنگ و بدون خال، سر و دو لکه خاکستری مایل به آبی روی بالها و شاهپره‌های تیره مشخص می‌شود. گلو نخودی و فاقد خط شاریبی است و زیرتنه نخودی مایل به نارنجی همراه با خالهای گرد پراکنده دیده می‌شود. زیر بالها سفید و نوک شاهپره‌های اولیه تیره است. دم خاکستری مایل به آبی و نوار عرضی پهن و تیره رنگی نزدیک به انتها دارد. پرنده ماده بالغ مانند ماده «دلیجه» دارای روتنه و تارک سر قهوه‌ای مایل به بلوطی با راهراه عرضی و شاهپره‌های پرواز تیره است. دم خرمایی کم‌رنگ و راهراه عرضی دارد. زیرتنه نخودی کرم و دارای نوارهای تیره بیشتری روی سینه و شکم است. پرنده نابالغ شباهت زیادی به پرنده ماده دارد و غیر قابل تفکیک است.

ویژگیهای زیستی: اغلب در مناطق پست، کوهپایه‌ها، دره‌های تنگ و گاهی در مجاورت مناطق مسکونی به سر می‌برد. پرنده‌ای اجتماعی است و در اغلب اوقات سال در دسته‌های کوچک دیده می‌شود و در زمان مهاجرت دسته‌های بزرگتری تشکیل می‌دهد. پروازی قدرتمند با بال‌زدن‌های سبک دارد و برخلاف سایر شاهینها در جبال‌زنی نمی‌کند. بیشتر از حشرات تغذیه می‌کند اما گاهی به شکار پستانداران و پرندگان کوچک، مارهای کوچک، مارمولکها و قورباغه‌ها اقدام می‌کند. جوجه‌آوری از اوایل تا اواسط اردیبهشت و با تشکیل کلنی در مناطق باز آغاز می‌شود. تک همسر است و آشیانه‌اش گودی گودی کوچک و فاقد مواد گیاهی است که آن را در حفره‌های موجود در ساختمانها، خرابه‌ها، صخره‌ها، دیواره‌های عمودی حاشیه پیکره‌های آبی و به ندرت در درختان و یا حفره‌های درون زمین بنا می‌کند. معمولاً چهار تا پنج و گاهی سه تا شش تخم بیضی کوتاه تا نیمه بیضی کوتاه، صاف، سفید تا نخودی رنگ پریده، با خالهای قرمز مایل به زرد و گاهی لکه‌های قرمز یا قهوه‌ای مایل به قرمز و به ابعاد ۲۸.۸ × ۳۴.۸ میلی‌متر می‌گذارد. تفریح تخمها ۲۸ تا ۲۹ روز طول می‌کشد. جوجه‌ها در بدو تولد پوشیده از کرک، تا حدی ناتوان و برای تغذیه وابسته به والدین هستند، در ۲۸ روزگی آشیانه را ترک می‌کنند ولی همچنان تا چند هفته پس از آن در کنار والدین باقی می‌مانند.

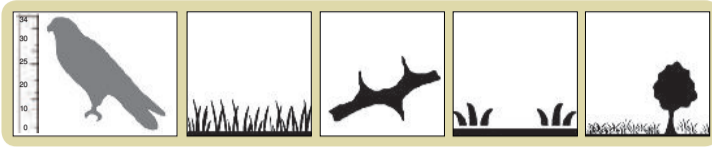
پراکنش و فراوانی: به صورت تابستان‌گذران معمول در شمال، مرکز و شمال شرق کشور و همچنین غرب زاگرس و جنوب تا استان فارس دیده می‌شود.

وضعیت حفاظت: در ضمیمه II کنوانسیون منع تجارت بین‌المللی گونه‌های در معرض انقراض (CITES) قرار دارد. در ایران نیز در فهرست پرندگان حمایت شده قرار دارد و دارای ارزش حفاظتی است.

Falco chicquera **ترمتای سرحنایی** **Red-necked Falcon (Red-headed Merlin)**

توکی: خینالی ترومتای، کردی: تروتمته‌ی سهر سوور

Morphological characteristics: 28-36 cm length and 55-69 cm wing-span. A small pied falcon distinguished from other falcons by chestnut head and neck. Sexes similar with no seasonal variation. Adult bird with chestnut cap and moustachial stripe and bluish grey upperparts with narrow black barring; underparts white, narrowly barred black on belly and flanks, and dark primaries with faint grey barring. Tail grey with narrow horizontal black bars and a broad black terminal band. Juvenile with rufous tinge on mantle and more densely barred plumage, especially on throat and breast.

Biological characteristics: Prefers open plains with clumps of trees, occurring from semi-desert with palm-copses to cultivated land near or in villages; avoids dense forests and treeless landscape. Flight fast and straight, hovering as Merlin *F. columbarius*. Feeds chiefly on small birds and occasionally locusts and bats. Mostly active in early or late hours of the day. Often hunts in pairs, one partner causing panic among prey, the other pursuing it in rapid direct flight. Breeding starts mid-January to late April. Monogamous. Nest a flat or slightly hollow structure of branches and twigs, lined with soft grass, situated on trees or taken over from other large birds such as crows and kites. Usual clutch 3-4 oval reddish white eggs mottled with red-brown, 42x31 mm in size. Eggs hatch after 33 days. Chicks semi-altricial and nidicolous. Fledging period 36 days.

Distribution and abundance: Formerly a scarce breeding bird in south-east Baluchestan, but not recorded in Iran for over a century.

Conservation status: Listed in Appendix II Convention on International Trade in Endangered Species (CITES). Also concerned as protected species in Iran and is of conservation values.

ویژگیهای ظاهری: طول بدن ۲۸ تا ۳۶ سانتی‌متر و گستردگی بالها ۵۵ تا ۶۹ سانتی‌متر است. شاهینی زیبا و کوچک‌جثه که به واسطه سر و گردن بلوطی از سایر شاهینها قابل تفکیک است. نر و ماده همشکل و فاقد تغییرات فصلی هستند. پرنده بالغ تارک سر و گونه‌های بلوطی، روتنه خاکستری مایل به آبی و شاهپره‌های اولیه تیره در بالها دارد. دم نیز خاکستری همراه با نوارهای عرضی باریک و سیاه و نوار انتهایی پهنتر است. زیر گلو و سینه سفید یکدست، زیرتنه سفید روشن همراه با خطوط تیره و نوک بالها و انتهای دم سیاه است. سر در پرنده نابالغ رنگ‌پریده و نوارها و خالهای بیشتری در روتنه و زیرتنه به ویژه در سینه و گلو دیده می‌شود.

ویژگیهای زیستی: تپه‌ماهورهای کم‌ارتفاع، دشتهای وسیع، حواشی کشتزارها و روستاهای نواحی نیمه‌بیابانی و باز با درختان پراکنده را به عنوان زیستگاه برمی‌گزیند و از نواحی جنگلی دوری می‌کند. پروازی مستقیم و سریع دارد و همانند «ترمتای» در جبال‌زنی می‌کند. بیشتر از پرندگان کوچک و گاهی از موشها و خفاشها تغذیه می‌کند. در اوایل و اواخر روز فعالیت است و اغلب به صورت جفت به شکار می‌پردازد، بدین نحو که یکی از آنها با پرواز در ارتفاع کم، پرندگان کوچک را وادار به پرواز می‌کند و پرنده دیگر به شکار آنها می‌پردازد. جوجه‌آوری از اواخر دی تا اوایل فروردین آغاز می‌شود. تک همسر است و آشیانه‌اش توده‌ای مسطح یا کمی گود از سرشاخه‌ها و شاخه‌ها است که آن را روی درختان بنا می‌کند و درونش را با علوفه نرم می‌پوشاند. گاهی نیز آشیانه‌های قدیمی سایر پرندگان درشت‌جثه نظیر کلاغ‌ها یا کورکورها را ترمیم و استفاده می‌کند. معمولاً سه تا چهار تخم بیضی، به رنگ سفید مایل به قرمز، با خالهای قهوه‌ای مایل به قرمز و به ابعاد ۳۱ × ۴۲ میلی‌متر می‌گذارد. تفریح تخمها ۳۳ روز طول می‌کشد. جوجه‌ها در بدو تولد پوشیده از کرک، تا حدی ناتوان و برای تغذیه وابسته به والدین هستند. پرورش جوجه‌ها ۳۶ روز به طول می‌انجامد.

پراکنش و فراوانی: به تعداد اندک در جنوب شرقی استان سیستان و بلوچستان جوجه‌آوری داشته است ولی اخیراً گزارشی از مشاهده این پرنده در دست نیست.
وضعیت حفاظت: در ضمیمه II کنوانسیون منع تجارت بین‌المللی گونه‌های در معرض انقراض (CITES) قرار دارد. در ایران نیز در فهرست پرندگان حمایت شده قرار دارد و دارای ارزش حفاظتی است.

2